İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ARAP DİLİ, EDEBİYATI VE BELAGATİ

LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

ÖZET KİTAPÇIĞI

14 MAYIS 2026
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Editör

Dr. Mahmut ŞAN

Arş. Gör. Zeynep Rana KANTEPE

Tasarım

Abdullah Fuat ŞEKERCİ

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Adem YERİNDE
Prof. Dr. İbrahim ŞABAN
Doç. Dr. Sultan ŞİMŞEK
Doç. Dr. Leyla YAKUPOĞLU BORAN
Dr. Alaaddin GÜNAY
Dr. Mahmut ŞAN
Arş. Gör. Zeynep Rana KANTEPE
Arş. Gör. Abdulsamet AYDIN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Adem YERİNDE
Prof. Dr. Cemal Abdullah AYDIN
Prof. Dr. İbrahim ŞABAN
Prof. Dr. Ömer İSHAKOĞLU
Doç. Dr. Hatice Arslan SÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Leyla YAKUPOĞLU BORAN
Doç. Dr. Musa ALAK
Doç. Dr. Sultan ŞİMŞEK

İÇİNDEKİLER

HZ. MUHAMMED'İN HİTABET SANATI: DİL, ÜSLUP VE İKNA UNSURLARI 6
ABDÜLKÂHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN YETİŞTİĞİ İLMÎ ÇEVRE.....9
VELÎD ER-RUCEYB'İN *İRÂDETÜ'L-MA'BÛD* VE ORHAN KEMAL'İN *TELEFON* İSİMLİ ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....12
ARAP ŞAİRLERİNİN OSMANLI SULTANLARINA YAZDIKLARI METHİYE TÜRÜ ŞİİRLER: MUHAMMED ZÂFİR EL-MEDENÎ'NİN SULTAN II. ABDÜLHAMİD'E YAZDIĞI CÜLÛSİYYESİ ÖZELİNDE.....15
LEYLÂ EL-OSMÂN'IN *EL-HUBB LEHÛ SUVAR* ADLI ÖYKÜ KOLEKSİYONUNDA MUHTEVA.....18
ABBÂSÎLER DÖNEMİ ARAP ŞİİRİNDE FAHR TEMASI: EBÛ FİRAS EL-HAMDÂNÎ ÖZELİNDE.....21
MUHAMMED MEHDÎ EL-CEVÂHİRÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ÖZNEL TRAJEDİNİN YANSIMALARI.....24
ABDURRAHMAN EŞ-ŞERKÂVÎ VE *EL-AHLÂMU'S-SAĞÎRA* İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE SEMBOLİK UNSURLAR.....27
ASRIN HANSÂ'SI: ÂİŞE TEYMUR VE EDEBİ MİRASI.....30
FÂDIL ES-SİBÂ'Î'NİN *ET-TABL* ADLI ROMANINDA ANLATI SEMİYOTİĞİ.....33
MODERN MISIR EDEBİYATINDA SÜRREALİZMİN ÖNCÜSÜ GEORGE HANÎN VE SÜRREALİST ŞİİR ÖRNEKLERİ.....36
MODERN ARAP EDEBİYATI TARİHİ KİTAPLARINDA NAHDA KAVRAMININ ELE ALINIŞI.....39
OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATINDA TASANNU' İDDİALARI BAĞLAMINDA TARİH DÜŞÜRME SANATI.....42
EBÛ MEDYEN ET-TİLİMSÂNÎ'NİN *EL-KASÎDETÜ'R-RÂİYYE*'SİNİN ARAP TASAVVUF EDEBİYATINDAKİ YERİ VE BİR NİSPET PROBLEMİNİN TAHLİLİ.....45
OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATINDA MUVAŞŞAH TÜRÜ VE ŞAİRLERİ.....48
İBN ABDÜRABBİH'İN *EL-'IKDÜ'L-FERÎD* ADLI ESERİNDE ENDÜLÜS GÜZELLİĞİNİN ETKİSİ.....51

İSLAMİYET ÖNCESİ ARAP MİTOLOJİSİNDE CİNLER VE ŞAİRLERLE İLİŞKİLENDİRİLMELERİ.....54
KUR'ÂN-I KERÎM'DE MÜBALAĞA SANATININ TEZAHÜRLERİ.....57
ARAP DİLİNDE ERKEN DÖNEM MONOGRAFİK SÖZLÜKLER: EL-ASMAÎ VE EBÛ UBEYD'İN *KİTABÛ'S-SİLÂH* ADLI ESER ÖRNEKLERİ.....60
EBÜ'L-BEREKÂT EL-ENBÂRÎ'NİN *ESRÂRU'L-ARABİYYE* ADLI ESERİ İLE BİRGİVÎ MEHMED EFENDİ'NİN *İZHÂRU'L-ESRÂR* ADLI NAHİV ESERİNİN METODOLOJİK OLARAK KARŞILAŞTIRILMASI.....63
VAZ' İLMİ VE SEMANTİK YÖNTEM BAĞLAMINDA KUR'AN'IN ANLAŞILMASI: SALÂT KAVRAMI ÖRNEĞİ.....66
ARÛZ İLMİNİN TARİHİ SERÜVENİ VE BEDREDDİN EL-'AYNÎ.....69
ARAP BELAGATINDA FASL VE VASL'IN KURAN-I KERİM'DE KULLANIMI (NEBE SURESİ ÖRNEĞİ).....72
GASSÂN KENEFÂNÎ'NİN *ARDU'L-BURTUKÂLİ'L-HAZÎN* VE REFİK HALİT KARAY'IN *ESKİCİ* ADLI ÖYKÜLERİNİN GÖÇ VE AİDİYET DUYGUSU ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRILMASI.....75
ABDÜLHAMÎD CÛDE ES-SEHHÂR'IN *EŞ-ŞÂRİ'U'L-CEDÎD* VE REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN *YAPRAK DÖKÜMÜ* ADLI ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....78
MERKEZ VE TAŞRA ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA TAYYİB SÂLİH'İN *DÛMETU VED HÂMİD* VE REFİK HALİT KARAY'IN *ŞEFTALİ BAHÇELERİ* ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....81
GASSAN KENAFÂNÎ'NİN *RİCÂLUN FİŞ-ŞEMS* İLE SABAHATTİN ALİ'NİN *SES* İSİMLİ ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....84
SUÇ, MEKÂN VE KİMLİK: ABDURRAHMAN MUNİF'İN *SUVEYLİH* VE SABAHATTİN ALİ'NİN *KATİL OSMAN* ÖYKÜLERİNDE KATİL KARAKTERİN KARŞILAŞTIRMALI İNŞASI.....87
ZEKERİYA TÂMİR'İN *EN-NÜMÛR FİL-YEVMİ'L-'ÂŞİR* VE MUSTAFA KUTLU'NUN *YOKSULLUK İÇİMİZDE* ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI.....90

HZ. MUHAMMED'İN HİTABET SANATI: DİL, ÜSLUP VE İKNA UNSURLARI

Emre ÜŞENMEZ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, emre.usenmez@msu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-3787-1765.

ÖZET

Bu çalışma, Hz. Muhammed'in (sav) hitabet sanatını dil, üslup ve ikna unsurları çerçevesinde inceleyerek, onun sözlü iletişim yoluyla fert ve cemiyet üzerinde nasıl derin ve kalıcı tesirler meydana getirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın aslî problemi, Hz. Peygamber'in hitabetinin yalnızca dinî bir tebliğ vasıtası olmanın ötesinde, toplumsal krizleri yönetme, toplumsal bütünleşmeyi sağlama ve farklı kesimlerin gönlünü kazanma noktasında nasıl işlev gördüğünü anlamaktır. Bu bağlamda araştırma, klasik siyer ve hadis kaynaklarına dayalı nitel bir inceleme olarak tasarlanmış; başta Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim olmak üzere temel hadis külliyatı ile siyer literatüründe yer alan hitabet örnekleri doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Veriler, retorik çözümleme ve içerik analizi teknikleri kullanılarak dilin sadeliği, tekrar, vurgu, soru-cevap tekniği, temsilî anlatım ve duygusal hitap gibi unsurlar açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Hz. Peygamber'in hitabetinde son derece dengeli bir dil kullandığını, muhatap kitlenin sosyo-kültürel yapısını dikkate alarak mesajını şekillendirdiğini ve özellikle kritik anlarda yaptığı konuşmalarla potansiyel çatışmaları etkili biçimde yatıştırdığını göstermektedir. Nitekim Huneyn Gazvesi sonrasında ganimet dağıtımı sebebiyle ortaya çıkan kırgınlığı giderirken sergilediği hitabet, hem duygusal hem de aklî ikna unsurlarını ustalıkla bir araya getirdiğinin çarpıcı bir örneğidir. Bunun yanı sıra, sözlerinde kullandığı kısa ve öz ifadeler, güçlü metaforlar ve doğrudan muhataba yönelen sorular, dinleyici üzerinde derin bir tesir bırakarak mesajın içselleştirilmesini sağlamıştır. Çalışma sonucunda, Hz. Peygamber'in hitabet sanatının yalnızca bir anlatım biçimi değil, aynı zamanda toplumsal düzeni inşa eden ve krizleri çözen stratejik bir iletişim modeli olduğu ortaya konulmuştur. Bu yönüyle araştırma, hem klasik İslâmî ilimler hem de modern iletişim ve retorik çalışmaları açısından önemli bir katkı sunmakta; Hz. Peygamber'in hitabetinin evrensel iletişim ilkeleriyle örtüşen yönlerini ortaya çıkararak günümüz liderlik ve iletişim anlayışlarına ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nebevî Hitabet, İkna Stratejileri, Kriz Yönetimi, Sosyal Psikoloji, Kitle Yönetimi

THE ORATORY ART OF THE PROPHET: LANGUAGE, STYLE, AND ELEMENTS OF PERSUASION

Emre USENMEZ

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, emre.usenmez@msu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-3787-1765.

ABSTRACT

This study aims to examine the oratory art of Prophet Muhammad within the framework of language, style, and persuasive elements, revealing how he created deep and lasting effects on individuals and society through verbal communication. The primary problem of the study is to understand how the Prophet's oratory functioned beyond being a mere means of religious proselytization, specifically in managing social crises, ensuring social integration, and winning the hearts of different segments of society. In this context, the research is designed as a qualitative study based on classical Siyarah and Hadith sources; oratory examples found in the core Hadith collections, particularly Sahih al-Bukhari and Sahih al-Muslim, and Siyarah literature were evaluated using the document analysis method. The data were analyzed using rhetorical and content analysis techniques in terms of elements such as linguistic simplicity, repetition, emphasis, question-answer techniques, figurative expression, and emotional appeal. The findings indicate that the Prophet used an extremely balanced language in his oratory, shaped his message by considering the socio-cultural structure of the audience, and effectively calmed potential conflicts with his speeches at critical moments. Indeed, the oratory he displayed while resolving the resentment arising from the distribution of war booty after the Battle of Hunayn is a striking example of his skillful combination of both emotional and rational elements of persuasion. Furthermore, his use of concise expressions, powerful metaphors, and direct questions addressed to the listener ensured the internalization of the message by leaving a deep impact. As a result of the study, it has been revealed that the Prophet's art of oratory was not only a form of expression but also a strategic communication model that builds social order and resolves crises. In this respect, the research offers a significant contribution to both classical Islamic sciences and modern communication and rhetoric studies, shedding light on contemporary leadership and communication perspectives by uncovering the aspects of the Prophet's oratory that align with universal communication principles.

Keywords: Prophetic Oratory, Persuasion Strategies, Crisis Management, Social Psychology, Mass Management.

فن خطابة النبي صلى الله عليه وسلم: اللغة، الأسلوب، وعناصر الإقناع

أمره أوشنمز

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
emre.usenmez@msu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-3787-1765.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى استعراض فن الخطابة عند النبي محمد صلى الله عليه وسلم في إطار اللغة والأسلوب وعناصر الإقناع، والكشف عن كيفية إحداثه تأثيرات عميقة ومستدامة على الفرد والمجتمع من خلال التواصل الشفهي. تكمن المشكلة الأساسية للدراسة في فهم كيفية أداء خطابة النبي لوظيفتها ليس فقط كواسطة للتبليغ الديني، بل كوسيلة لإدارة الأزمات الاجتماعية، وتحقيق التكامل المجتمعي، وتأليف قلوب الفئات المختلفة. وفي هذا السياق، صُمم البحث كدراسة نوعية تعتمد على المصادر الكلاسيكية للسيرة والحديث؛ حيث تم تقييم نماذج الخطابة الواردة في كتب الحديث الأساسية وعلى رأسها صحيحي البخاري ومسلم، وأدبيات السيرة النبوية باستخدام منهج "تحليل الوثائق". كما جرى فحص البيانات باستخدام تقنيات التحليل البلاغي وتحليل المحتوى من حيث بساطة اللغة، والتكرار، والتوكيد، وأسلوب السؤال والجواب، والتعبير التمثيلي، والخطاب العاطفي. وتظهر النتائج أن النبي صلى الله عليه وسلم استخدم لغة متوازنة للغاية في خطابته، وصاغ رسالته مع مراعاة البنية السوسيو-ثقافية للجمهور المخاطب، وأخمد النزاعات المحتملة بشكل فعال من خلال خطاباته في اللحظات الحرجة. وفي الواقع، فإن الخطابة التي أبداها في معالجة الاستياء الذي ظهر بسبب توزيع الغنائم بعد غزوة حنين، تعد نموذجاً صارخاً لجمعه ببراعة بين عناصر الإقناع العاطفي والعقلي. بالإضافة إلى ذلك، فإن استخدامه للكلمات الجوامع (الإيجاز)، والاستعارات القوية، والأسئلة الموجهة مباشرة للمخاطب، ترك أثراً عميقاً لدى المستمع مما ضمن استيعاب الرسالة وتبنيها. وقد خلصت الدراسة إلى أن فن الخطابة النبوية لم يكن مجرد شكل من أشكال التعبير، بل كان نموذجاً تواصلياً استراتيجياً يبني النظام الاجتماعي ويحل الأزمات. ومن هذا المنطلق، يقدم البحث مساهمة مهمة لكل من العلوم الإسلامية الكلاسيكية ودراسات التواصل والبلاغة الحديثة، ويسلط الضوء على مفاهيم القيادة والتواصل المعاصرة من خلال إبراز جوانب الخطابة النبوية التي تتوافق مع مبادئ التواصل العالمية.

الكلمات المفتاحية: الخطابة النبوية، استراتيجيات الإقناع، إدارة الأزمات، علم النفس الاجتماعي، إدارة الجماهير.

ABDÜLKĀHİR EL-CÜRCÂNÎ'NİN YETİŞTİĞİ İLMÎ ÇEVRE

Abdulsamet AYDIN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
abdulsametaydin@istanbul.edu.tr, ORCID: 0009-0004-2776-303X.

ÖZET

Bu çalışma, belagat ilminin kurucuları arasında sayılan Abdülkāhir el-Cürcânî'nin (ö. 471/1078-79) ilmî birikimini nasıl edindiğini ve bu süreçte etkili olan unsurları ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel çıkış noktası, biyografik kaynaklarda Cürcânî'nin ilmi olarak yararlandığı kaynaklara son derece sınırlı biçimde yer verilmesi ve bunun sonucunda onun dil ilimleri alanındaki öncü konumunun arka planının yeterince aydınlatılamamış olmasıdır. Bu boşluktan hareketle bu çalışma, söz konusu arka planı gün yüzüne çıkarmayı hedeflemekte; bunu yaparken de Cürcânî'nin ilmî silsilesini ve aile kökenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel eleştiri ve metin analizi yöntemi kullanılmıştır. Çeşitli biyografik ve tarihi kaynaklar karşılaştırılarak yeni veriler ortaya konup incelenmiş, biyografik kaynakların sunduğu verilerin doğruluğu tartışılmıştır. Bunun neticesinde elde edilen bulgular, biyografik kaynakların dayandığı; Cürcânî'nin sadece Ebû Ali el-Fârisî'nin (ö. 377/987) yeğeni Ebü'l-Hüseyin b. el-Hüseyin'den (ö. 421/1030) ders aldığı bilgisinin doğru olmadığını göstermektedir. Çok az kaynakta temas edilen ve Cürcânî ile ilişkilendirilen İsmâîliyye soyu, Cürcânî'nin aile kökenlerine dair ipuçları vermekte ve şimdiye dek hiçbir çalışmada zikredilmeyen yeni şahsiyetlerin varlığına işaret etmektedir. Cürcânî'nin babası ve amcalarının da arasında olduğu bu şahsiyetlerin her birinin ilim erbabından olması, Cürcânî'nin ilmen zengin bir çevrede yetiştiğini göstermektedir. Bu durum, ilim dünyasında çok kapsamlı eserler veren Cürcânî'nin kaynaklarda zikredildiği üzere doğduğu yer olan Cürcân'dan çıkmamasını da açıklamaktadır. Bu vesile ile bu çalışma, tarihsel verilerin kıyaslanması ve analizi sonucunda ortaya konan yeni bulgular ışığında Cürcânî'nin biyografik kaynaklarda çok az temas edilen ilmî arka planını açıklığa kavuşturmaya katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Veri Tenkidi, Cürcân, İsmâîliyye, Abdülkāhir el-Cürcânî, Ebü'l-Hüseyin b. el-Hüseyin.

THE SCHOLARLY ENVIRONMENT IN WHICH ABD AL-QĀHIR AL-JURJĀNĪ WAS RAISED

Abdulsamet AYDIN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, abdulsametaydin@istanbul.edu.tr, ORCID: 0009-0004-2776-303X.

ABSTRACT

This study aims to examine how Abd al-Qāhir al-Jurjānī (d. 471/1078–79), regarded as one of the founders of the science of rhetoric, acquired his scholarly knowledge and to identify the factors that shaped his intellectual formation. The study is based on the observation that biographical sources provide only very limited information regarding the scholarly resources from which al-Jurjānī benefited, leaving the background of his prominent position in the linguistic sciences insufficiently clarified. Addressing this gap, the study seeks to uncover this background by focusing on al-Jurjānī's scholarly lineage and family origins. It employs qualitative research methods, particularly historical criticism and textual analysis. Various biographical and historical sources are compared to extract and analyze new data and the reliability of the information presented in these sources is critically examined. The findings demonstrate that the commonly reported claim in biographical sources that al-Jurjānī studied solely under Abū al-Husayn ibn al-Husayn (d. 421/1030) the nephew of Abū Ali al-Fārisī (d. 377/987) is not accurate. Furthermore, the Ismāʿīlīyya lineage, rarely mentioned yet associated with al-Jurjānī, provides important clues regarding his family background and points to the existence of previously unrecognized scholarly figures. The study reveals that these individuals including al-Jurjānī's father and uncles were all scholars, indicating that he was raised in a rich intellectual environment. This also explains why he did not leave his hometown Jurjān, despite producing highly influential works. In this respect, the study contributes to clarifying al-Jurjānī's intellectual background only marginally addressed in biographical sources through newly uncovered findings based on comparative and historical analysis.

Keywords: Data Criticism, Jurjān, Ismāʿīliyya, Abd al-Qāhir al-Jurjānī, Abū al-Husayn ibn al-Husayn.

البيئة العلمية التي نشأ فيها عبد القاهر الجرجاني

عبد الصمد أيدين

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا
abdulsametaydin@istanbul.edu.tr, ORCID: 0009-0004-2776-303X.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى بحث كيفية اكتساب عبد القاهر الجرجاني (ت. 471هـ/1078–1079م) الذي يُعد من مؤسسي علم البلاغة بمعارفه العلمية والعوامل التي أسهمت في ذلك في هذه الفترة. وتنطلق الدراسة من ملاحظة أن مصادر التراجم لا تذكر إلا إشارات محدودة جدًا إلى الموارد العلمية التي استفاد منها الجرجاني مما أدى إلى عدم إيضاح الخلفية التي أسست لمكانته الرائدة في علوم اللغة كافيًا. وانطلاقًا من هذه الثغرة تسعى الدراسة إلى الكشف عن هذه الخلفية المذكورة مع التركيز على بيان السلسلة العلمية للجرجاني وأصوله العائلية. وقد اعتمدت هذه الدراسة على منهج النقد التاريخي وتحليل النصوص بين مناهج البحث النوعي. وبمقارنة عدد من مصادر التراجم والتاريخ تم استخراج معلومات جديدة مع دراستها ونوقش مدى صحة المعلومات التي تقدمها مصادر التراجم ونتيجة لذلك تُظهر النتائج المستخلصة أن ما تعتمد عليه مصادر التراجم من أن الجرجاني لم يأخذ إلا عن أبي الحسين بن الحسين (ت. 421هـ/1030م) ابن أخت أبي علي الفارسي (ت. 377هـ/987م) ليس صحيحًا كما أن نسب الإسماعيلية الذي لم يُذكر إلا في مصادر قليلة جدا ورُبط بالجرجاني يقدّم مؤشرات حول أصوله العائلية ويشير إلى وجود شخصيات جديدة لم تُذكر حتى الآن في الدراسات السابقة. وكون هؤلاء الأشخاص ومن بينهم والد الجرجاني وأعمامه من أهل العلم جميعًا يدل على أنه نشأ في بيئة غنية علمًا ويبين هذا الحال عدم مغادرة الجرجاني الذي ألف مؤلفات شاملة للغاية في العالم العلمي موطنه جرجان كما ذكر في المصادر وبفضل ذلك ستسهم هذه الدراسة في إيضاح الخلفية العلمية للجرجاني التي لم تُتناول إلا بشكل محدود في مصادر التراجم في ضوء نتائج جديدة مستخلصة من مقارنة المعلومات التاريخية وتحليلها

الكلمات المفتاحية: نقد البيانات، جرجان، الإسماعيلية، عبد القاهر الجرجاني، أبو الحسين بن الحسين.

VELÎD ER-RUCEYB'İN *İRÂDETÜ'L-MA'BÛD* VE ORHAN KEMAL'İN *TELEFON* İSİMLİ ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Zeynep Rana KANTEPE

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, zeynep.kantepe@istanbul.edu.tr , ORCID: 0000-0003-2837-0989.

ÖZET

Bu tebliğde Kuveytli yazar Velîd er-Ruceyb'in İrâdetü'l-ma'bûd fî hâli Ebî Câsim zi'd-dahli'l-mahdûd ve Orhan Kemal'in Telefon isimli öyküleri muhteva ve yapı bakımından karşılaştırılmıştır. Her iki eserin modern toplum sorunlarından "insanın sistem tarafından araçsallaştırılması" üzerine yazılmış olması nedeniyle; çalışmanın amacı Türk ve Arap toplumunda fakirlik, rüşvet ve ahlaki çöküşün edebiyattaki yansımalarını karşılaştırmak suretiyle ortaya çıkarmaktır. Çalışmada öykü karşılaştırması yöntemi uygulanmıştır. Bu bağlamda her iki öykü de muhteva ve yapı bakımından incelenmiş ve karşılaştırmaya tabi tutulmuştur. Çalışmanın sonucunda, bürokrasinin sebep olduğu ahlaki çöküş ve çürük sistemin içindeki küçük adamın karşılaştığı zorluklar her iki öykü deki ortak noktalar olarak tespit edilmiştir. Bunun yanında öykülerin olay örgüleri arasındaki paralellikler, mekanların karakter psikolojisi üzerindeki etkisi ve yazarların toplumsal eleştiriyi inşa ederken kullandıkları ironik üsluptaki benzer yönler dikkat çekmiştir. Sonuç olarak bu karşılaştırma, bürokratik yozlaşmanın sebep olduğu insan tipolojisinin Türk ve Arap coğrafyalarında nasıl benzer edebi temsiller kazandığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda çalışma, Türk-Arap karşılaştırmalı edebiyatı alanına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı Edebiyat, Velîd er-Ruceyb, Orhan Kemal, bürokrasi eleştirisi, toplumsal gerçekçilik.

A COMPARISON OF WALID AL RUJAIB'S *IRĀDAT AL-MA'BŪD* AND ORHAN KEMAL'S *TELEFON*

Zeynep Rana KANTEPE

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, zeynep.kantepe@istanbul.edu.tr , ORCID: 0000-0003-2837-0989.

ABSTRACT

In this paper, the short stories *Irādat al-ma'būd fī ḥāl Abī Jāsim dhī al-dakhl al-maḥdūd* by Kuwaiti author Walid Al Rujaib and *Telefon* by Orhan Kemal are compared in terms of content and structure. Since both works are constructed on the "instrumentalization of the human being by the system," one of the problems of modern society, the aim of the study is to reveal the reflections of poverty, corruption, and moral decay in Turkish and Arab societies through a comparative perspective. A comparative short story method was applied in the study. In this context, both stories were analyzed and subjected to comparison regarding their content and structural elements. As a result of the study, the moral collapse caused by bureaucracy and the difficulties faced by the "little man" within a corrupt system were identified as common points in both stories. Additionally, the parallels between the plots, the influence of settings on character psychology, and the similar aspects of the ironic style used by the authors while constructing social criticism drew attention. In conclusion, this comparison demonstrates how the human typology shaped by bureaucratic corruption has gained similar literary representations in Turkish and Arab geographies. In this regard, the study contributes to the field of Turkish-Arabic comparative literature.

Keywords: Comparative Literature, Walid Al Rujaib, Orhan Kemal, criticism of bureaucracy, social realism.

مقارنة بين قصتي "إرادة المعبود" لوليد الرجيب و"الهاتف" لأورهان كمال

زينب رنا كانتبه

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا
zeynep.kantepe@istanbul.edu.tr , ORCID: 0000-0003-2837-0989.

الملخص

تتناول هذه الورقة البحثية دراسة مقارنة بين قصة الكاتب الكويتي وليد الرجيب "إرادة المعبود في حال أبي جاسم ذي الدخل المحدود" وقصة الكاتب التركي أورهان كمال "الهاتف" (*Telefon*) من حيث المحتوى والبنية. وبما أن كلا العملين يتمحوران حول إحدى قضايا المجتمع الحديث وهي تسليع الإنسان من قبل النظام، فإن الهدف من الدراسة هو الكشف عن انعكاسات الفقر والرشوة والانهيار الأخلاقي في المجتمعين التركي والعربي من خلال المقارنة بينهما. اعتمدت الدراسة منهج مقارنة القصص القصيرة؛ حيث جرى تحليل القصتين من حيث المحتوى والبنية وإخضاعهما للمقارنة الموضوعية. وقد خلصت الدراسة إلى أن الانهيار الأخلاقي الناجم عن البيروقراطية، والصعوبات التي يواجهها الإنسان البسيط داخل النظام الفاسد، تمثل نقاطاً مشتركة في كلتا القصتين. وإلى جانب ذلك، لفتت الانتباه المتوازيات في الحبكة القصصية، وتأثير الأمكنة على سيكولوجية الشخصيات، والجوانب المتشابهة في الأسلوب الساخر الذي استخدمه الكاتبان في بناء نقدهما الاجتماعي. ختاماً، أظهرت هذه المقارنة كيف اكتسبت النماذج البشرية التي صاغها الفساد البيروقراطي تمثيلات أدبية متشابهة في الفضاءين التركي والعربي. وفي هذا السياق، تساهم الدراسة في إثراء مجال الأدب المقارن التركي-العربي.

الكلمات المفتاحية: الأدب المقارن، وليد الرجيب، أورهان كمال، نقد البيروقراطية، الواقعية الاجتماعية.

ARAP ŞAİRLERİNİN OSMANLI SULTANLARINA YAZDIKLARI METHİYE TÜRÜ ŞİİRLER: MUHAMMED ZÂFİR EL-MEDENÎ'NİN SULTAN II. ABDÜLHAMİD'E YAZDIĞI CÜLÛSİYYESİ ÖZELİNDE

Ali Taha ORDU
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, alitahaordu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-6666-0823.

ÖZET

Bu çalışmada Muhammed Zâfir el-Medenî'nin Sultan II. Abdülhamid için kaleme aldığı cülûsiyye özelinde, Arap şairlerinin Osmanlı sultanlarına yazmış oldukları methiyeler incelenmiştir. Arap şiirinin en köklü temalarından biri olan medih geleneğinin, inhitat yakıştırmaları yapılan Osmanlı dönemindeki tezahürleri ve şairlerin siyasi otorite ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı Arap şairlerin, Osmanlı sultanları ile etkileşimini ve medih alanındaki yansımalarıyla edebiyatın bu dönemdeki seyrini ortaya koymaktır. Deskriptif yöntemin esas alındığı bu çalışmada, ilgili dönemlerin edebiyat literatürüne dair eserler ve çeşitli biyografik kaynaklar taranmıştır. Veri toplama sürecinde elde edilen Osmanlı sultanları hakkında yazılmış methiyeler yazılma nedenlerine göre tasnif edildikten sonra, Muhammed Zâfir el-Medenî'nin Sultan II. Abdülhamid'e yazmış olduğu methiyesi analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde, Osmanlı sultanlarına yazılmış methiyelerin şahsî medih, elde edilen zafer nedeniyle yazılan medih ve tahta geçme yani cülûs nedeniyle yazılan medih olmak üzere üç grupta tasnif edilebileceği belirlenmiştir. Sultan II. Selim, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid gibi Osmanlı sultanları şahsî medih türüne konu olan sultanlardır. Girit'in fethi ve Yunanlara karşı alınan zaferler şairleri methiye yazmaya itmiştir. Özellikle, Muhammed Zâfir el-Medenî'nin Sultan II. Abdülhamid'in tahta geçmesi nedeniyle nazmettiği methiye gibi, sultanın tahta geçmesi nedeniyle yazılan cülûsiyye adı verilen methiye türü, medih geleneğinin özgün bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, Osmanlı dönemindeki Arap şiirinde medih geleneği, tarihsel sürekliliğini koruyarak şair ile siyasi otorite arasındaki etkileşimin edebî bir yansıması olmaya devam etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili, Şiir, Osmanlı Dönemi, Medih, Muhammed Zâfir el-Medenî.

ARABIC POETS' PANEGYRICS WRITTEN FOR OTTOMAN SULTANS: A CASE STUDY OF MUHAMMAD ZAFIR AL-MADANI'S JULUSİYYA FOR SULTAN ABDULHAMID II

Ali Taha ORDU

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, alitahaordu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-6666-0823.

ABSTRACT

In this study, panegyrics written by Arabic poets for Ottoman sultans are examined, specifically focusing on the julusiyya written by Muhammad Zafir al-Madani for Sultan Abdulhamid II. The tradition of madih, which is one of the most deep-rooted themes in Arabic poetry, is analyzed in terms of its manifestations during the Ottoman period a time often labeled with decline and the relationship between poets and political authority. The main goal of the study is to reveal the interaction between Arabic poets and Ottoman sultans and to show the course of literature in this period through its reflections in the field of praise. In this study, which is based on the descriptive method, works on the literature of the relevant periods and various biographical sources were scanned. After the panegyrics written about Ottoman sultans were collected and classified according to their reasons for being written, the panegyric written by Muhammad Zafir al-Madani for Sultan Abdulhamid II was analyzed. According to the findings, it was determined that the panegyrics written for Ottoman sultans can be classified into three groups: Personal praise, Praise written for military victories, Praise written for ascending the throne, known as julusiyya. Ottoman sultans such as Sultan Selim II, Sultan Mahmud II and Sultan Abdulmejid are subjects of the personal praise category. Events like the conquest of Crete and victories against the Greeks encouraged poets to write panegyrics. In particular, the type of panegyric called julusiyya, such as the one composed by Muhammad Zafir al-Madani for the accession of Sultan Abdulhamid II, appears as a unique example of the praise tradition. As a result, the tradition of praise in Arabic poetry during the Ottoman period maintained its historical continuity and continued to be a literary reflection of the interaction between the poet and political authority.

Keywords: Arabic Language, Poetry, Ottoman Period, Madih, Muhammad Zafir al-Madani.

قصائد المديح التي كتبها الشعراء العرب للسلاطين العثمانيين: دراسة حول الجلوسية التي كتبها محمد ظافر المدني للسلطان عبد الحميد الثاني

علي طه أوردو

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا
alitahaordu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-6666-0823.

الملخص

تناولت هذه الدراسة قصائد المديح التي كتبها الشعراء العرب للسلاطين العثمانيين، مع التركيز بشكل خاص على قصيدة "الجلوسية" التي نظمها محمد ظافر المدني للسلطان عبد الحميد الثاني. تم البحث في ملامح تقليد المديح، الذي يعد من أقدم أغراض الشعر العربي، خلال العصر العثماني الذي وُصف أحياناً بـ عصر الانحطاط، كما تناولت الدراسة علاقة الشعراء بالسلطة السياسية. الهدف الأساسي من العمل هو كشف التفاعل بين الشعراء العرب والسلاطين العثمانيين، وتوضيح مسار الأدب في تلك الفترة من خلال انعكاساته في مجال المديح. اعتمدت هذه الدراسة على المنهج الوصفي، حيث تمت مراجعة الأدبيات المتعلقة بتلك الفترة والمصادر البيوغرافية المختلفة. وبعد جمع قصائد المديح المكتوبة عن السلاطين العثمانيين وتصنيفها حسب أسباب كتابتها، تم تحليل قصيدة محمد ظافر المدني التي كتبها بمناسبة تولي السلطان عبد الحميد الثاني العرش. أظهرت النتائج أنه يمكن تصنيف قصائد المديح المكتوبة للسلاطين العثمانيين في ثلاث مجموعات: المديح الشخصي، والمديح بسبب الانتصارات، والمديح بسبب تولي العرش والذي وهو الذي يسمى بالجلوسية. كان السلاطين مثل سليم الثاني ومحمود الثاني وعبد المجيد موضوعاً للمديح الشخصي. كما دفع فتح جزيرة كريت والانتصارات ضد اليونانيين الشعراء إلى كتابة قصائد المديح. وبشكل خاص، تظهر الجلوسية التي نظمها محمد ظافر المدني بمناسبة صعود السلطان عبد الحميد الثاني إلى العرش كنموذج أصيل لتقليد المديح. ختاما، حافظ تقليد المديح في الشعر العربي خلال العصر العثماني على استمراريته التاريخية، وظل تعبيرا أدبيا عن التفاعل بين الشاعر والسلطة السياسية.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية، الشعر، العصر العثماني، المديح، محمد ظافر المدني.

LEYLÂ EL-OSMÂN'IN *EL-HUBB LEHÛ SUVAR* ADLI ÖYKÜ KOLEKSİYONUNDA MUHTEVA

Esra ÇINAR

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, esracinaar@gmail.com, ORCID: 0009-0001-1975-027X.

ÖZET

Modern Kuveyt edebiyatının önde gelen kalemlerinden Leylâ el-Osmân'ın *el-Ḥubb lehû ṣuvar* başlıklı öykü koleksiyonunu muhteva ekseninde ele alan bu çalışma, yazarın toplumsal gözlemlerini edebi bir forma nasıl dönüştürdüğünü irdelemektedir. Araştırmanın temel gayesi, koleksiyonda yer alan on dört öyküdeki tema ve ana fikirler üzerinden, geleneksel Kuveyt toplumunun sosyokültürel dinamiklerini ve bilhassa kadının bu yapı içerisindeki konumunu çözümlemektir. Çalışmanın bütününde nitel araştırma modeline dayalı tümevarımcı bir yaklaşım izlenmiştir. Veriler belgesel tarama yöntemiyle elde edilmiş olup, öyküler metin odaklı bir okumaya tabi tutularak eserin kurmaca dünyasındaki muhteva unsurları sistematik biçimde tespit edilip yorumlanmıştır. Metinlerin analizi neticesinde, yazarın on dört öykünün tamamında baş kişileri kadın karakterlerden seçtiği ve anlatının merkezine ağırlıklı olarak "kadın mağduriyeti" olgusunu yerleştirdiği saptanmıştır. Koleksiyonda baskı, istismar, toplumsal çöküş, ihanet ve özgürlük arayışı gibi temalar etrafında geleneksel Kuveyt sosyolojisine yönelik ciddi eleştiriler getirilmektedir. Bununla birlikte, yazarın salt bir eleştiriyle yetinmeyip hak, adalet ve dayanışma gibi değerleri öne çıkararak toplumsal bir farkındalık inşa etmeye çabaladığı da dikkat çekmektedir. Tüm bu meselelerin, gerçek yaşamdan beslenmesine rağmen fasih ve sade bir üslupla, edebi estetikten taviz verilmeden okura aktarıldığı görülmektedir. Ulaşılan bu bulgular, el-Ḥubb lehû ṣuvar koleksiyonunun yalnızca estetik bir kurmaca olmadığını; Kuveyt toplumunun iç dinamiklerini ve kadınların maruz kaldığı çıkmazları yansıtan sosyolojik bir ayna niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de Leylâ el-Osmân ve Körfez edebiyatı üzerine yapılan kısıtlı araştırmalara yeni bir pencere aralamayı hedeflemekte ve Arap edebiyatındaki kimlik ile toplumsal cinsiyet tartışmalarına muhteva odaklı bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kuveyt Edebiyatı, Leylâ El-Osmân, El-Hubb Lehû Suvar, Muhteva Analizi, Kadın Kimliği.

CONTENT IN LAYLÂ AL-'UTHMÂN'S SHORT STORY COLLECTION *AL-HUBB LAHÛ SUVAR*

Esra CINAR

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, esracinaar@gmail.com, ORCID: 0009-0001-1975-027X.

ABSTRACT

This study, which examines the short collection titled *Al-Ḥubb Lahū Suvar* by Laylâ Al-'Uthmân, one of the leading figures of modern Kuwaiti literature, in terms of its content, investigates how the author transforms her social observations into a literary form. The primary objective of the research is to analyze the socio-cultural dynamics of traditional Kuwaiti society, and particularly the position of women within this structure, through the themes and main ideas in the fourteen short stories included in the collection. An inductive approach based on a qualitative research model was followed throughout the study. Data was obtained through the document analysis method, and by subjecting the short stories to a text-oriented reading, the content elements in the fictional world of the work were systematically identified and interpreted. As a result of the textual analysis, it was detected that the author selected female protagonists in all fourteen stories, placing the phenomenon of "female victimization" at the center of the narrative. The collection brings serious criticisms against traditional Kuwaiti sociology around themes such as oppression, abuse, social decay, betrayal, and freedom seeking. Furthermore, it is noteworthy that the author does not merely settle for criticism but strives to build social awareness by highlighting values such as rights, justice, and solidarity. It is observed that all these issues, despite being drawn from real life, are conveyed to the reader in an eloquent and plain style without compromising literary aesthetics. These findings reveal that the collection *Al-Ḥubb Lahū Suvar* is not merely an aesthetic fiction; it acts as a sociological mirror reflecting the inner dynamics of Kuwaiti society and the dilemmas women face. In this respect, the study aims to open a new window to the limited research on Laylâ Al-'Uthmân and Gulf literature in Turkey, providing a content-oriented contribution to the discussions on identity and gender in Arabic literature.

Keywords: Kuwaiti Literature, Laylâ Al-'Uthmân, Al-Hubb Lahū Suvar, Content Analysis, Female Identity.

المضمون في مجموعة "الحب له صور" القصصية لليلى العثمان

إسراء جينار

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
esracinaar@gmail.com, ORCID: 0009-0001-1975-027X.

الملخص

تتناول هذه الدراسة مجموعة "الحب له صور" القصصية للكاتبة ليلى العثمان، إحدى أبرز رائدات الأدب الكويتي الحديث، من حيث المضمون، وتبحث في كيفية تحويل الكاتبة لملاحظاتها الاجتماعية إلى قالب أدبي. يتمثل الهدف الأساسي للبحث في تحليل الديناميكيات الاجتماعية والثقافية للمجتمع الكويتي التقليدي، ومكانة المرأة في هذه البنية على وجه الخصوص، من خلال الأفكار الرئيسية في القصص الأربع عشرة التي تضمها المجموعة. اتبعت الدراسة المنهج الاستقرائي القائم على نموذج البحث النوعي. جُمعت البيانات باستخدام طريقة تحليل الوثائق، وخضعت القصص لقراءة تركز على النص، حيث حُددت عناصر المضمون في العالم المتخيل للعمل الأدبي وفُسرت بشكل منهجي. ونتيجة لتحليل النصوص، تبين أن الكاتبة اختارت شخصيات نسائية للعب دور البطولة في جميع القصص الأربع عشرة، ووضعت ظاهرة "مظلومية المرأة" في مركز السرد. وتوجه المجموعة انتقادات لاذعة لواقع المجتمع الكويتي التقليدي حول تيمات مثل القمع، والاستغلال، والانهيار الاجتماعي، والخيانة، والبحث عن الحرية. وإلى جانب ذلك، يلاحظ أن الكاتبة لم تكتفِ بمجرد النقد، بل سعت إلى بناء وعي اجتماعي من خلال إبراز قيم مثل الحق، والعدالة، والتضامن. ويُرى أن كل هذه القضايا، رغم استمدادها من الحياة الواقعية، قد نُقلت إلى القارئ بأسلوب فصيح وسلس دون المساومة على الجمالية الأدبية. وتكشف هذه النتائج أن مجموعة "الحب له صور" ليست مجرد عمل أدبي جمالي فحسب، بل تمثل مرآة اجتماعية تعكس الديناميكيات الداخلية للمجتمع الكويتي والمآزق التي تواجهها المرأة. ومن هذا المنطلق، تهدف الدراسة إلى فتح نافذة جديدة على الأبحاث المحدودة حول ليلى العثمان وأدب الخليج في تركيا، وتقديم مساهمة تركز على المضمون في النقاشات الدائرة حول الهوية والنوع الاجتماعي في الأدب العربي.

الكلمات المفتاحية: الأدب الكويتي، ليلى العثمان، الحب له صور، تحليل المضمون، هوية المرأة.

ABBÂSÎLER DÖNEMİ ARAP ŞİİRİNDE FAHR TEMASI: EBÛ FİRAS EL-HAMDÂNÎ ÖZELİNDE

Mustafa ALTUNBOĞA

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagati Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, mustafa.altunboga@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-9345-5670.

ÖZET

Bu çalışma, Abbâsî merkezi otoritesinin zayıfladığı dönemde Halep'te parlayan Hamdânî hânedanının seçkin simalarından biri olan emir, komutan ve şair Ebû Firâs el-Hamdânî'nin (ö. 968) şiirlerindeki "fahr" (övünç) temasını mercek altına almaktadır. Klasik Arap şiirinin temel konularından birini oluşturan fahr teması, Hamdânî'nin divanında sadece bir gelenek olarak kalmamış; şairin kendine has üslubuyla birleşerek geniş bir yankı bulmuştur. Araştırmanın temel amacı hem bir soylu hem de bir savaşçı olan bu şahsiyetin, kişisel ve toplumsal başarılarını şiir sanatıyla nasıl bir kimlik anlatısına dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Yöntem olarak içerik analizi tekniğinin kullanıldığı bu araştırmada; şairin hayatı ve içinde bulunduğu edebi çevre incelenmiş, ardından divanındaki veriler üzerinden tematik bir çözümleme yapılmıştır. İnceleme sonucunda Ebû Firâs'ın; askeri başarılarını, karakter gücünü ve mensup olduğu kabilenin İslam öncesinden devraldığı köklü asaletini, dönemin politik atmosferiyle harmanladığı görülmüştür. Özellikle Bizans İmparatorluğu'nda esir tutulduğu yıllarda yazdığı ve kendi halkına sitemlerini de içeren "Rûmiyyât" serisindeki övünç dolu mısralar, çalışmanın en çarpıcı noktalarından birini teşkil etmektedir. Sonuç olarak Ebû Firâs el-Hamdânî, kılıç ile kalemi aynı ustalıkla kullanan nadir bir şahsiyet olarak klasik Arap edebiyatının en görkemli "fahr" şairlerinden biri kabul edilmelidir. Onun şiiri, savaşçılığı ve asalet bilincini sanatsal bir zirveye taşıması bakımından edebiyat tarihindeki eşsiz yerini korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Arap Şiiri, Abbâsî Edebiyatı, Hamdânîler, Fahr, Ebû Firâs el-Hamdânî.

FAKHR (BOASTING) THEME IN ABBASID PERIOD ARABIC POETRY: THE CASE OF ABU FIRAS AL-HAMDANI

Mustafa ALTUNBOĞA

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, mustafa.altunboga@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-9345-5670.

ABSTRACT

This study examines the theme of "fakhr" (boasting/vainglory) in the poetry of Abu Firas al-Hamdani (d. 968), a distinguished emir, commander, and poet of the Hamdanid dynasty, which emerged as a prominent power center in Aleppo during the decline of Abbasid central authority. As one of the pillars of classical Arabic poetry, the theme of fakhr in al-Hamdani's diwan (collected poems) transcends mere tradition, gaining significant resonance through his unique stylistic approach. The primary objective of this research is to demonstrate how this figure—both a nobleman and a warrior—transformed his personal and collective achievements into a narrative of identity through the art of poetry. Utilizing content analysis as a qualitative research method, the study first explores the poet's life and literary milieu, followed by a thematic analysis of his diwan. The findings reveal that Abu Firas harmonized his military prowess, strength of character, and the deep-rooted nobility inherited by his tribe from the pre-Islamic era with the political atmosphere of his time. A particularly striking aspect of the study is his "Rumiyyat" series, composed during his years of captivity in the Byzantine Empire, which contains boastful verses that also incorporate reproaches toward his own people. In conclusion, Abu Firas al-Hamdani should be regarded as one of the most magnificent poets of "fakhr" in classical Arabic literature, being a rare figure who wielded the sword and the pen with equal mastery. His poetry maintains a unique place in literary history for elevating his warrior identity and sense of nobility to an artistic peak.

Keywords: Classical Arabic Poetry, Abbasid Literature, Hamdanids, Fakhr, Abu Firas al-Hamdani.

الفخر في الشعر العربي في العصر العباسي: أبو فراس الحمداني نموذجاً

مصطفى ألتون بوغا

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا،
mustafa.altunboga@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-9345-5670.

الملخص

تسلط هذه الدراسة الضوء على موضوع "الفخر" في أشعار أبي فراس الحمداني (ت ٩٦٨م)؛ الأمير والقائد والشاعر الذي برز كأحد الشخصيات اللامعة في الدولة الحمدانية التي اتخذت من حلب مركزاً لها إبان ضعف السلطة المركزية العباسية. إن غرض الفخر، الذي يعد من الركائز الأساسية في الشعر العربي الكلاسيكي، لم يقتصر في ديوان الحمداني على كونه تقليداً موروثاً فحسب، بل اكتسب صدىً واسعاً من خلال دمج الشاعر لأسلوبه الخاص وتجربته الفريدة. تهدف الدراسة بشكل أساسي إلى بيان كيفية صياغة هذه الشخصية -التي جمعت بين النبالة والفروسية- لإنجازاتها الفردية والجماعية في قالب فني شعري جسّد سردية الهوية. اعتمدت الدراسة على منهج "تحليل المحتوى" كأحد أساليب البحث النوعي؛ حيث تم استعراض حياة الشاعر وبيئته الأدبية، ثم إجراء تحليل موضوعي لبيانات ديوانه الشعري. وقد خلص البحث إلى أن أبا فراس نجح في المزج بين بطولاته العسكرية، وقوة شخصيته، وأصالة قبيلته الممتدة من عصور ما قبل الإسلام، وصهرها جميعاً في بوتقة المناخ السياسي لعصره. وتعد قصائد "الروميات" التي نظمها إبان وقوعه في أسر الإمبراطورية البيزنطية، والتي تضمنت عتاباً لقومه ممزوجاً بالفخر، من أبرز النقاط التي ركزت عليها الدراسة. وختاماً، يُعد أبو فراس الحمداني من أعظم شعراء الفخر في الأدب العربي الكلاسيكي، بصفته شخصية نادرة استطاعت الجمع بين السيف والقلم ببراعة فائقة. ولا يزال شعره يحتفظ بمكانة فريدة في تاريخ الأدب، نظراً لرفعه قيم الفروسية والوعي بالنسب إلى ذروة فنية سامية.

الكلمات المفتاحية: الشعر العربي الكلاسيكي، الأدب العباسي، الحمدانيون، الفخر، أبو فراس الحمداني.

MUHAMMED MEHDÎ EL-CEVÂHİRÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ÖZNEL TRAJEDİNİN YANSIMALARI

Ahmed AL SÜLEYMAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
ahmed.a@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5457-0621.

ÖZET

Bu çalışma, Iraklı şair Muhammed Mehdi el-Cevâhirî'nin şiirinde öznel trajedi olgusunun yansımalarını, şairin genel meselelerinden ziyade kendi benliğiyle bağlantılı tezahürlerini ortaya koyarak incelemektedir. Araştırmanın problematiği, şairin şiirsel ürünlerinin çoğunda hüzünlü tonun baskın olmasından kaynaklanmakta olup bu durum, söz konusu trajedinin kendine has boyutlarının ve çeşitli düzeylerinin incelenmesini gerektirmektedir. Araştırma, bu belirtileri şairin kendi hayat hikâyesi, çevresi, sürgünü ve bizzat kendi nefsiyle olan ilişkisi ışığında izlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, psikolojik eleştiri ve tematik analiz mekanizmalarına dayalı betimleyici ve analitik yöntemi benimsemiştir. Bu çerçevede Cevâhirî'nin farklı yaratım evrelerini temsil eden seçilmiş şiirlerinden oluşan bir örneklem incelenmiş, şairin ana divanlarına ve anılarına odaklanılmış, metinler "varoluşsal ıstırap", "kayıp travması" ile "gurbet ve yabancılaşma" kavramları ışığında analiz edilmiştir. Bulgular, Cevâhirî'deki öznel trajedinin iç içe geçmiş çoklu düzeylere yayıldığını göstermektedir: öznenin ve varoluşsal ıstırabın trajedisi; kardeşinin, eşinin ve annesinin ağıtında tezahür eden kayıp trajedisi; doğanın hüzün ve yalnızlık sembollerine dönüştüğü gurbet ve yabancılaşma trajedisi; geçmiş ile şimdi arasında bir dönüm noktası olarak veda trajedisi. Tüm bu düzeylerde, bireysel acının yenilenen bir şiirsel ifadeye dönüşümüne dair istikrarlı bir örüntü tecelli etmiştir. Sonuç olarak araştırma, Cevâhirî'nin şiirindeki öznel trajedinin yalnızca özneye özgü kalmadığı, bilakis onun bireysel acısını daha kapsamlı bir insani ifadeye dönüştüren yaratıcı bir enerjiye evrildiği sonucuna varmaktadır. Bu araştırma, şairin psikolojik hayat hikâyesi ile şiirsel metinleri arasında bağ kuran yeni bir okuma sunmakta ve modern Arap şiirinde acı ile yaratıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi için bir ufuk açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhammed Mehdi el-Cevâhirî, Öznel Trajedi, Kayıp, Gurbet, Modern Arap Şiiri.

REFLECTIONS OF PERSONAL TRAGEDY IN THE POETRY OF MUHAMMAD MAHDI AL-JAWAHIRI

Ahmed AL SULEYMAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, ahmed.a@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5457-0621.

ABSTRACT

This study investigates the reflections of personal tragedy in the poetry of Iraqi poet Muhammad Mahdi Al-Jawahiri by revealing its manifestations as they relate to the poet's self rather than his public concerns. The research problem arises from the predominance of a melancholic tone across most of his poetic output, which necessitates examining its specific dimensions and various levels. The research aims to trace these manifestations in light of the poet's relationship with his biography, his surroundings, his exile, and his own self. The research adopted a descriptive-analytical method based on psychological criticism and thematic analysis. A sample of Al-Jawahiri's poems representing different stages of his creative development was studied, focusing on his major poetry collections and memoirs. The texts were analyzed using the concepts of “existential suffering”, “tragedy of loss” and “estrangement and alienation.” The findings reveal that personal tragedy in Al-Jawahiri's work is distributed across multiple interconnected levels: the tragedy of the self and existential suffering; the tragedy of loss manifested in elegies for his brother, wife, and mother; the tragedy of estrangement and alienation, wherein nature transforms into symbols of sorrow and isolation; and the tragedy of farewell as a defining moment between past and present. Across all these levels, a consistent pattern emerges of transforming individual pain into renewed poetic expression. The research concludes that personal tragedy in Al-Jawahiri's poetry was not confined to the self alone but rather evolved into a creative energy that turned his individual anguish into a broader human expression. This research contributes a new reading that connects the poet's psychological biography with his poetic texts, opening new horizons for studying the relationship between pain and creativity in modern Arabic poetry.

Keywords: Muhammad Mahdi Al-Jawahiri, Personal Tragedy, Loss, Estrangement, Modern Arabic Poetry.

انعكاسات المأساة الذاتية في شعر محمد مهدي الجواهري

أحمد السليمان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
ahmed.a@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5457-0621.

الملخص

تبحث هذه الدراسة في انعكاسات ظاهرة المأساة الذاتية في شعر الشاعر العراقي محمد مهدي الجواهري، من خلال الكشف عن تجلياتها المرتبطة بذات الشاعر لا بقضاياه العامة. وتنبثق إشكالية البحث من غلبة النبرة الحزينة على معظم نتاجه الشعري، مما يستدعي دراسة أبعادها الخاصة ومستوياتها المتنوعة. ويهدف البحث إلى تتبع هذه المظاهر في ضوء علاقة الشاعر بسيرته وبمن حوله وبمنفاه وبنفسه ذاتها. اعتمد البحث على المنهج الوصفي التحليلي وفق آليات النقد النفسي والتحليل الموضوعاتي، من خلال دراسة عينة من قصائد الجواهري الممثّلة لمراحل إبداعه المختلفة، مع التركيز على دواوينه الرئيسة ومذكراته، وتحليل النصوص في ضوء مفاهيم "المعاناة الوجودية" و"مأساة الفقد" و"الغربة والاغتراب". تكشف النتائج أن المأساة الذاتية عند الجواهري تتوزع على مستويات متعددة متشابكة: مأساة الذات والمعاناة الوجودية، ومأساة الفقد في رثاء أخيه وزوجته وأمه، ومأساة الغربة والاغتراب حيث تحوّلت الطبيعة إلى رموز للحزن والعزلة، ومأساة الوداع بوصفها لحظة فاصلة بين الماضي والحاضر. وقد تجلّى في هذه المستويات مجتمعةً نمط ثابت من تحويل الألم الفردي إلى تعبيرٍ شعري متجدد. وفي الختام، يخلص البحث إلى أن المأساة الذاتية في شعر الجواهري لم تكن وقفاً على الذات، بل تحوّلت إلى طاقة إبداعية جعلت من وجعه الفردي تعبيراً إنسانياً أشمل. ويُسهم هذا البحث في تقديم قراءة جديدة تربط بين سيرة الشاعر النفسية ونصوصه الشعرية، وتفتح أفقاً لدراسة العلاقة بين الألم والإبداع في الشعر العربي الحديث.

الكلمات المفتاحية: محمد مهدي الجواهري، المأساة الذاتية، الفقد، الغربة، الشعر العربي الحديث

ABDURRAHMAN EŞ-ŞERKÂVÎ VE *EL-AHLÂMU'S-SAĞÎRA* İSİMLİ ÖYKÜSÜNDE SEMBOLİK UNSURLAR

Büşra YILDIZ

İstanbul Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, busra.yildiz.1@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-7854-370X.

ÖZET

Bu çalışmada, 20. yüzyıl Mısır edebiyatının toplumcu gerçekçi ekolünün öncü isimlerinden Abdurrahman Ahmed eş-Şerkâvî'nin edebi dünyası ve sembolik anlatımı incelenmiştir. Genellikle realizmi ve toplumsal eleştiri yönüyle tanınan yazarın, *el-Ahlâmu's-sağîra* adlı öyküsü üzerinden daha çok gölgede kalmış olan sembolist yönü ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, eş-Şerkâvî'nin baskı ve sansür ortamında doğrudan ifade edemediği siyasi ve sosyal eleştirilerini imgeler yoluyla nasıl bir "kapalı anlatım" estetiğine dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde belge incelemesi yapılmış; yazarın hayatı, edebi kişiliği ve eserleri genel bir çerçevede sunulduktan sonra ilgili öykü metni derinlemesine tahlil edilmiştir. Bulgular, metinde yer alan "elma", "sandık", "fırtına" ve "toprak" gibi nesnelerin yalnızca somut unsurlar olmadığını, bunların sınıfsal mahrumiyet, otorite baskısı ve insanın bitmeyen umut-kırılma döngüsünü temsil eden güçlü metaforlar olduğunu göstermektedir. Ayrıca yazarın sembolizmi varoluşçu bir kaygıdan ziyade, toplumcu ve siyasi bir düzlemde koruma aracı olarak kullandığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, eş-Şerkâvî'nin modern Mısır edebiyatında toplumcu gerçekçilik ile sembolik anlatımı başarıyla harmanlayan özgün bir kimliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, yazarın edebi mirasının felsefi ve sembolik katmanlarına dair yeni bir perspektif sunarak literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abdurrahman eş-Şerkâvî, Mısır edebiyatı, sembolizm, toplumcu gerçekçilik, örtük anlatım.

ABDURRAHMAN AL-SHARQAWI AND SYMBOLIC ELEMENTS IN HIS SHORT STORY *AL-AHLAM AL-SAGHIRA*

Büşra YILDIZ

Istanbul University, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, busra.yildiz.1@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-7854-370X.

ABSTRACT

This study examines the literary world and symbolic narrative of Abdurrahman Ahmed al-Sharqawi, one of the pioneering figures of the socialist realist school in 20th-century Egyptian literature. While the author is generally known for his realism and social criticism, this article explores his often-overshadowed symbolist side through his short story *Al-Ahlam al-Saghira* (Small Dreams). The primary objective of the study is to demonstrate how al-Sharqawi transformed his political and social criticisms into an aesthetic of "veiled narration" using imagery within an atmosphere of censorship and oppression. Content analysis, one of the qualitative research methods, was employed in the study. During the data collection process, a document review was conducted; after presenting the author's life, literary personality, and works in a general framework, the relevant short story text was analyzed in depth. The findings indicate that objects such as the "apple," "chest," "storm," and "soil" in the text are not merely concrete elements but powerful metaphors representing class deprivation, the pressure of authority, and the human cycle of hope and disillusionment. Furthermore, it was determined that the author utilized symbolism as a protective tool on a socialist and political level rather than an existential one. In conclusion, it is understood that al-Sharqawi possesses a unique identity in modern Egyptian literature, successfully blending socialist realism with symbolic narration. This study contributes to the literature by offering a new perspective on the philosophical and symbolic layers of the author's literary heritage.

Keywords: Abdurrahman al-Sharqawi, Egyptian Literature, Symbolism, Socialist Realism, Veiled Narration.

عبد الرحمن الشرقاوي والعناصر الرمزية في قصته «الأحلام الصغيرة»

بشرى يلديز

جامعة إسطنبول، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
busra.yildiz.1@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-7854-370X.

الملخص

تناولت هذه الدراسة العالم الأدبي والسرد الرمزي لعبد الرحمن أحمد الشرقاوي، أحد الرواد البارزين في مدرسة الواقعية الاشتراكية في الأدب المصري في القرن العشرين. وبينما يُعرف الكاتب عمومًا بواقعيته ونقده الاجتماعي، يبحث هذا المقال في جانبه الرمزي الذي غالبًا ما يتم تجاهله، وذلك من خلال قصته القصيرة "الأحلام الصغيرة". الهدف الأساسي من الدراسة هو الكشف عن كيفية تحويل الشرقاوي لانتقاداته السياسية والاجتماعية إلى جمالية "السرد الخفي" باستخدام الصور الرمزية في ظل أجواء الرقابة والقمع. اعتمدت الدراسة على منهج تحليل المحتوى كأحد أساليب البحث النوعي. وخلال عملية جمع البيانات، تم إجراء مراجعة وثائقية؛ فبعد عرض حياة الكاتب وشخصيته الأدبية وأعماله في إطار عام، تم تحليل نص القصة القصيرة المعنية بعمق. تُظهر النتائج أن الأشياء المذكورة في النص، مثل "التفاحة" و"الصندوق" و"العاصفة" و"التربة"، ليست مجرد عناصر مادية، بل هي استعارات قوية تمثل الحرمان الطبقي، وضغط السلطة، ودورة الأمل والانكسار المستمرة لدى الإنسان. كما تبين أن الكاتب استخدم الرمزية كأداة حماية على المستوى الاجتماعي والسياسي وليس الوجودي. ختامًا، يتضح أن الشرقاوي يمتلك هوية فريدة في الأدب المصري الحديث، حيث نجح في دمج الواقعية الاشتراكية مع السرد الرمزي. تساهم هذه الدراسة في إثراء الأدبيات من خلال تقديم رؤية جديدة للطبقات الفلسفية والرمزية للتراث الأدبي للكاتب.

الكلمات المفتاحية: عبد الرحمن الشرقاوي، الأدب المصري، الرمزية، الواقعية الاشتراكية، السرد الخفي.

ASRIN HANSÂ'SI: ÂİŞE TEYMUR VE EDEBİ MİRASI

Muhammed Şehm ŞAHİN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
msahin21@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3909-7183.

ÖZET

Bu çalışmada XIX. yüzyıl Arap edebiyatının önemli kadın şair ve düşünürlerinden biri olan Âişe Teymur'un hayatı, edebî kişiliği ve düşünsel mirası incelenmiştir. Özellikle şairin kadın haklarına yaklaşımı, üç dilli edebî üretimi ve gelenek ile modernite arasında kurduğu düşünsel denge ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, Âişe Teymur'un Arapça, Türkçe ve Farsça kaleme aldığı eserler üzerinden edebî kimliğini ortaya koymak, kadın meselelerine ilişkin görüşlerini değerlendirmek ve onun İslâmî değerlerden taviz vermeden geliştirdiği kadın hakları anlayışını analiz etmektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde doküman incelemesi yapılmış; şairin şiir divanları, mensur eserleri, biyografik kaynaklar ve dönemin fikrî tartışmalarını yansıtan metinler incelenmiştir. Elde edilen veriler tarihsel ve tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiş, özellikle kadın kimliği, eğitim, ahlâk, maneviyat ve toplumsal sorumluluk temaları üzerinde durulmuştur. Bulgular, Âişe Teymur'un yalnızca bir şair değil, aynı zamanda toplumsal bilinç taşıyan bir entelektüel olduğunu göstermektedir. Şairin kadınların eğitimini ve toplumsal varlığını savunurken dinî ve kültürel değerlerle uyumlu bir yaklaşım benimsediği; kadın özgürlüğünün dinî kimlikten kopuşla ilişkilendirilmesine karşı çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca üç dilde eser vermesi, onun Osmanlı-Arap kültür dünyasında kültürler arası bir köprü işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Kızının vefatı sonrasında yazdığı şiirlerde ise derin bir hüzün, metafizik sorgulama ve içsel dönüşümün belirginleştiği görülmüştür. Sonuç olarak Âişe Teymur'un modern Arap kadın edebiyatının oluşum sürecinde öncü bir rol üstlendiği ve kadın hakları ile dinî değerler arasında dengeli bir düşünsel model sunduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, kadın edebiyatı ve çok dilli edebî üretim alanındaki araştırmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âişe Teymur, Arap Kadın Edebiyatı, Çok Dilli Şair, Modernite ve Gelenek, Edebî Miras.

THE KHANSĀʾ OF THE AGE: AISHA TAYMUR AND HER LITERARY LEGACY

Muhammed Şehm ŞAHİN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, msahin21@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3909-7183.

ABSTRACT

This study examines the life, literary personality, and intellectual legacy of Aisha Taymur, one of the prominent female poets and thinkers of nineteenth-century Arabic literature. Particular attention is given to her approach to women's rights, her multilingual literary production, and the intellectual balance she established between tradition and modernity. The aim of the study is to reveal Taymur's literary identity through her works written in Arabic, Turkish, and Persian, to evaluate her views on women's issues, and to analyze her understanding of women's rights developed without compromising Islamic values. A qualitative research method is employed in the study. Data were collected through document analysis, including the poet's diwans, prose writings, biographical sources, and texts reflecting the intellectual debates of the period. The obtained data were evaluated through historical and thematic analysis, with particular emphasis on themes such as female identity, education, morality, spirituality, and social responsibility. The findings indicate that Aisha Taymur was not only a poet but also an intellectually engaged figure with strong social awareness. While advocating women's education and social participation, she adopted an approach compatible with religious and cultural values and opposed contemporary views that associated women's liberation with abandoning religious identity. Her production of literary works in three languages demonstrates her role as a cultural bridge within the Ottoman–Arab intellectual sphere. Furthermore, poems written after the death of her daughter reveal profound grief, metaphysical reflection, and an evident process of inner transformation. In conclusion, the study highlights Taymur's pioneering role in the formation of modern Arabic women's literature and shows that she presented a balanced intellectual model reconciling women's rights with religious values. The study aims to contribute to research on women's literature and multilingual literary production.

Keywords: Aisha Taymur, Arab women's literature, multilingual poet, modernity and tradition, literary heritage.

خنساء العصر: عائشة تيمور وإرثها الأدبي

محمد شهم شاهين

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
msahin21@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3909-7183.

الملخص

تتناول هذه الدراسة حياة عائشة تيمور، إحدى أبرز الشاعرات والمفكرات في الأدب العربي في القرن التاسع عشر، وشخصيتها الأدبية وإرثها الفكري. وتركّز الدراسة بصورة خاصة على مقاربتها لقضايا حقوق المرأة، وإنتاجها الأدبي متعدد اللغات، والتوازن الفكري الذي أقامته بين الأصالة والحداثة. وتهدف الدراسة إلى الكشف عن هويتها الأدبية من خلال أعمالها المكتوبة بالعربية والتركية والفارسية، وتقويم رؤيتها لقضايا المرأة، وتحليل مفهومها لحقوق المرأة الذي صاغته دون التفريط بالقيم الإسلامية. اعتمدت الدراسة المنهج النوعي في البحث، حيث جُمعت البيانات من خلال تحليل الوثائق، بما في ذلك دواوينها الشعرية، ومؤلفاتها النثرية، والمصادر البيوغرافية، والنصوص التي تعكس النقاشات الفكرية في عصرها. وقد جرى تحليل البيانات وفق المنهجين التاريخي والموضوعاتي، مع التركيز على موضوعات هوية المرأة، والتعليم، والأخلاق، والروحانية، والمسؤولية الاجتماعية. وتُظهر النتائج أن عائشة تيمور لم تكن مجرد شاعرة، بل مثقفة ذات وعي اجتماعي واضح. فقد دافعت عن تعليم المرأة ومشاركتها في المجتمع ضمن إطار منسجم مع القيم الدينية والثقافية، ووقفت موقفًا نقديًا من الاتجاهات المعاصرة التي ربطت تحرر المرأة بالتخلي عن الهوية الدينية. كما يدل إنتاجها الأدبي بثلاث لغات على قيامها بدور جسر ثقافي بين الأوساط الفكرية العثمانية والعربية. كذلك تكشف قصائدها التي كتبتها عقب وفاة ابنتها عن حزن عميق وتأملات ميتافيزيقية وتحول داخلي واضح. وفي الختام، تؤكد الدراسة الدور الريادي الذي اضطلعت به عائشة تيمور في تشكّل الأدب النسوي العربي الحديث، وتبيّن أنها قدّمت نموذجًا فكريًا متوازنًا يجمع بين الدفاع عن حقوق المرأة والالتزام بالقيم الدينية. وتهدف هذه الدراسة إلى الإسهام في بحوث الأدب النسوي والإنتاج الأدبي متعدد اللغات.

الكلمات المفتاحية: عائشة تيمور، الأدب النسوي العربي، شاعرة متعددة اللغات، الحداثة والأصالة، الإرث الأدبي.

FÂDIL ES-SİBÂ'Î'NİN *ET-TABL* ADLI ROMANINDA ANLATI SEMİYOTİĞİ

Meryem HACSÜLEYMAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, mariamhajsoliman@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8914-2852.

ÖZET

Bu çalışma, semiyotik yaklaşımın edebî metin çözümlemesindeki kuramsal ve yöntemsel imkânlarını merkeze alarak Fâdıl es-Sibâî'nin *et-Tabl* romanını incelemeyi amaçlamaktadır. Semiyotik, metindeki göstergeler aracılığıyla anlamın çok katmanlı ve yoruma açık yapısını ortaya koyan bir yöntem olarak ele alınmış; anlamın sabit değil, okurun kültürel, ideolojik ve toplumsal konumuna bağlı olarak yeniden üretildiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda çalışma, romanın anlatı yapılarının yalnızca yüzeysel anlamlarını değil, aynı zamanda derin yapıda yer alan örtük anlam ilişkilerini de çözümlemeyi hedeflemektedir. Araştırmada, anlatı kuramı temelinde semiyotik yöntem kullanılarak eserdeki olay örgüsü, karakterler ve anlatım teknikleri incelenmiş; bu unsurların toplumsal, siyasal ve kültürel bağlamlarla ilişkisi değerlendirilmiştir. Ayrıca Arap edebiyatında roman türünün yükselişi, toplumsal dönüşümler ve bireysel yabancılaşma gibi olgular çerçevesinde ele alınmış; Fâdıl es-Sibâî'nin toplumcu ve ideolojik yönelimi doğrultusunda metinlerinin anlam üretim süreçleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak çalışma, *et-Tabl* romanının çok katmanlı anlam yapısına sahip olduğunu; anlatı unsurlarının bilinçli bir şekilde kurgulanarak toplumsal gerçekliği yansıtan ve okuru farklı yorumlara yönlendiren bir yapı oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, Arap romanının göstergebilimsel çözümlemesine katkı sağlamayı ve metin-anlam-okur ilişkisini çok boyutlu bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Semiyoloji, Göstergebilim, Anlatı Unsurları, Fâdıl es-Sibâî, et-Tabl.

NARRATIVE SEMIOTICS İN FADIL AL-SIBAI NOVEL *AL-TABL*

Meryem HACSULEYMAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, İstanbul, Turkiye, mariamhajsoliman@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8914-2852.

ABSTRACT

This study aims to analyze the novel *al-Tabl (The Drum)* by Fâdıl Al-Sibai by foregrounding the semiotic approach and its theoretical and methodological potential in the analysis of literary texts. Semiotics is treated as a method that reveals the multilayered and open-ended nature of meaning through the system of signs within the text. In this respect, the study emphasizes that meaning is not fixed but is continually reproduced in relation to the reader's cultural, ideological, and social positioning. Accordingly, the research seeks to examine not only the surface meanings of the novel's narrative structures but also the deeper, implicit networks of signification embedded within them. Drawing on narrative theory, the study employs a semiotic methodology to analyze the plot, characters, and narrative techniques, while also evaluating their interrelations with broader social, political, and cultural contexts. Furthermore, it situates the rise of the novel in Arabic literature within the framework of social transformations and individual alienation, and examines the processes of meaning production in Fadil Al-Sibai's works in light of his social and ideological orientation. The study concludes that al-Tabl exhibits a richly layered semantic structure, in which narrative elements are deliberately constructed to reflect social reality and to guide the reader toward multiple interpretations. In this regard, the research seeks to contribute to the semiotic analysis of the Arabic novel and to approach the relationship between text, meaning, and reader from a multidimensional perspective.

Keywords: Semiology, Semiotic, Narrative Elements, Fadil Al-Sibai, al-Tabl.

السيميائية السردية في رواية "الطبل" لفاضل السباعي

مريم حاج سليمان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
mariamhajsoliman@gmail.com, ORCID: 0009-0008-8914-2852.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل رواية رواية الطبل لفاضل السباعي، من خلال اتخاذ المقاربة السيميائية محورًا أساسيًا، بما تتيحه من إمكانات نظرية ومنهجية في قراءة النصوص الأدبية. وقد تمّ التعامل مع السيميائيات بوصفها منهجًا يكشف عن البنية الدلالية المتعددة الطبقات للنص عبر منظومة العلامات، مع التأكيد على أنّ المعنى ليس ثابتًا، بل يُعاد إنتاجه وفقًا للسياقات الثقافية والإيديولوجية والاجتماعية للمتلقي. وانطلاقًا من ذلك، تسعى الدراسة إلى تحليل البنى السردية في الرواية، ليس على مستوى الدلالة السطحية فحسب، بل أيضًا على مستوى العلاقات الدلالية العميقة الكامنة في بنيتها. اعتمدت الدراسة المنهج السيميائي مرتكزًا إلى نظرية السرد، حيث جرى تحليل الحبكة والشخصيات والتقنيات السردية في الرواية، مع الوقوف على علاقاتها بالسياقات الاجتماعية والسياسية والثقافية. كما تناولت الدراسة صعود فن الرواية في الأدب العربي في ضوء التحولات الاجتماعية وظاهرة الاغتراب الفردي، محلّلةً عمليات إنتاج المعنى في نصوص فاضل السباعي في إطار توجهه الاجتماعي والإيديولوجي. وتخلص الدراسة إلى أنّ رواية الطبل تتسم ببنية دلالية متعددة المستويات، وأن عناصرها السردية قد شُيّدت بصورة واعية لتعكس الواقع الاجتماعي وتوجّه القارئ نحو تعددية التأويل. وبذلك تسهم هذه الدراسة في إثراء التحليل السيميائي للرواية العربية، وتعمل على مقاربة العلاقة بين النص والمعنى والمتلقي من منظور متعدد الأبعاد.

الكلمات المفتاحية: السيميائية، علم الإشارات، عناصر السرد، فاضل السباعي، الطبل.

MODERN MISIR EDEBİYATINDA SÜRREALİZMİN ÖNCÜSÜ GEORGE HANÎN VE SÜRREALİST ŞİİR ÖRNEKLERİ

ABDURRAHMAN KURBAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
a.kurban@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3634-8861.

ÖZET

Bu çalışmada, sürrealizm akımının modern Mısır edebiyatındaki yansımaları ele alınmış, akımın Batı'da ortaya çıkan teorik ve estetik temellerinin Arap edebiyatına ve özellikle Mısır'a nasıl aktarıldığı incelenmiştir. Bu bağlamda sürrealizmin Mısır edebiyatındaki ortaya çıkışı, gelişimi ve edebî çevrelerdeki etkisi değerlendirilmiş, ardından George Hanîn'in bu süreçteki rolü üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel amacı, sürrealizmin Mısır edebiyatındaki seyrini ortaya koymak ve Hanîn'in şiirlerinde bu akımın yansımalarını tespit etmektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde doküman incelemesi yapılmış; sürrealizm kuramına ilişkin kaynaklar ile Hanîn'in şiirleri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, tematik ve biçimsel çözümleme yöntemiyle değerlendirilmiş; metinlerde yer alan sürrealist unsurlar belirlenerek yorumlanmıştır. Bulgular, sürrealizmin Mısır edebiyatına Batı ile kurulan kültürel etkileşimler yoluyla girdiğini ve özellikle 20. Yüzyılın ortalarında belirli edebî çevreler aracılığıyla gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte George Hanîn'in akımın tanınmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir rol üstlendiği görülmüştür. Ayrıca Hanîn'in şiirlerinde bilinçdışı, rüya, rastlantı ve otomatik yazı gibi sürrealizmin temel ilkelerinin belirgin biçimde yer aldığı, şairin bu unsurları yerel bağlamla ilişkilendirerek özgün bir ifade biçimi geliştirdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, sürrealizmin modern Mısır edebiyatında yalnızca bir etkilenme biçimi olmadığı, aynı zamanda yerel dinamiklerle yeniden şekillenerek özgün bir edebî anlayışa dönüştüğü anlaşılmaktadır. Bu çalışma, sürrealizmin Mısır edebiyatındaki gelişim sürecini ve George Hanîn'in bu süreçteki öncü rolünü ortaya koyarak literatüre katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürrealizm, George Hanîn, Mısır Edebiyatı, Otomatik Yazı, Şiir Analizi.

THE PIONEER OF SURREALISM IN MODERN EGYPTIAN LITERATURE: GEORGES HENEIN AND A SURREALIST POEM EXAMPLES

Abdurrahman KURBAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, a.kurban@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3634-8861.

ABSTRACT

This study examines the reflections of the surrealist movement in modern Egyptian literature, focusing on how its theoretical and aesthetic foundations, which emerged in the West, were transmitted to Arabic literature and particularly to Egypt. In this context, the emergence, development, and influence of surrealism within Egyptian literary circles are analyzed, followed by an evaluation of Georges Henein's role in this process. The main objective of the study is to reveal the trajectory of surrealism in Egyptian literature and to identify its manifestations in Henein's poetry. A qualitative research method is employed in this study. Data were collected through document analysis; sources related to surrealist theory and Henein's poems were examined. The obtained data were analyzed through thematic and formal analysis methods, and the surrealist elements within the texts were identified and interpreted. The findings indicate that surrealism entered Egyptian literature through cultural interactions with the West and developed particularly within certain literary circles in the mid-20th century. In this process, Georges Henein played a significant role in introducing and disseminating the movement. Furthermore, it is observed that key surrealist principles such as the unconscious, dreams, chance, and automatic writing are prominently present in Henein's poetry, and that he reinterprets these elements within a local context to create a unique poetic expression. In conclusion, surrealism in modern Egyptian literature is not merely a form of influence but has been transformed through local dynamics into an original literary expression. This study contributes to the literature by providing a comprehensive evaluation of the development of surrealism in Egyptian literature and the pioneering role of Georges Henein in this process.

Keywords: Surrealism, Georges Henein, Egyptian Literature, Automatic Writing, Poetry Analysis.

رائد السريالية في الأدب المصري الحديث: جورج حنين ونماذج من الشعر السريالي

عبد الرحمن قربان

،جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
a.kurban@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0002-3634-8861.

الملخص

تتناول هذه الدراسة تجليات التيار السريالي في الأدب المصري الحديث، مع التركيز على كيفية انتقال أسسه النظرية والجمالية التي نشأت في الغرب إلى الأدب العربي، ولا سيما إلى مصر. وفي هذا السياق، تم بحث نشأة السريالية في الأدب المصري وتطورها وتأثيرها في الأوساط الأدبية، ثم الوقوف على دور جورج حنين في هذه العملية. وتهدف الدراسة إلى الكشف عن مسار السريالية في الأدب المصري، وتحديد مظاهرها في شعر حنين. اعتمدت الدراسة على المنهج النوعي، حيث تم جمع البيانات من خلال تحليل الوثائق، وذلك بدراسة المصادر المتعلقة بنظرية السريالية، إضافة إلى تحليل قصائد حنين. وقد تم تحليل البيانات باستخدام التحليل الموضوعي والشكلاني، بهدف تحديد العناصر السريالية في النصوص وتفسيرها. وأظهرت النتائج أن السريالية دخلت إلى الأدب المصري عبر التفاعل الثقافي مع الغرب، وبرزت بشكل خاص في أوساط أدبية معينة خلال منتصف القرن العشرين. كما تبين أن جورج حنين لعب دورًا مهمًا في التعريف بهذا التيار ونشره. كذلك كشفت الدراسة عن حضور واضح لمفاهيم السريالية الأساسية، مثل اللاوعي، والحلم، والمصادفة، والكتابة التلقائية، في شعره، حيث أعاد توظيفها ضمن سياق محلي ليقدم تجربة شعرية مميزة. وتخلص الدراسة إلى أن السريالية في الأدب المصري الحديث لم تكن مجرد تأثر، بل تحولت عبر التفاعل مع الخصوصيات المحلية إلى شكل تعبيري أصيل. وتسهم هذه الدراسة في إثراء الأدبيات من خلال تقديم رؤية شاملة لمسار السريالية في الأدب المصري، مع إبراز الدور الريادي لـجورج حنين في هذا المجال.

الكلمات المفتاحية: السريالية، جورج حنين، الأدب المصري، الكتابة التلقائية، تحليل الشعر

MODERN ARAP EDEBİYATI TARİHİ KİTAPLARINDA NAHDA KAVRAMININ ELE ALINIŞI

Burak PÜSÜR

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul Türkiye,
burak.pusur02@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0009-3824.

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, Modern Arap Edebiyatı Tarihi kitaplarında Nahda kavramının ele alınış biçimidir. Çalışmanın temel amacı, Modern Arap edebiyatının belirli bir döneminin neden ve hangi gerekçelerle "Nahda" kavramı ile adlandırıldığını ortaya koymaktır. Mevcut literatürde Nahda genellikle tarihsel bir dönem olarak ele alınmakta; ancak kavramın terminolojik ve söylemsel arka planı çoğu zaman yeterince incelenmemektedir. Bu durum, kavramın kullanım biçimlerinin ve anlam katmanlarının daha yakından incelenmesini gerekli kılmaktadır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş olup metin analizi ve tarihsel yaklaşım birlikte kullanılmıştır. Bu doğrultuda betimleyici (deskriptif) ve çözümleyici bir yaklaşım da benimsenmiştir. Bu kapsamda, başta Ömer Ferruh, Corci Zeydan, Şevki Dayf ve Hanna el Fahuri olmak üzere çeşitli müelliflerin Arap edebiyatı tarihi eserlerinde Nahda kavramının nasıl açıklandığı incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu inceleme sürecinde Nahda kavramının kullanım bağlamları, anlam çerçeveleri ve dilsel özellikleri üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgular, Nahda kavramının yalnızca bir dönem adı olarak değil, aynı zamanda modernleşme, yenilenme ve kültürel uyanış gibi farklı anlam katmanlarını da içeren çok boyutlu bir kavram olarak kullanıldığını göstermektedir. Ayrıca kavramın tercih edilmesinde, Batı ile etkileşim, eğitim alanındaki gelişmeler ve basın-yayın faaliyetlerinin etkili olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, Nahda kavramının Modern Arap Edebiyatı Tarihi yazımında belirli bir tarihsel ve düşünsel çerçeve sunduğu ve dönemlendirme açısından işlevsel bir rol üstlendiği söylenebilir. Bu çalışma, Nahda kavramının yalnızca bir dönem adı olmanın ötesinde nasıl anlamlandırıldığını göstermeye çalışmakta ve literatürde bu kavrama yönelik tartışmalara katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Nahda, Modern Arap Edebiyatı, Edebiyat Tarihi, Kavram Analizi, Dönemlendirme.

THE TREATMENT OF THE TERM NAHDA IN BOOKS ON THE HISTORY OF MODERN ARABIC LITERATURE

Burak PUSUR

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, burak.pusur02@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0009-3824.

ABSTRACT

The present study focuses on the conceptualization of "Nahda" within the historiography of Modern Arabic Literature. The primary objective of this inquiry is to elucidate the underlying rationales and justifications for designating a specific era of modern Arabic literature with the term "Nahda." In extant literature, Nahda is predominantly treated as a chronological period; however, its terminological and discursive underpinnings often remain insufficiently scrutinized. This necessitates a more profound examination of the concept's modes of usage and its multifaceted layers of meaning. This research employs a qualitative methodology, integrating textual analysis with a historical approach. Accordingly, a descriptive and analytical framework has been adopted. In this context, the conceptualization and explanation of Nahda in the literary histories of various prominent scholars—most notably 'Umar Farrukh, Jurji Zaydan, Shawqi Dayf, and Hanna al-Fakhuri—have been examined and evaluated comparatively. Throughout this investigative process, particular emphasis has been placed on the contextual applications, semantic frameworks, and linguistic attributes of the Nahda concept. The findings indicate that the concept of Nahda serves not merely as a temporal designation but as a multi-dimensional construct encompassing diverse layers of meaning, such as modernization, renewal, and cultural awakening. Furthermore, it is observed that interaction with the West, advancements in the field of education, and the proliferation of press and publishing activities were instrumental in the preferential adoption of this term. In conclusion, it may be asserted that the concept of Nahda provides a distinct historical and intellectual framework within the writing of Modern Arabic literary history and fulfills a functional role in terms of periodization. This study endeavors to demonstrate how the concept of Nahda is imbued with meaning beyond being a mere name for an era, thereby aiming to contribute to the ongoing scholarly discourses surrounding this concept.

Keywords: Nahda, Modern Arabic Literature, Literary History, Conceptual Analysis, Periodization.

الطريقة التي يُعالَج بها مصطلح النهضة في كتب تاريخ الأدب العربي الحديث

براق بسور

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا،
burak.pusur02@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0009-3824.

الملخص

يدور موضوع هذه الدراسة حول كيفية معالجة مفهوم "النهضة" في مؤلفات تاريخ الأدب العربي الحديث. ويتمثل الهدف الرئيس للبحث في الكشف عن الأسباب والمسوغات التي أدت إلى تسمية حقبة معينة من الأدب العربي الحديث بمصطلح "النهضة". فبينما تتناول الأدبيات الراهنة "النهضة" بوصفها فترة تاريخية فحسب، يغيب عنها في الغالب التقصي العميق للخلفية الاصطلاحية والخطابية لهذا المفهوم؛ الأمر الذي يستوجب فحص أنماط استخدام هذا المصطلح وطبقاته الدلالية فحصاً دقيقاً. اعتمدت الدراسة المنهج النوعي، مستخدمةً تحليل النصوص والمنهج التاريخي، فضلاً عن المقترب الوصفي والتحليلي. وفي هذا الإطار، تم استعراض كيفية شرح مفهوم النهضة في مصنفات كوكبة من مؤرخي الأدب العربي، وفي مقدمتهم: عمر فروخ، وجرجي زيدان، وشوقي ضيف، وحنا الفاخوري، مع إجراء موازنة نقدية وتقييم مقارن بينها. وانصب التركيز خلال هذا الفحص على سياقات استخدام المصطلح، وأطره الدلالية، وخصائصه اللغوية. كشفت النتائج أن مفهوم "النهضة" لا يُستخدم مجرد تسمية لحقبة زمنية فحسب، بل هو مفهوم متعدد الأبعاد ينطوي على طبقات دلالية متنوعة تشمل التحديث، والتجديد، واليقظة الثقافية. كما يتضح أن التفاعل مع الغرب، والتطورات في مجال التعليم، والنشاطات الصحفية والنشر، كانت من العوامل المؤثرة في اختيار هذا المفهوم وتفضيله. وختاماً، يمكن القول إن مفهوم النهضة يقدم إطاراً تاريخياً وفكرياً محدداً في تدوين تاريخ الأدب العربي الحديث، ويؤدي دوراً وظيفياً في عملية "التحقيب" (تقسيم العصور الأدبية). وتسعى هذه الدراسة إلى تبيان كيفية صياغة دلالات هذا المفهوم بما يتجاوز كونه مجرد اسم لفترة زمنية، تطلعاً للمساهمة في النقاشات العلمية الدائرة حول هذا المصطلح في الساحة الأدبية.

الكلمات المفتاحية: النهضة، الأدب العربي الحديث، تاريخ الأدب، تحليل المفاهيم، التحقيب.

OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATINDA TASANNU‘ İDDİALARI BAĞLAMINDA TARİH DÜŞÜRME SANATI

Selenay AYAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, selenay.ayan@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-3518-7325.

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı dönemi Arap edebiyatında tasannu‘ iddiaları çerçevesinde tarih düşürme sanatı ve şiirlerinde bu sanata yer veren örnek simalar incelenmiştir. Yaklaşık üç asır gibi uzun bir zaman dilimine tekabül eden bu dönem bazı Arap edebiyatı tarihi kaynaklarında göz ardı edilmiş, bazı kaynaklarda ise yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Bu eleştiriler genellikle dönemin dilde bir çöküş ve tasannu’ dönemi olduğu üzerinde şekillenmiştir. Çalışmanın amacı ise bu dönemde uygulandığı görülen tarih düşürme sanatı ve ürünlerinde bu sanata yer veren örnek şahsiyetler üzerinden bahsi geçen eleştirilerin tarihsel gerçeklik ile ne ölçüde örtüştüğünü ortaya koymaktır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Osmanlı dönemi Arap edebiyatına dair eserler ve ilgili bölümler incelenerek kaynaklardaki veriler analiz edilmiş, buradan hareketle tarih düşürme sanatının dönemin önde gelen simaları tarafından nasıl değerlendirildiği ve kullanıldığı incelenmiştir. Çalışma sürecindeki bulgular Osmanlı dönemi Arap edebiyatına yönelik değerlendirmelerin, bireysel olarak eser veya şairler üzerinden yapılan somut analizlerden ziyade, olumsuz bir perspektifle oluşturulmuş genelleyici yargılara dayandığını göstermektedir. Zira mana yerine salt sanatlı söyleyişi önceleyen isimlerin yanı sıra; özgün manalar üretme yetisine sahip olup, tarih düşürme gibi sanatları şiirine ustalıkla derceden simaların da bulunduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bu dönemin edipleri arasında Emir Mencek Paşa ve Abdülganî en-Nablusî gibi dönemin söz sanatlarını benimseyen ve bu sanatları aşırıya gitmeden maharetle kullanabilen isimler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla dönem hakkındaki genel yargının mutlak surette kabul edilemeyecek ve tartışmaya açık bir yargı olduğu anlaşılmaktadır. Çalışma, hakkında eleştiriler bulunan söz konusu döneme farklı bir perspektiften ışık tutarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Dönemi, Arap Edebiyatı, Sanat, Tasannu‘, Tarih Düşürme.

THE ART OF CHRONOGRAM (TA'RĪKH) IN OTTOMAN-ERA ARABIC LITERATURE WITHIN THE CONTEXT OF ALLEGATIONS OF ARTIFICIALITY (TASANNU')

Selenay AYAN
Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, selenay.ayan@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-3518-7325.

ABSTRACT

This study examines the art of chronogram (ta'rīkh) and representative figures who incorporated this art into their poetry within the framework of allegations regarding artificiality (tasannu') in Ottoman-era Arabic literature. Spanning a period of approximately three centuries, this era has been neglected in some sources of Arabic literary history and heavily criticized in others. These criticisms generally focus on the claim that the period was an era of linguistic decline and excessive artificiality. The aim of the study is to demonstrate the extent to which these criticisms align with historical reality, through the lens of the art of chronogram and the exemplary figures who practiced it. The research employs a qualitative method. By examining works and relevant sections pertaining to Ottoman-era Arabic literature, the data in the sources were analyzed. From this starting point, how the art of chronogram was perceived and utilized by the leading figures of the period was investigated. The findings of the study indicate that evaluations of Ottoman-era Arabic literature are based on negative, generalized judgments formed through a biased perspective, rather than concrete analyses of individual works or poets. Indeed, it has been identified that alongside poets who prioritized purely artificial expression over meaning, there were also figures who possessed the ability to produce unique meanings and skillfully incorporated this and other arts into their poetry. In conclusion, it is observed that among the literati of this period, there were names such as Amir Manjak and Abd al-Ghani al-Nabulsi who embraced the rhetorical arts of their time and utilized them masterfully without falling into excess. Consequently, it is understood that the general judgment regarding the period is a contentious one that cannot be accepted as absolute. By shedding light on this criticized era from a different perspective, the study contributes to the formation of a more nuanced understanding in the literature.

Keywords: Ottoman Period, Arabic Literature, Art, Tasannu', Chronogram (Ta'rīkh).

فن التأريخ في الأدب العربي عند العصر العثماني في سياق ادعاءات التصنُّع

سيلناي آيان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا،
selenay.ayan@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-3518-7325.

الملخص

تتناول هذه الدراسة فن "التأريخ" والشخصيات النموذجية التي استخدمت هذا الفن في أشعارها في إطار ادعاءات التصنع في الأدب العربي خلال العصر العثماني. إنَّ هذه الفترة التي تمتد لقرابة ثلاثة قرون، قد أُغفلت في بعض مصادر تاريخ الأدب العربي، بينما تكررت الانتقادات الحادة لها في مصادر أخرى. وتتمحور هذه الانتقادات عموماً حول كون العصر فترة انحطاط لغوي وتصنع مفرط. وتهدف الدراسة إلى بيان مدى تطابق هذه الانتقادات مع الواقع التاريخي، من خلال تسليط الضوء على فن التأريخ والشخصيات النموذجية التي مارسته في نتاجها الأدبي. اعتمد البحث على المنهج النوعي؛ حيث تم تحليل البيانات الواردة في المصادر عبر فحص المؤلفات والفصول المتعلقة بالأدب العربي في العصر العثماني، ومن ثمَّ استقصاء كيفية تقييم واستخدام فن التأريخ من قِبل أبرز أعلام تلك الفترة. تظهر نتائج الدراسة أن التقييمات الموجهة للأدب العربي في العصر العثماني تعتمد على أحكام عامة تشكلت من منظور سلبي، بدلا من التحليلات القائمة على فحص الآثار الأدبية أو الشعراء بشكل فردي. إذ تبيّن أنه إلى جانب الشعراء الذين قدموا الأسلوب المتصنع على المعنى، وجدت شخصيات تمتلك القدرة على إبداع معان فريدة، واستطاعت إدراج هذا الفن وغيره من الفنون في أشعارها ببراعة وإتقان. وختاما، يتبين أن من بين أدباء هذا العصر أسماء مثل الأمير منجك باشا وعبد الغني النابلسي اتخذوا الفنون اللفظية السائدة في عصرهم واستخدموها بمهارة دون غلوّ. وبناء عليه، يتضح أن الحكم العام الصادر بحق تلك الفترة هو حكم قابل للنقاش ولا يمكن قبوله على الإطلاق. تسهم هذه الدراسة في إثراء المكتبة الأدبية من خلال إلقاء الضوء على هذا العصر المثير للجدل من منظور مختلف.

الكلمات المفتاحية: العصر العثماني، الأدب العربي، الفن، التصنع، فن التأريخ.

EBÛ MEDYEN ET-TİLİMSÂNÎ'NİN *EL-KASÎDETÜ'R-RÂİYYE*'SİNİN ARAP TASAVVUF EDEBİYATINDAKİ YERİ VE BİR NİSPET PROBLEMİNİN TAHLİLİ

Mete GEZER

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, metegezer2@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2580-7604.

ÖZET

Bu çalışma, Mağrib tasavvuf geleneğinin kurucu isimlerinden Ebû Medyen et-Tilimsânî'ye (ö. 594/1198) nispet edilen ve *Âdâbu't-Tarîk* olarak da bilinen *el-Kasîdetü'r-Râiyye*'nin Arap tasavvuf edebiyatındaki merkezî konumunu ele almaktadır. Çalışmanın temel problemini, bu kaside üzerine kaleme alınan ve literatürde hem Şâzeliyye meşâyıhından İbn Atâullah el-İskenderî'ye (ö. 709/1309) hem de Mekkeli muhaddis ve sûfî İbn Allân el-Mekkî'ye (ö. 1057/1648) nispet edilen şerhin müellif aidiyeti meselesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma, hem kasidenin Arap tasavvuf edebiyatındaki edebî değerini hem de şerhin gerçek müellifini belirlemeye yönelik bir inceleme sunmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı metin analizi ve tarihsel eleştiri yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede eserin farklı kütüphanelerdeki yazma nüshaları, biyografik kaynaklar ve bibliyografik veriler incelenerek kronolojik ve metinsel veriler karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, söz konusu şerhin hem yazma geleneğinde hem de bibliyografik literatürde çift yönlü bir nispetle aktarıldığını göstermektedir. Bununla birlikte kronolojik veriler, erken dönem kaynakların tanıklığı, yazma nüshaların tarihlendirilmesi ve metin içi deliller birlikte değerlendirildiğinde şerhin İbn Allân'a ait olma ihtimalinin daha güçlü olduğu ortaya konulmuştur. Özellikle İbn Allân'ın diğer eserleriyle olan üslup ve içerik paralellikleri, erken tarihli matbu nüshalarda eserin ona nispet edilmesi ve eserin İbn Allân adına yapılan ilk matbu baskılarının, İskenderî'ye nispet edilen baskılardan yarım asır önce olması bu sonucu desteklemektedir. Buna karşılık eserin İskenderî'ye nispet edildiği nüshaların İbn Allân'ın vefatından sonra istinsah edilmiş olması ve erken dönem tabakat kitaplarında İskenderî'ye böyle bir şerh nispet edilmemesi mevcut yanlışlığa işaret eden bulgulardır. Çalışma, Arap tasavvuf edebiyatının en seçkin manzumelerinden biri olan el-Kasîdetü'r-Râiyye'nin değerini ortaya koyarken, yaklaşık üç buçuk asırlık bir zaman farkına rağmen iki müellif arasında devam eden nispet problemini çözüme kavuşturmayı hedeflemektedir. Eserin gerçek müellifinin İbn Allân el-Mekkî olduğunun tespiti, hem İbn Atâullah bibliyografyasının tashih edilmesine hem de İbn Allân'ın tasavvufî ve edebî şahsiyetinin yeniden değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Ebû Medyen et-Tilimsânî, el-Kasîdetü'r-Râiyye, İbn Allân el-Mekkî, İbn Atâullah el-İskenderî.

THE PLACE OF ABŪ MADYAN AL-TILIMSĀNĪ'S *AL-QAṢĪDAT AL-RĀʾIYYA* IN ARABIC SUFI LITERATURE AND AN ANALYSIS OF AN ATTRIBUTION PROBLEM

Mete GEZER

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, metegezer2@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2580-7604.

ABSTRACT

This study examines *al-Qaṣīdat al-Rāʾiyya*, also known as *Ādāb al-Ṭarīq*, attributed to Abū Madyan al-Tilimsānī (d. 594/1198), one of the foundational figures of the Maghribī sufi tradition, and investigates its central position within Arabic sufi literature. The main problem addressed in this research concerns the authorship of a commentary on this poem, which has been variably attributed in the literature to both the Shādhilī master Ibn ʿAṭāʾ Allāh al-Iskandarī (d. 709/1309) and the Meccan traditionist and sufi Ibn ʿAllān al-Makkī (d. 1057/1648). In this regard, the study offers an analysis both of the literary significance of the poem within Arabic Sufi tradition and of the determination of the commentary's true author. The research employs qualitative methodology, specifically comparative textual analysis and historical-critical methods. Within this framework, manuscript copies held in various libraries, biographical sources, and bibliographical data are examined, and chronological and textual evidence is comparatively analyzed. The findings indicate that the commentary has been transmitted in both manuscript tradition and bibliographical literature with a dual attribution. However, when chronological data, testimony of early sources, dating of manuscripts, and internal textual evidence are evaluated together, the attribution to Ibn ʿAllān appears to be more substantiated. In particular, stylistic and thematic parallels with Ibn ʿAllān's other works, attribution in early printed editions to him, and the fact that the earliest printed versions bearing his name precede those attributed to al-Iskandarī by approximately half a century strongly support this conclusion. Conversely, the attribution to al-Iskandarī is not found in early biographical sources, and manuscripts ascribing the work to him were copied after Ibn ʿAllān's death, which constitutes concrete evidence of a later misattribution. While highlighting the literary and spiritual significance of al-Qaṣīdat al-Rāʾiyya as one of the most distinguished compositions in Arabic sufi poetry, this study aims to resolve a long-standing attribution problem persisting for nearly three and a half centuries. The attribution of the work to Ibn ʿAllān al-Makkī as its genuine author is likely to make a substantive contribution both to the rectification of the bibliographical corpus of Ibn ʿAṭāʾ Allāh al-Iskandarī and to a more nuanced reassessment of Ibn ʿAllān's sufi and literary profile.

Keywords: Arabic Literature, Abū Madyan al-Tilimsānī, al-Qaṣīdat al-Rāʾiyya, Ibn ʿAllān al-Makkī, Ibn ʿAṭāʾ Allāh al-Iskandarī.

مكانة "القصيدة الرائية" لأبي مدين التلمساني في الأدب الصوفي العربي وتحليل إشكالية النِّسبة

متە كزر

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا
metegezer2@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2580-7604.

الملخص

تتناول هذه الدراسة قصيدة "القصيدة الرائية"، المعروفة أيضاً بـ "آداب الطريق"، المنسوبة إلى أبي مدين التلمساني (ت. 594هـ/1198م)، أحد المؤسسين البارزين للتقليد الصوفي في المغرب الإسلامي، وتبحث في مكانتها المركزية في الأدب الصوفي العربي. وتتمثل الإشكالية الرئيسة للدراسة في مسألة نسبة شرح هذه القصيدة، الذي نُسب في المصادر إلى كلٍّ من الشيخ ابن عطاء الله السكندري الشاذلي (ت. 709هـ/1309م) والمحدّث والصوفي ابن علان المكي (ت. 1057هـ/1648م). وفي هذا السياق، تقدّم الدراسة تحليلاً لأهمية القصيدة الأدبية في التراث الصوفي العربي، إلى جانب محاولة تحديد المؤلف الحقيقي للشرح محلّ البحث. وقد اعتمدت الدراسة على المنهج النوعي، ولا سيما تحليل النصوص المقارن والمنهج التاريخي النقدي. وفي هذا الإطار، تم فحص نسخ المخطوطات المحفوظة في مكتبات مختلفة، والمصادر التراجمية، والبيانات الببليوغرافية، مع إجراء مقارنة بين المعطيات الزمنية والنصية. وتشير النتائج إلى أن هذا الشرح قد نُقل في التراث المخطوط وفي الأدبيات الببليوغرافية بنسبتين مختلفتين. غير أنّ الجمع بين المعطيات الزمنية، وشهادات المصادر المبكرة، وتأريخ المخطوطات، والأدلة النصية الداخلية، يُظهر أن نسبة الشرح إلى ابن علان أقوى وأرجح. ويُعزز هذا الترجيح وجود تشابهات أسلوبية ومضمونية بين هذا الشرح وبين مؤلفات ابن علان الأخرى، بالإضافة إلى نسبته إليه في أقدم الطبعات المطبوعة، وكون الطبعات المنسوبة إلى اسمه تسبق الطبعات المنسوبة إلى السكندري بنحو نصف قرن. في المقابل، فإن المخطوطات التي تنسب الشرح إلى السكندري جميعها متأخرة زمنياً بعد وفاة ابن علان، كما أن كتب التراجم المبكرة لا تذكر هذا الشرح ضمن مؤلفاته، وهو ما يُعدّ دليلاً على وقوع خطأ في النسبة. وتهدف هذه الدراسة، إلى جانب إبراز القيمة الأدبية والتصوفية لقصيدة القصيدة الرائية بوصفها إحدى أرقى نماذج الشعر الصوفي العربي، إلى حل إشكالية النسبة التي استمرت قرابة ثلاثة قرون ونصف. كما أن إثبات نسبة الشرح إلى ابن علان المكي يسهم في تصحيح الببليوغرافيا المنسوبة لابن عطاء الله، وإعادة تقييم الشخصية الأدبية والتصوفية لابن علان.

الكلمات المفتاحية: الأدب العربي، أبو مدين التلمساني، القصيدة الرائية، ابن علان المكي، ابن عطاء الله الإسكندري.

OSMANLI DÖNEMİ ARAP EDEBİYATINDA MUVAŞŞAH TÜRÜ VE ŞAİRLERİ

Sude MAHMUTOĞLU

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
sude.mahmutoglu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0290-0079.

ÖZET

Bu çalışmada, Endülüs'te doğan muvaşşah türünün Osmanlı Dönemi Arap Edebiyatındaki gelişimi ve geçirdiği dönüşüm incelenmiş, dönemin öne çıkan muvaşşah şairleri kısaca tanıtılarak şiirleri yapı ve tema açısından analiz edilmiştir. Klasik kasidenin kafiye ve vezin yapısından farklılık gösteren muvaşşah türünün Osmanlı coğrafyasındaki izleri, seçilen şiirler yoluyla ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, muvaşşah türünün Osmanlı şairleri elinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ortaya koymaktır. Çalışma, Osmanlı'nın Arap coğrafyasındaki hakimiyet dönemiyle sınırlandırılmıştır. Literatürde muvaşşah üzerine çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte bu araştırma, Osmanlı dönemi örneklerinin klasik formdan ayrışan yapısal ve tematik yönlerini ortaya koymaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz ve karşılaştırmalı edebiyat tekniği kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde doküman incelemesi yapılmış, dönemin öne çıkan şairlerinden seçilen örnek muvaşşahlar analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, Arapça dil bilgisi ve belagat kuralları çerçevesinde çözümlenerek klasik formla karşılaştırması yapılmıştır. Bulgular, muvaşşah türünün Osmanlı döneminde duraksamadığını, aksine tasavvufi akımların etkisiyle tematik bir çeşitlilik kazandığını göstermektedir. Osmanlı şairlerinin, aruz vezni ile muvaşşahın ritmik yapısını birleştirdiği ve özellikle "harce" bölümlerinde dilsel tercihlerini dönemin kültür ve anlayışına göre şekillendirdikleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak, muvaşşah türünün Osmanlı Arap edebiyatında yalnızca nakil olarak kalmadığı, gelişerek devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın, literatürdeki "gerileme dönemi" anlayışını muvaşşah türü üzerinden tartışmaya açarak edebiyat tarihine bütüncül bir katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Muvaşşah, Osmanlı Dönemi, Muvaşşah Şairleri, Klasik Form.

THE GENRE OF MUWASHSHAH AND ITS POETS IN OTTOMAN-ERA ARABIC LITERATURE

Sude MAHMUTOĞLU

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, sude.mahmutoglu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0290-0079.

ABSTRACT

This study examines the development and transformation of the muwashshah genre—originally born in Andalusia—within Ottoman-era Arabic literature. It briefly introduces prominent muwashshah poets of the period and analyzes their poems in terms of structure and theme. The traces of the muwashshah genre, which differs from the rhyme and meter structure of the classical qasida, are explored through selected poems within the Ottoman geography. The aim of the study is to reveal how the muwashshah underwent a transformation at the hands of Ottoman poets. The scope of the research is limited to the period of Ottoman sovereignty in the Arab region. While various studies on the muwashshah exist in the literature, this research highlights the structural and thematic aspects of Ottoman-era examples that diverge from the classical form. The study employs descriptive analysis and comparative literature techniques, which are among qualitative research methods. Data collection was conducted through document analysis, examining sample muwashshahs selected from the prominent poets of the period. The data obtained were analyzed within the framework of Arabic grammar and rhetoric rules and compared with the classical form. Findings indicate that the muwashshah genre did not stagnate during the Ottoman period; on the contrary, it gained thematic diversity under the influence of Sufi movements. It was determined that Ottoman poets combined the aruz meter with the rhythmic structure of the muwashshah and shaped their linguistic preferences, especially in the "kharja" sections, according to the culture and understanding of the period. In conclusion, it is understood that the muwashshah genre did not remain a mere transmission in Ottoman Arabic literature but continued to evolve. This study hopes to contribute holistically to literary history by opening the "period of decline" perception in literature to discussion through the lens of the muwashshah genre.

Keywords: Arabic Literature, Muwashshah, Ottoman Period, Muwashshah Poets, Classical Form.

فن الموشح وشعراؤه في الأدب العربي في العصر العثماني

سوده محمود أوغلو

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا،
sude.mahmutoglu@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0007-0290-0079.

الملخص

تناولت هذه الدراسة تطور فن "الموشح" الذي نشأ في الأندلس وتحولاته في الأدب العربي إبان العصر العثماني. كما تم التعريف بأبرز شعراء الموشحات في ذلك العصر باختصار، وتحليل قصائدهم من حيث البنية والموضوع. وسعت الدراسة إلى تتبع آثار فن الموشح في الجغرافيا العثمانية، وهو الفن الذي يختلف عن القصيدة الكلاسيكية في بنية القافية والوزن، وذلك من خلال قصائد مختارة. تهدف الدراسة إلى إبراز التحول الذي طرأ على فن الموشح على يد الشعراء العثمانيين، وقد اقتصر نطاق الدراسة على فترة السيادة العثمانية في الجغرافيا العربية. ورغم وجود دراسات متنوعة حول الموشح في الأدبيات السابقة، إلا أن هذا البحث يبرز الجوانب الهيكلية والموضوعية لنماذج العصر العثماني التي تمايزت عن الشكل الكلاسيكي. اعتمدت الدراسة على منهجي التحليل الوصفي والأدب المقارن، وهما من أساليب البحث النوعي. وفي عملية جمع البيانات، تم إجراء فحص مكتبي للوثائق وتحليل نماذج مختارة من موشحات الشعراء البارزين في تلك الفترة. كما جرى تحليل البيانات المستخلصة في إطار قواعد اللغة العربية والبلاغة، ومقارنتها بالقالب الكلاسيكي. أظهرت النتائج أن فن الموشح لم يتوقف في العصر العثماني، بل على العكس، اكتسب تنوعاً موضوعياً بتأثير التيارات الصوفية. وقد تبيّن أن الشعراء العثمانيين مزجوا بين وزن العروض والبنية الإيقاعية للموشح، وصاغوا تفضيلاتهم اللغوية خاصة في أقسام "الخرجة" بما يتناسب مع ثقافة وفهم العصر. وفي الختام، يظهر أن فن الموشح في الأدب العربي العثماني لم يظل مجرد نقل للماضي، بل استمر في التطور. ومن المأمل أن تقدم هذه الدراسة مساهمة شاملة لتاريخ الأدب من خلال فتح نقاش حول مفهوم "عصر الانحطاط" في الأدبيات من خلال فن الموشح.

الكلمات المفتاحية: الأدب العربي، الموشح، العصر العثماني، شعراء الموشح، القالب الكلاسيكي.

İBN ABDÜRABBİH'İN *EL-'IKDÜ'L-FERÎD* ADLI ESERİNDE ENDÜLÜS GÜZELLİĞİNİN ETKİSİ

Maha ALBOUSHİ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, maha.alboushi@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-8830-9415.

ÖZET

Bu çalışma, güzellik kavramına ilişkin edebî araştırmalara katkı sunmak amacıyla Endülüs estetiğinin *el-'Ikdü'l-ferîd* adlı eserdeki yansımaları incelenmekte ve şu temel sorulara yanıt aranmaktadır: Eserin bölümleme yapısı özgün bir Endülüs estetiğini yansıtmakta mıdır? Ayrıca, İbn Abdürabbih bu yapıyı bilinçli bir estetik tasarım doğrultusunda mı kurgulamıştır? Çalışma betimsel-çözümleyici yöntem çerçevesinde yürütülmüştür. Bu kapsamda müellifin eseri telif ve tertip sürecine dair yaklaşımını ortaya koyduğu mukaddime metni analiz edilmiş ayrıca Endülüs'ün tarihsel ve kültürel bağlamına ilişkin kaynaklar ile eser ve müellifi hakkında kaleme alınmış akademik çalışmalar değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Endülüs estetiğinin eserde üç temel düzeyde tezahür ettiğini göstermektedir. İlk olarak adlandırma düzeyinde eserin isminin rastlantısal olmadığı; gerdanlık (el-'ıkd) imgesinin estetik bir bilinçle başlığa taşındığı tespit edilmiştir. İkinci olarak yapı düzeyinde, eserin simetrik ve dengeli bir biçimde düzenlenmiş olup bu yönüyle Endülüs mimari anlayışıyla paralellik gösterdiği ortaya konmuştur. Üçüncü olarak ise seçim düzeyinde, müellifin dil ve üslup tercihlerinde estetik bir titizlik sergilediği ve bu durumun yerleşik bir estetik bilincin göstergesi olduğu anlaşılmıştır. Yapılan incelemeler neticesinde *el-'Ikdü'l-ferîd*'in İbn Abdürabbih tarafından estetik ve yapısal bütünlük gözetilerek inşa edilmiş özgün bir eser niteliği taşıdığı sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Endülüs estetiğinin yalnızca mimari ve sanat alanlarında değil, edebî üretimde de belirleyici bir rol oynadığı ve Arap kültürünün estetik zenginliğine önemli katkılar sunduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimler: Endülüs, Endülüs Estetiği, Arap Nesri, el-'Ikdü'l-ferîd, İbn Abdürabbih.

THE INFLUENCE OF ANDALUSIAN AESTHETICS IN *AL-'IQD AL-FARID* BY IBN 'ABD RABBIH

Maha ALBOUSHI

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, maha.alboushi@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-8830-9415.

ABSTRACT

This study aims to contribute to literary research on the concept of beauty. It examines the reflections of Andalusian aesthetics in Al-'Iqd al-Farīd and seeks to answer the following central questions: Does the structural organization of the work reflect a distinct Andalusian aesthetic? Moreover, did Ibn Abd Rabbih consciously design this structure in accordance with an aesthetic vision? The study is conducted within a descriptive-analytical framework. In this context, the preface of the work—where the author explains his approach to compilation and organization—is analyzed. In addition, sources related to the historical and cultural context of al-Andalus, as well as academic studies on the work and its author, are examined. The findings reveal that Andalusian aesthetics manifest in the work at three main levels. First, at the level of naming, the title is not arbitrary; rather, the metaphor of a necklace is deliberately employed to signify beauty. Second, at the structural level, the work is arranged in a balanced and symmetrical manner, reflecting the principles of Andalusian architectural aesthetics. Third, at the level of selection, the author demonstrates careful and refined linguistic and stylistic choices, indicating a well-established aesthetic consciousness. In conclusion, *Al-'Iqd al-Farīd* can be regarded as an original work constructed by Ibn Abd Rabbih with strong aesthetic and structural coherence. Andalusian aesthetics are thus shown to play a significant role not only in architecture and the arts but also in literary production, contributing substantially to the richness of Arabic culture.

Keywords: Al-Andalus, Andalusian aesthetics, Arabic prose, Al-'Iqd al-Farīd, Ibn Abd Rabbih.

أثر الجمال الأندلسي في كتاب "العقد الفريد" لابن عبدربه

مها البوشي

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
maha.alboushi@ogr.iu.edu.tr
ORCID:0009-0003-8830-9415.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى الإسهام في تعزيز البحث الأدبي المتعلق بمفهوم الجمال، من خلال استكشاف تجليات الجمالية الأندلسية في كتاب العقد الفريد. وتسعى إلى الإجابة عن سؤالين رئيسين: هل تعكس البنية التقسيمية للعمل جمال أندلسي؟ وهل صاغ ابن عبد ربه هذه البنية وفق تصور جمالي واعٍ؟ وقد اعتمدت الدراسة المنهج الوصفي التحليلي، حيث تم تحليل مقدمة الكتاب التي يوضح فيها المؤلف منهجه في التأليف والترتيب، كما تم الرجوع إلى مصادر تتناول السياق التاريخي والحضاري للأندلس، فضلًا عن الدراسات الأكاديمية التي تناولت الكتاب ومؤلفه. وأظهرت النتائج أن الجمالية الأندلسية تتجلى في العمل على ثلاثة مستويات رئيسة: أولها مستوى التسمية، إذ إن عنوان الكتاب لم يكن عشوائيًا، بل اُستخدم فيه مجاز العقد (القلادة) للدلالة على الجمال. وثانيها جمال البنية، حيث جاء العمل منظمًا وفق نسق متوازن ومتناظر يعكس ملامح العمارة الأندلسية. وثالثها جمال الاختيار، إذ تجلت عناية المؤلف في انتقاء الألفاظ وصياغة العبارات، بما يعكس وعيًا جماليًا راسخًا. وتخلص الدراسة إلى أن "العقد الفريد" يُعد عملًا أدبيًا متميزًا شُيّد بعناية من حيث البنية والجمال على يد ابن عبد ربه، وأن الجمالية الأندلسية لم تقتصر على مجالات العمارة والفنون، بل امتدت إلى الإنتاج الأدبي، وأسهمت في إثراء الثقافة العربية وإبراز أبعادها الجمالية.

الكلمات المفتاحية: الأندلس، الجمال الأندلسي، النثر العربي، العقد الفريد، ابن عبد ربه.

İSLAMİYET ÖNCESİ ARAP MİTOLOJİSİNDE CİNLER VE ŞAİRLERLE İLİŞKİLENDİRİLMELERİ

Betül Koca

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, betulkoca@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-8083-0174.

ÖZET

İslamiyet öncesi Arap toplumunda şiir, yalnızca bir edebî tür değil, aynı zamanda metafizik güçlerle kurulan bağın bir tezahürü olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada, Cahiliye dönemi Arap mitolojisinde cinlerin şairlerle olan ilişkisi ve bu ilişkinin şairin toplumsal statüsü üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Araştırmanın temel amacı, şairlerin kendilerine cinlerden veya şeytanlardan bir dost edinme gerekçelerini, bu inancın şiir kalitesine katkısını ve şairin halk nezdindeki konumunu nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Ayrıca, ıssız çöl coğrafyası ve yalnızlık olgusunun zihin üzerindeki etkisinin de şairin bir cin dost edinmedeki rolünü tartışmaktadır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş; kaynak tarama ve tarihi metinler üzerinden şiir analizleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular, özellikle şiirde otorite kabul edilen bazı şairlerin bir cinle ilişkilendirildiğini ve bu iki durumun birbirini besleyerek şairin mevkisini pekiştirdiğini göstermektedir. Bu inancın, dönemin anlayışında iyi şair sayılmak için zımni bir gereklilik halini aldığı söylenebilir. Cinlerin mekanı olarak helak olmuş kavimlerin topraklarının ve harabelerin benimsenmesi ise arka planda ıssızlık ve bilinmezliğe duyulan kolektif korkuya işaret etmektedir. Sonuç olarak, eski Arapların etraflarındaki olayları açıklama biçimlerinin bugünkü kültürel birikimin temelini oluşturduğu ve geçmişin fikir dünyasının günümüzün anlam dünyasını aydınlatmada kritik bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışma, ilgili konunun Türkçe literatürdeki temsilini güçlendirmeyi ve tarihsel birikimin bugünün anlam dünyasına ışık tutma potansiyelini vurgulamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Cahiliye, Arap Mitolojisi, Şair, Cin, Şairlerin Şeytanları.

JINN AND THEIR ASSOCATION WITH POETS IN PRE-ISLAMIC ARABIAN MYTHOLOGY

Betül Koca

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Eastern Languages and Literatures, Division of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, betulkoca@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-8083-0174.

ABSTRACT

In pre-Islamic Arabian society, poetry was perceived not merely as a literary genre but as a manifestation of the connection established with metaphysical powers. This study examines the relationship between jinn and poets in pre-Islamic Arabian mythology and the impact of this relationship on the poet's social status. The primary objective of the research is to reveal the reasons why poets sought a companion (khidn) from among the jinn or devils, the contribution of this belief to the quality of poetry, and how it shaped the poet's position in the eyes of the public. Furthermore, it discusses the role of the desolate desert geography and the phenomenon of solitude on the psyche in adopting a jinn companion. A qualitative method was adopted in the research; source screening and poetry analyses were conducted through historical texts. The findings indicate that certain poets, considered authorities in poetry, were specifically associated with a jinn, and these two situations reinforced each other, consolidating the poet's rank. It can be argued that this belief became a tacit requirement for being regarded as a proficient poet in the understanding of the period. The adoption of the lands of destroyed nations and ruins as the dwelling places of the jinn points to a collective fear of desolation and the unknown in the background. Consequently, it is understood that the ways in which ancient Arabs explained the events around them form the basis of today's cultural accumulation, and the intellectual world of the past holds critical importance in illuminating the meaning of today. This study aims to strengthen the representation of the relevant subject in Turkish literature and emphasizes the potential of historical accumulation to shed light on the contemporary world of meaning.

Keywords: Jahiliyya, Arabian Mythology, Poet, Jinn, Devils of the Poets.

الجن وعلاقتهم بالشعراء في الميثولوجيا العربية قبل الإسلام

بتول كوجا

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا
betulkoca@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-8083-0174.

الملخص

لم يكن الشعر في المجتمع العربي قبل الإسلام مجرد لون أدبي فحسب، بل كان يُعتبر تجلياً للروابط القائمة مع القوى الميتافيزيقية. تتناول هذه الدراسة العلاقة بين الجن والشعراء في الميثولوجيا العربية خلال العصر الجاهلي، وأثر هذه العلاقة على المكانة الاجتماعية للشاعر. يكمن الهدف الرئيس للبحث في الكشف عن أسباب اتخاذ الشعراء "خِدناً" من الجن أو الشياطين، ومدى مساهمة هذا الاعتقاد في جودة الشعر، وكيفية صياغته لموقع الشاعر لدى العامة. كما تناقش الدراسة دور جغرافيا الصحراء القاحلة وظاهرة الوحدة في التأثير على العقل البشري، مما يدفع الشاعر لاتخاذ صديق من الجن. اعتمد البحث المنهج النوعي؛ حيث تم إجراء مسح للمصادر وتحليل للنصوص التاريخية والشعرية. وتُظهر النتائج أن بعض الشعراء الذين عُدّوا سلطة في عالم الشعر كانوا مرتبطين بالجن، وأن هذه العلاقة المتبادلة عززت من مكانة الشاعر المرموقة. ويمكن القول إن هذا الاعتقاد أصبح بمثابة ضرورة ضمنية لاعتبار المرء شاعراً فذاً في منظور ذلك العصر. أما اتخاذ الأطلال ومساكن الأمم البائدة موطناً للجن، فيشير في خلفيته إلى الخوف الجماعي من العزلة والمجهول. ختاماً، يتضح أن طرق تفسير العرب القدامى للأحداث المحيطة بهم تشكل حجر الزاوية للموروث الثقافي الحالي، وأن عالم الأفكار في الماضي يحمل أهمية حاسمة في إنارة عالم المعاني المعاصر. تهدف هذه الدراسة إلى تعزيز تمثيل هذا الموضوع في الأدبيات التركية والتأكيد على قدرة التراكم التاريخي في تسليط الضوء على آفاق المعنى اليوم.

الكلمات المفتاحية: الجاهلية، الميثولوجيا العربية، الشاعر، الجن، شياطين الشعراء.

KUR'ÂN-I KERÎM'DE MÜBALAĞA SANATININ TEZAHÜRLERİ

Vele ELBAŞ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, vele.elbas@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-.0000-9231-4653

ÖZET

Bu çalışma, Kur'ân-ı Kerîm'de mübalağanın tecellilerini, belâgat ilmindeki kavramsal çerçevesi ve işlevsel boyutlarıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, mübalağanın belâgat ilmindeki tanımını, türlerini ve sınırlarını ele almakta; ardından onun Kur'ân metnindeki varlığını, anlamı ortaya koyan ve etkisini güçlendiren bir ifade aracı olarak değerlendirmektedir. Çalışma, mübalağanın dil ve ıstılah bakımından tanımını ortaya koyan bir girişle başlamakta; Arap dilindeki kullanımını, şiir ve hitabet bağlamındaki yerini incelemekte ve psikolojik ile belâgî gerekçelerini ortaya koymaktadır. Daha sonra mübalağa, klasik belâgat literatüründe tebliğ, ığrâk ve gulûv şeklindeki tasnifleri, sınırları ve belâgat âlimlerinin bu konudaki görüşleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Araştırmada betimleyici-analitik yöntem benimsenmiş olup, Kur'ân-ı Kerîm'den seçilen ayetler üzerinden mübalağanın farklı tezahürleri incelenmiştir. Bu bağlamda mübalağa; hissî tasvir, dehşet sahnelerinin anlatımı ve vaʿd ile vaʿîd bağlamlarında ortaya çıkan yönleriyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, Kur'ân-ı Kerîm'de mübalağanın bağlama ve duruma göre çeşitlendiği; anlamı güçlendirme, yoğunlaştırma ve beyânî tasviri kurma işlevi gördüğü tespit edilmiştir. Bu tecelliler, mübalağanın Kur'ânî anlatımda etkili bir belâgî ve sanatsal unsur olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Ayrıca, Kur'ân'daki mübalağa; klasik şiir eleştirisinde benimsenen doğruluk, yanlışlık, güzellik veya çirkinlik gibi ölçütlere göre değerlendirilmez; aksine, okuyucunun zihnî ve duygusal dünyasını harekete geçiren, ifade gücünü ortaya koyan bir unsur olarak anlaşılır. Bu yönüyle mübalağa, Kur'ânî anlatımın gücünü ve etkisini ortaya koyan temel unsurlardan biridir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm, Mübalağa, Beyânî Tasvir, Hissî Tasvir, Anlamın Güçlendirilmesi.

MANIFESTATIONS OF HYPERBOLE IN THE HOLY QUR'AN

Vele ELBAŞ

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, vele.elbas@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0000-9231-4653.

ABSTRACT

This study examines the manifestations of hyperbole in the Holy Qur'an through an analysis of its conceptual framework in rhetorical studies and its functional dimensions. It explores the definition of hyperbole within the field of rhetoric, its classifications, and its governing principles, before investigating its presence in the Qur'anic text as a mode of expression that enhances meaning and reinforces its impact. The study begins with an introduction that defines hyperbole linguistically and terminologically, and traces its presence in Arabic discourse, both in poetry and oratory, while highlighting its psychological and rhetorical motivations. It then proceeds to examine hyperbole within the classical rhetorical tradition in terms of its divisions into degrees such as intensification, exaggeration, and extremity, as well as the positions of rhetoricians regarding its acceptance, reservation, or rejection. Adopting a descriptive-analytical approach, the study analyzes selected Qur'anic verses in which hyperbole appears in various forms, including sensory imagery, the expression of intense states, and contexts of promise and warning. This analysis reveals the rhetorical dimensions of hyperbole and its role in constructing meaning. The study concludes that the manifestations of hyperbole in the Qur'an vary according to context and situation, serving to strengthen meaning, intensify expression, and construct a coherent rhetorical image that combines precision and effect. These manifestations demonstrate that hyperbole in the Qur'anic discourse functions as an effective rhetorical and artistic device that enhances expressive power and engages the reader's intellectual and emotional faculties. It is not to be measured, accepted, or rejected according to the classical critical standards applied to poetry—such as truth, falsehood, beauty, or ugliness—but rather understood within its rhetorical framework, where it fulfills its expressive purposes with the highest degree of precision.

Keywords: The Holy Qur'an, Hyperbole, Rhetorical Imagery, Sensory Imagery, Intensification of Meaning.

تجلّيات فن المبالغة في القرآن الكريم

ولاء الباش

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، كلية الإلهيات، إسطنبول، تركيا،
vele.elbas@ogr.iu.edu.tr،
ORCID: 0009-0000-9231-4653

الملخص

تتناول هذه الدراسة تجلّيات المبالغة في القرآن الكريم، من خلال تحليل مفهومها في الدرس البلاغي وبيان أقسامها وضوابطها، ثم الكشف عن حضورها في النص القرآني بوصفها أداة تعبيريةٍ تسهم في إبراز المعنى وتقوية أثره. تنطلق الدراسة من تمهيدٍ يُعنى بتحديد مفهوم المبالغة لغةً واصطلاحًا، وتتبع حضورها في كلام العرب شعرًا وخطابةً، مع بيان دوافعها النفسية والبلاغية. ثم تنتقل إلى دراسة المبالغة في التراث البلاغي من حيث تقسيماتها إلى التبليغ والإغراق والغلو، وضوابطها، ومواقف البلاغيين منها بين القبول والتحفّظ والرفض. وتعتمد الدراسة المنهج التحليلي الوصفي، من خلال تحليل نماذج من الآيات القرآنية التي تجلّت فيها المبالغة في مجالات متعددة، كالتصوير الحسي، والتعبير عن شدة الحالات، وسياق الوعد والوعيد، بما يكشف عن أبعادها البلاغية ووظيفتها في بناء المعنى. وتخلص الدراسة إلى أن تجلّيات المبالغة في القرآن الكريم تتنوع بحسب السياق والمقام، فتظهر في تقوية المعنى وتكثيف الدلالة وبناء الصورة البيانية بناءً محكمًا يجمع بين الدقة والتأثير. وقد برهنت هذه التجلّيات أن المبالغة في النظم القرآني تؤدي وظيفة بلاغية وفنية فاعلة تُسهم في إبراز قوة التعبير وتحريك فكر المتلقي ووجدانه، دون أن تُقاس أو تُقبل أو تُردّ على سبيل الصدق أو الكذب أو الحسن أو القبح، وفق المقاييس النقدية التي وُضعت للشعر قبل نزول القرآن، بل تُدرك في إطارها البياني الذي يحقق غاياته التعبيرية بأعلى درجات الإحكام.

الكلمات المفتاحية: القرآن الكريم، المبالغة، التصوير البياني، التصوير الحسي، تقوية المعنى.

ARAP DİLİNDE ERKEN DÖNEM MONOGRAFİK SÖZLÜKLER: EL-ASMAÎ VE EBÛ UBEYD'İN *KİTABÛ'S-SİLÂH* ADLI ESER ÖRNEKLERİ

Süeda NEVŞEHİR

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, sueda.nevsehir@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0008-9612-1734.

ÖZET

Varlığı isimlendirme ve kalem ile dondurma ihtiyacı, tarihsel düzlemde ilk olarak yazılı kültürün beşiği olan Mezopotamya'da, Sümer ve Akad dillerinin temasıyla leksikografik bir kimlik kazanmıştır. MÖ II. binyılda tarihin bilinen en eski sözlük faaliyetlerini doğurmuş; bu süreçte oluşturulan tematik listeler, monografik sözlük geleneğinin ilk nüvelerini teşkil etmiştir. Sümerlerin ve Akadların siyasi çatıda bir araya gelmesi sonucu ortaya çıkan Urra-hubullu (borç/faiz) adındaki tematik listelerle eşyayı sınıflandıran bu kadim disiplin, Kur'ân-ı Kerim'in nüzulüyle beraber farklı bir zaruretle yeniden şekillenmiştir. İslam'ın, kısa sürede gerçekleşen fetihler yoluyla geniş coğrafyalara yayılması sonucu ortaya çıkan lahn (dilde ve kıraatte hata yapmak) tehlikesi, vahyin dili olan Arapçayı koruma refleksini doğurmuş; bu durum, Hz. Âdem'e öğretilen o asıl isimlerin kaybolmaması için yoğun bir derleme geleneği başlatmıştır. Urra-hubullu, yüzyıllar sonra Arap dilcilerinin belirli konulara hasredilmiş risale ve monografik sözlük yazma refleksinin en erken yapı taşı olarak kabul edilebilir. Mezopotamya'daki iki dilli gelenek, farklı diller arasında bir tercüme köprüsü kurarken; erken dönem Arap sözlükçülüğündeki monografik eserler, dilin kendi içindeki safiyetini korumayı amaçlayan tek dilli bir yapıya bürünmüştür. Ancak dillerin sayısı değişse de nesneleri tematik bir nizamla; silah, hayvan, bitki vb. kayıt altına alma refleksi, Mezopotamya'dan İslam medeniyetine tevarüs eden kadim bir tasnif mirası haline gelmiştir. Bu çalışma, söz konusu geleneğin Arap dünyasındaki yansıması olarak Ebû Saîd Abdülmelik b. Kureyb el-Asmaî el-Bâhilî (ö. 213/828) ve Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî'nin (ö. 224/838) *Kitâbü's-silâh* adlı eserlerini ele almaktadır. Çalışmada, her iki müellifin silah terminolojisini ele alış biçimleri ve tasnif usulleri karşılaştırmalı bir perspektifle incelenerek, monografik sözlükçülüğün erken dönemdeki metodolojik gelişimi ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kitâbü's-Silâh, el-Asmaî, Ebû Ubeyd, Arap Sözlükçülüğü, Monografik Sözlük, Mezopotamya.

EARLY PERIOD MONOGRAPHIC DICTIONARIES IN ARABIC: EXAMPLES FROM THE WORKS OF AL-ASMA'I AND ABU UBAYD'S *KITAB AL-SILAH*

SUEDA NEVSEHIR

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, sueda.nevsehir@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0008-9612-1734.

ABSTRACT

The need to name existence and fixate it through the pen first acquired a lexicographical identity on a historical plane in Mesopotamia -the cradle of written culture- through the contact between the Sumerian and Akkadian languages. This interaction gave rise to the earliest known lexicographical activities in history during the second millennium BCE; the thematic lists created during this process constituted the first seeds of the monographic dictionary tradition. This ancient discipline, which classified objects through thematic lists known as Urra-hubullu (debt/interest) resulting from the political unification of the Sumerians and Akkadians, was reshaped by a different necessity following the revelation of the Holy Qur'an. The danger of lahn (solecism or linguistic/orthoepic errors), which emerged as Islam spread across vast geographies through rapid conquests, triggered a reflex to protect Arabic, the language of revelation. This initiated an intensive tradition of compilation to ensure that the "original names" taught to Adam were not lost. In this context, Urra-hubullu can be considered the earliest building block of the reflex among Arabic linguists centuries later to write treatises and monographic dictionaries dedicated to specific subjects. While the bilingual tradition in Mesopotamia established a translational bridge between different languages, the monographic works in early Arabic lexicography assumed a monolingual structure aimed at preserving the purity of the language itself. However, regardless of the number of languages involved, the reflex to record objects—such as weapons, animals, and plants—within a thematic order became an ancient heritage of classification inherited from Mesopotamia by Islamic civilization. This study examines the works titled *Kitāb al-Silāḥ* by Abū Saʿīd ʿAbd al-Malik b. Qurayb al-Asmaʿī al-Bāhilī (d. 213/828) and Abū ʿUbayd al-Qāsim b. Sallām b. Miskīn al-Harawī (d. 224/838) as reflections of this tradition in the Arab world. By analyzing the methods of classification and the approaches to weaponry terminology employed by both authors from a comparative perspective, this study reveals the methodological development of early monographic lexicography.

Keywords: Kitāb al-Silāḥ, al-Asmaʿī, Abū ʿUbayd, Arabic Lexicography, Monographic Dictionary, Mesopotamia.

المعاجم الموضوعية المبكرة في اللغة العربية: نماذج من "كتاب السلاح" للأصمعي وأبي عبيد

سعداء نيفشهير

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغات الشرقية وآدابها، فرع اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا، 0009-0008-9612-1734 :ORCID, sueda.nevsehir@ogr.iu.edu.tr.

الملخص

إنّ الحاجة إلى تسمية الوجود وتقييده بالقلم قد اكتسبت هويّةً معجميّةً لأول مرة تاريخياً في ميسوبوتاميا (بمعنى ما بين النهرين) مهد الثقافة المكتوبة وذلك من خلال الاحتكاك بين اللغتين السومرية والأكادية. وقد تمخض عن هذا الاحتكاك أقدم الأنشطة المعجمية المعروفة في التاريخ في الألفية الثانية قبل الميلاد حيث شكلت القوائم الموضوعية التي وُضعت في تلك الفترة البذور الأولى لتقليد المعاجم الموضوعية. هذا الانضباط المعرفي القديم الذي صنّف الأشياء عبر قوائم موضوعية سُميت بـ أورا-هوبولو (أي: الدَّيْن أو الفائدة) نتيجة اجتماع السومريين والأكاديين تحت مظلة سياسية واحدة قد أُعيد تشكيله بضرورة مختلفة مع نزول القرآن الكريم. إنّ خطر اللحن (الخطأ في اللغة والقراءة) الذي ظهر نتيجة انتشار الإسلام في جغرافيات واسعة عبر الفتوحات السريعة قد ولّد رد فعلٍ لحماية اللغة العربية لغة الوحي وهذا الوضع أطلق تقليداً مكثفاً للتدوين لضمان عدم ضياع تلك الأسماء الأولى التي عُلّمت لآدم عليه السلام. ويمكن اعتبار أورا-هوبولو بعد مرور قرون، حجر الزاوية الأقدم لتوجه اللغويين العرب نحو تأليف الرسائل والمعاجم الموضوعية المخصصة لموضوعات محددة. وبينما كان التقليد ثنائي اللغة في ميسوبوتاميا يبني جسر ترجمة بين لغات مختلفة، اتخذت المؤلفات الموضوعية في المعجمية العربية المبكرة بنيةً أحادية اللغة تهدف إلى حماية نقاء اللغة في ذاتها. ورغم تغير عدد اللغات، إلا أن غريزة تسجيل الأشياء بنظام موضوعي كالسلاح، والحيوان، والنبات، إلخ قد تحولت إلى ميراث تصنيفي قديم موروث من ميسوبوتاميا إلى الحضارة الإسلامية. تتناول هذه الدراسة كتابي "كتاب السلاح" لكل من أبي سعيد عبد الملك بن قريب الأصمعي الباهلي (ت. ٢١٣هـ/٨٢٨م) وأبي عبيد القاسم بن سلام بن مسكين الهروي (ت. ٢٢٤هـ/٨٣٨م) بوصفهما انعكاساً لهذا التقليد في العالم العربي. ويستعرض المقال طرق تناول كلا المؤلفين لمصطلحات السلاح وأساليب تصنيفهما من منظور مقارن، كاشفاً عن التطور المنهجي لـ لمعجمية الموضوعية في فترتها المبكرة.

الكلمات المفتاحية: كتاب السلاح، الأصمعي، أبو عبيد، المعجمية العربية، المعجم الموضوعي، ميسوبوتاميا

EBÜ'L-BEREKÂT EL-ENBÂRÎ'NİN *ESRÂRU'L-'ARABİYYE* ADLI ESERİ İLE BİRGİVÎ MEHMED EFENDİ'NİN *İZHÂRU'L-ESRÂR* ADLI NAHİV ESERİNİN METODOLOJİK OLARAK KARŞILAŞTIRILMASI

Amine BAĞDAŞ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
amine.bagdas@stu.ihu.edu.tr, ORCID: 0009-0000-1795-7448.

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, el-Enbârî'nin *Esrâru'l-'Arabiyye* adlı eseri ile Birgivî'nin *İzhâr*u'l-esrâr adlı nahiv kitabının karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve bu eserler üzerinden Nizamiye ile Osmanlı medreselerindeki Arapça öğretim anlayışının değerlendirilmesidir. Aralarında yaklaşık dört asırlık bir zaman dilimi bulunan bu iki eserin analiz edilmesiyle Nizamiye medreseleri ile Osmanlı medreseleri arasındaki Arapça öğretim anlayışının nahiv özelinde nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Literatürde her iki dönemin Arapça öğretimine dair müstakil çalışmalar bulunmakla birlikte bu iki geleneği doğrudan karşılaştıran kapsamlı bir incelemeye rastlanmamıştır. Bu yönüyle çalışma, ilgili alandaki boşluğu doldurmaya katkı sağlamak hedeflemektedir. Araştırmada, söz konusu eserlerin Arapça aslından hareketle içerik analizi ve konu tasnifi yapılacak ayrıca mevcut tez ve akademik çalışmalardan da yararlanılmıştır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş söz konusu eserler Arapça aslından hareketle doküman incelemesi tekniğiyle ele alınmıştır. Bu çerçevede metinler içerik analizi ve konu tasnifi yoluyla sistematik biçimde incelenmiş, elde edilen veriler karşılaştırmalı analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Ayrıca ilgili literatürde yer alan tez ve akademik çalışmalardan destek alınarak bulguların yorumlanması sağlanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Enbârî ve Birgivî'nin nahiv meselelerini ele alış biçimleri ile Arapça öğretim yöntemlerinin dayandığı pedagojik yaklaşım karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda Nizamiye ve Osmanlı medreselerinde uygulanan Arapça öğretiminin yapısal özellikleri ve yöntemsel farklılıkları daha açık bir şekilde ortaya konulmayla çalışılmıştır. Bununla birlikte, *İzhâru'l-esrâr* üzerine yapılan çalışmaların zenginliğine karşın *Esrâru'l-Arabiyye* ile ilgili kaynakların sınırlı olması, araştırmanın temel kısıtlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arapça Öğretimi, Esrâru'l-'Arabiyye, İzhâru'l-esrâr, Dil Öğretim Yöntemleri, Medrese Eğitimi.

A METHODOLOGICAL COMPARISON OF ABŪ AL-BARAKĀT AL-ANBĀRĪ'S *ASRĀR AL-'ARABIYYA* AND BIRGİVÎ MEHMED EFENDI'S *IẒHĀR AL- ASRĀR*

Amine BAGDAS

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, amine.bagdas@stu.ihu.edu.tr, ORCID: 0009-0000-1795-7448.

ABSTRACT

The subject of this study is the comparative examination of al-Anbārī's work *Asrār al-'Arabiyya* and Birgivī's grammar book *Iẓhār al-Asrār*, and, through these works, the evaluation of the understanding of Arabic language teaching in the Nizāmiyya and Ottoman madrasas. By analyzing these two works, which are separated by approximately four centuries, the study aims to reveal how the approach to teaching Arabic grammar evolved and transformed between the Nizāmiyya and Ottoman madrasa traditions. Although there are independent studies in the literature addressing Arabic language teaching in both periods, no comprehensive study directly comparing these two traditions has been found. In this respect, the study aims to contribute to filling this gap in the field. The research is based on the original Arabic texts of the aforementioned works, employing content analysis and thematic classification, and also benefits from existing theses and academic studies. A qualitative research method has been adopted, and the works in question have been examined through document analysis based on their original Arabic texts. Within this framework, the texts have been systematically analyzed through content analysis and thematic classification, and the obtained data have been evaluated using a comparative analysis method. Additionally, the findings have been interpreted with support from relevant theses and academic studies in the literature. In light of the findings, the ways in which al-Anbārī and Birgivī address grammatical issues, as well as the pedagogical approaches underlying their methods of teaching Arabic, have been comparatively evaluated. Accordingly, the structural features and methodological differences of Arabic teaching in the Nizāmiyya and Ottoman madrasas have been clarified. However, despite the richness of studies on Iẓhār al-Asrār, the limited availability of sources related to *Asrār al-'Arabiyya* constitutes one of the main limitations of this research.

Keywords: Arabic Language Teaching, Asrār Al-'Arabiyya, Iẓhār al-Asrâr, Language Teaching Methods, Madrasa Education.

مقارنة منهجية بين كتاب "أسرار العربية" لأبي البركات الأنباري وكتاب "إظهار الأسرار" لبيركوي محمد أفندي

آمنة باغداش

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا
amine.bagdas@stu.ihu.edu.tr, ORCID: 0009-0000-1795-7448.

الملخص

موضوع هذه الدراسة هو دراسة مقارنة لكتاب الأنباري "أسرار العربية" وكتاب بيركوي "إظهار الأسرار" في النحو، ومن خلالهما تقييم منهجية تعليم اللغة العربية في المدارس النظامية والمدارس العثمانية. ومن خلال تحليل هذين العملين اللذين يفصل بينهما ما يقارب أربعة قرون، تسعى الدراسة إلى إبراز كيفية تطور وتحول منهج تعليم النحو العربي بين المدرستين النظامية والعثمانية. وعلى الرغم من وجود دراسات مستقلة في الأدبيات تتناول تعليم اللغة العربية في كلا الفترتين، إلا أنه لم يُعثر على دراسة شاملة تقارن بشكل مباشر بين هذين التقليدين. ومن هذه الجهة، تهدف الدراسة إلى الإسهام في سد هذا الفراغ في المجال. وقد اعتمد البحث على تحليل محتوى هذين العملين انطلاقًا من نصوصهما العربية الأصلية، مع تصنيف موضوعاتهما، بالإضافة إلى الاستفادة من الرسائل الجامعية والدراسات الأكاديمية ذات الصلة. وقد تم اعتماد المنهج النوعي في البحث، حيث تم تناول هذه الأعمال من خلال أسلوب تحليل الوثائق بالاعتماد على نصوصها العربية الأصلية. وفي هذا الإطار، تم تحليل النصوص بشكل منهجي عبر تحليل المحتوى وتصنيف الموضوعات، كما تم تقييم البيانات المستخلصة باستخدام أسلوب التحليل المقارن. بالإضافة إلى ذلك، تم تفسير النتائج بالاستفادة من الدراسات والبحوث الأكاديمية ذات الصلة في الأدبيات. وبناءً على النتائج المتحصل عليها، تم إجراء تقييم مقارن لأساليب تناول الأنباري وبيركوي لمسائل النحو، وكذلك للمقاربات التربوية التي تقوم عليها طرق تعليم اللغة العربية لديهما. وفي هذا السياق، تم السعي إلى إبراز الخصائص البنيوية والفروق المنهجية في تعليم العربية في المدارس النظامية والعثمانية بشكل أوضح. ومع ذلك، وعلى الرغم من غنى الدراسات المتعلقة بكتاب "إظهارا الأسرار"، فإن محدودية المصادر المتعلقة بكتاب "أسرار العربية" تُعد من أبرز قيود هذا البحث.

الكلمات المفتاحية: تعليم اللغة العربية، أسرار العربية، إظهار الأسرار، طرائق تعليم اللغة، التعليم في المدارس التقليدية.

VAZ‘ İLMİ VE SEMANTİK YÖNTEM BAĞLAMINDA KUR’AN’IN ANLAŞILMASI: SALÂT KAVRAMI ÖRNEĞİ

Hasan Hüseyin HANCI

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
hsnhsynhanc.007@gmail.com, ORCID: 0009-0001-0785-8603.

ÖZET

Bu çalışma, vaz‘ ilmi tanımı ve temel kavramları çerçevesinde, semantik biliminin Kur’an ilimleriyle olan metodolojik ilişkisini ele almaktadır. Araştırma içeriğinde; anlam değişimine yol açan sosyal ve kültürel amiller, İslam âlimlerinin bu değişimlere yönelik geliştirdikleri yaklaşımlar ve bu süreçte ortaya çıkan yorum ihtilafları incelenmektedir. Kur’an-ı Kerim, nazil olduğu toplumun dil ve kültür yapısını yansıtan ilahî bir mesajdır. Bu nedenle Kur’an’ın doğru anlaşılması, indiği dönemin Arapçasındaki semantik özelliklerin ve kelimelerin geçirdiği anlam dönüşümlerinin incelenmesini zorunlu kılar. Bu çalışmanın temel amacı, Kur’an’ın nüzul ortamındaki dilsel yapıyı semantik bilimi çerçevesinde analiz ederek kavramların tarihsel süreçteki değişimini ortaya koymaktır. Bu hedef doğrultusunda, "salât" kavramının sözlük anlamlarından (dua, rahmet, bağışlanma) bir ibadet olan namaz anlamına dönüşme süreci ve bu dönüşümün dilbilim geleneğindeki yansımalarının tespiti amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma tekniklerinden semantik analiz ve tarihsel-eleştirel yöntem kullanılmıştır. Kelimelerin kök anlamları ile Kur’an’ın nüzul sürecindeki bağlamsal (siyak-sibak) işlevleri arasındaki ilişki, dilbilimsel veriler ışığında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu süreçte kavramın klasik sözlük kullanımı ile tefsir, fıkıh ve kelam literatüründeki yorumları disiplinlerarası bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, Kur’an kavramlarının durağan olmayıp vahyî süreçte yeni anlam katmanları kazandığı görülmüştür. "Salât" örneğinde olduğu gibi, kelimelerin kazandığı yeni ıstılahî anlamların hem klasik hem de modern dönemdeki yorum farklılıklarının ana kaynağı olduğu saptanmıştır. Nihayetinde semantik yöntemin, Kur’an metnini indiği dönemin Arapçasından ve tarihsel bağlamından koparmadan doğru anlamlandırmada hayati bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur’an-ı Kerim, Semantik, Vaz‘ İlmi, Anlam Değişimi, Salât.

UNDERSTANDING THE QUR'AN WITHIN THE CONTEXT OF THE SCIENCE OF VAZ‘ AND SEMANTIC METHOD: THE CASE OF THE CONCEPT OF SALĀT

Hasan Hüseyin HANCI

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, hsnhsynhanc.007@gmail.com, ORCID: 0009-0001-0785-8603.

ABSTRACT

This study addresses the methodological relationship between the science of semantics and Qur'anic sciences within the framework of the definition and fundamental concepts of the science of vaz‘ (positioning). The research examines the social and cultural factors leading to semantic change, the approaches developed by Islamic scholars toward these shifts, and the interpretational conflicts arising during this process. The Holy Qur'an is a divine message reflecting the linguistic and cultural structure of the society in which it was revealed. Therefore, an accurate understanding of the Qur'an necessitates an examination of the semantic characteristics of the Arabic language during the period of revelation and the semantic transformations that words have undergone. The primary objective of this study is to analyze the linguistic structure of the Qur'an's revelational environment within the framework of semantics and to reveal the evolution of concepts throughout the historical process. In line with this goal, the study aims to identify the process by which the concept of "salāt" transformed from its literal meanings (supplication, mercy, forgiveness) into its meaning as a formal act of worship (ritual prayer) and to determine the reflections of this transformation within the linguistic tradition. In this research, semantic analysis and the historical-critical method, which are qualitative research techniques, were employed. The relationship between the root meanings of words and their contextual (siyaq-sibaq) functions during the revelation process of the Qur'an was comparatively examined in light of linguistic data. During this process, the concept's usage in classical lexicons and its interpretations in exegesis (tafsir), jurisprudence (fiqh), and theology (kalam) literature were evaluated through an interdisciplinary perspective. As a result of the investigations, it has been observed that Qur'anic concepts are not static but have gained new layers of meaning throughout the revelatory process. As seen in the example of "salāt," it has been determined that the new technical (istilahi) meanings acquired by words are the primary source of interpretational differences in both classical and modern periods. Ultimately, it is concluded that the semantic method plays a vital role in accurately interpreting the Qur'anic text without detaching it from the Arabic of the period in which it was revealed and its historical context.

Keywords: The Holy Qur'an, Semantics, Science of Vaz‘, Semantic Change, Salāt.

فهم القرآن في سياق علم الوضع والمنهج السيمانتيكي (الدلالي): نموذج مفهوم الصلاة

حسن حسين حانجي

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا
.hsnhsynhanc.007@gmail.com, ORCID: 0009-0001-0785-8603

الملخص

تتناول هذه الدراسة العلاقة المنهجية بين علم الدلالة (السيمانتيك) وعلوم القرآن في إطار تعريف "علم الوضع" ومفاهيمه الأساسية. ويناقش محتوى البحث العوامل الاجتماعية والثقافية التي أدت إلى التغير الدلالي، والمناهج التي طورها علماء الإسلام تجاه هذه التغيرات، والاختلافات التفسيرية التي ظهرت في هذه العملية. إن القرآن الكريم رسالة إلهية تعكس البنية اللغوية والثقافية للمجتمع الذي نزل فيه. لذا، فإن الفهم الصحيح للقرآن يستلزم فحص الخصائص الدلالية للغة العربية في عصر النزول، والتحولات المعنوية التي طرأت على الكلمات. الهدف الرئيسي لهذه الدراسة هو تحليل البنية اللغوية في بيئة النزول ضمن إطار علم الدلالة، والكشف عن تغير المفاهيم عبر العملية التاريخية. وفي سياق هذا الهدف، تسعى الدراسة إلى رصد عملية تحول مفهوم "الصلاة" من معانيه اللغوية (الدعاء، الرحمة، الاستغفار) إلى معناه كعبادة مخصوصة، وتحديد انعكاسات هذا التحول في التراث اللغوي. اعتمد البحث على منهج التحليل الدلالي والمنهج التاريخي النقدي، وهما من تقنيات البحث النوعي. وقد تم فحص العلاقة بين المعاني الأصلية (الجذرية) للكلمات ووظائفها السياقية (السياق والسباق) خلال عملية النزول بشكل مقارن في ضوء البيانات اللغوية. وفي هذه العملية، جرى تقييم استخدام المفهوم في المعاجم الكلاسيكية وتفسيراته في أدبيات التفسير والفقه وعلم الكلام برؤية عابرة للتخصصات. أظهرت النتائج أن المفاهيم القرآنية ليست ساكنة، بل اكتسبت طبقات دلالية جديدة خلال العملية الوحيانية. وكما هو الحال في نموذج "الصلاة"، تبيّن أن المعاني الاصطلاحية الجديدة التي اكتسبتها الكلمات كانت المصدر الرئيسي للاختلافات التفسيرية في العصرين الكلاسيكي والحديث. وفي الختام، خلصت الدراسة إلى أن المنهج الدلالي يلعب دوراً حيوياً في تقديم فهم صحيح للنص القرآني دون فصله عن لغة عصر النزول وسياقه التاريخي.

الكلمات المفتاحية : القرآن الكريم، السيميائية (علم الدلالة)، علم الوضع، تغير المعنى، الصلاة

ARÛZ İLMİNİN TARİHİ SERÜVENİ VE BEDREDDİN EL-‘AYNÎ

Nurevşan ASLAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
nurevsan.aslan@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-1374-9803.

ÖZET

İslam medeniyetinde şiir, sadece edebî bir tür değil, aynı zamanda nahiv ve belâgat gibi dil ilimlerinin kaidelerini ispat eden temel referans kaynağı olmuştur. Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. 175/791) tarafından sistemleştirilen arûz ilmi, bu delil olan beyitlerin yapısal sağlamlığını koruyan en önemli disiplindir. Arap dili ilimleri çerçevesinde zamanla dil bilgisini daha kalıcı hale getirmek amacıyla bin beyitlik manzum eserler yazma geleneği olan Elfiyye türü gelişmiş; İbn Mâlik’in (ö. 672/1274) *el-Elfiyye*’si bu türün zirve bir örneği olmuştur. Bu çalışmanın konusu; Bedreddin el-Aynî’nin (ö. 855/1451), İbn Mâlik’in *el-Elfiyye*’sine yazılan şerhlerdeki örnek beyitleri müstakil bir eserde tahlil ettiği *el-Meḳāṣidü’n-naḥviyye fî şerḥi şevâhidi şürûḥi’l-Elfiyye* (*eş-Şevâhidü’l-kübrâ*) adlı eseri oluşturmaktadır. Bu çalışma, klasik dil öğretiminde şiirsel ölçünün işlevsel önemini ve Memlük dönemi âlimlerinden Bedreddin el-Aynî’nin (ö. 855/1451) bu gelenekteki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılarak, klasik kaynaklar ve modern literatür incelenmiştir. Araştırmalarımız sonucunda müellifin bu eseri üzerine herhangi bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu durum bizi söz konusu eseri incelemeye yöneltmiş olup, çalışmamızın daha önce ele alınmamış bu esere odaklanarak ilgili araştırmaları artırmasını hedeflemekteyiz. Elde edilen bulgular, Aynî’nin arûz ilmiyle korunan şiir mirasını nahiv ilminin hizmetine sunarken, beyitlerin arûz ilmi açısından vezin özelliklerini, bu şâhid beyitlerin şairlerini ve nahiv ilmi açısından dilsel bağlamlarını açıkladığını göstermiştir. Sonuç olarak Bedreddin el-Aynî, Türk asıllı bir âlim olarak aruzun teknik kurallarını nahiv ilmiyle mezceden ve İslam coğrafyasındaki müşterek şiir kültürünün muhafaza edilmesine katkı sağlayan köprü bir şahsiyet olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Şiir, Arûz, Bedreddin el-Aynî, el-Mekâsıdü'n-Nahviyye.

THE HISTORICAL JOURNEY OF THE SCIENCE OF PROSODY AND BEDREDDIN AL-AYNI

Nurevsan ASLAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, nurevsan.aslan@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-1374-9803.

ABSTRACT

In Islamic civilization, poetry has been not only a literary genre but also the fundamental reference source proving the rules of linguistic sciences such as grammar (nahw) and rhetoric (balagha). The science of prosody (aruz), systematized by Khalil b. Ahmad al-Farahidi (d. 175/791), is the most important discipline preserving the structural integrity of these evidentiary verses. Within the framework of Arabic linguistic sciences, the Alfiyya genre—the tradition of writing poetic works of a thousand verses to make grammar more permanent—developed over time; Ibn Malik's (d. 672/1274) *Al-Alfiyya* became the pinnacle example of this genre. The subject of this study is Bedreddin al-Ayni's (d. 855/1451) work titled *Al-Maqasid Al-Nahwiyya fi Sharh Shawahid Shuruh al-Alfiyya* (*Al-Shawahid Al-Kubra*), in which he analyzed the sample verses from the commentaries on Ibn Malik's Alfiyya in an independent work. This study aims to examine the functional importance of poetic meter in classical language teaching and the role of Bedreddin al-Ayni, a scholar of the Mamluk period, in this tradition. In the research, classical sources and modern literature were examined using the descriptive analysis method. As a result of our research, it was determined that there are no studies on this work of the author. This situation led us to examine the work in question, and our study aims to increase related research by focusing on this previously unaddressed work. The findings show that while Ayni put the poetic heritage protected by prosody at the service of grammar, he explained the metrical characteristics of the verses, the poets of these evidentiary verses, and their linguistic contexts. Consequently, Bedreddin al-Ayni, as a scholar of Turkish origin, has been evaluated as a bridge figure who integrated the technical rules of prosody with grammar and contributed to the preservation of the common poetic culture in Islamic geography.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Poetry, Prosody, Bedreddin al-Ayni, al-Maqasid al-Nahwiyya.

المسيرة التاريخية لعلم العروض وبدر الدين العيني

نورفشان أصلان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا، nurevsan.aslan@ogr.iu.edu.tr, 0009-0003-1374-9803.

الملخص

لم يكن الشعر في الحضارة الإسلامية مجرد نوع أدبي فحسب، بل كان أيضاً المصدر المرجعي الأساسي الذي يثبت قواعد العلوم اللغوية مثل النحو والبلاغة. ويعد علم العروض، الذي قعّده الخليل بن أحمد الفراهيدي (ت ١٧٥/٧٩١)، أهم تخصص يحافظ على السلامة الهيكلية لهذه الأبيات الشواهد. وفي إطار علوم اللغة العربية، تطور بمرور الوقت فن "الألفية"؛ وهو تقليد تدوين مؤلفات منظومة من ألف بيت بهدف جعل قواعد اللغة أكثر ديمومة، وقد كانت ألفية ابن مالك (ت ٦٧٢/١٢٧٤) نموذجاً ذروياً لهذا الفن. يتناول موضوع هذه الدراسة كتاب "المقاصد النحوية في شرح شواهد شروح الألفية" (الشواهد الكبرى) لبدر الدين العيني (ت ٨٥٥/١٤٥١)، وهو الكتاب الذي حلل فيه الأبيات الشعرية المستشهد بها في شروح ألفية ابن مالك في مؤلف مستقل. تهدف هذه الدراسة إلى بحث الأهمية الوظيفية للوزن الشعري في تعليم اللغة الكلاسيكي، ودور بدر الدين العيني (ت ٨٥٥/١٤٥١)، أحد علماء العصر المملوكي، في هذا التقليد. وقد استُخدم في البحث منهج التحليل الوصفي، حيث جرى فحص المصادر الكلاسيكية والأدبيات الحديثة. ونتيجة لأبحاثنا، تبيّن عدم وجود أي دراسة سابقة حول هذا العمل للمؤلف. وقد دفعنا هذا الوضع إلى دراسة العمل المذكور، وتهدف دراستنا هذه إلى زيادة الأبحاث ذات الصلة من خلال التركيز على هذا المؤلف الذي لم يسبق تناوله من قبل. أظهرت النتائج المتوصل إليها أن العيني، في حين يضع الميراث الشعري المصان بعلم العروض في خدمة علم النحو، قد أوضح الخصائص الوزنية للأبيات من منظور علم العروض، وعرّف بشعراء هذه الأبيات الشواهد وسياقاتها اللغوية من منظور علم النحو. ونتيجة لذلك، فقد جرى تقييم بدر الدين العيني، بصفته عالماً من أصل تركي، كشخصية جسرية دمجت القواعد التقنية للعروض مع علم النحو وأسهمت في الحفاظ على الثقافة الشعرية المشتركة في الجغرافيا الإسلامية.

الكلمات المفتاحية: اللغة العربية وبلاغتها، الشعر، العروض، بدر الدين العيني، المقاصد النحوية.

ARAP BELAGATINDA FASL VE VASL'IN KURAN-I KERİM'DE KULLANIMI: NEBE SURESİ ÖRNEĞİ

Ahmet CAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Arap Dili ve Belagatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, can.ahmet@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0009-0340-9008.

ÖZET

Bu çalışma, Arap belâgatında önemli bir üslup meselesi olan fasl ve vasl konusunu ele almakta ve Kur'ân-ı Kerîm'deki kullanımını Nebe sûresi örneği üzerinden incelemektedir. Fasl ve vasl, cümlelerin birbirine bağlanması veya bağımsız bırakılmasıyla ilgili olup, anlamın doğru, açık ve etkili bir şekilde aktarılmasında temel bir rol oynamaktadır. Çalışmanın temel amacı, fasl ve vasl kurallarını teorik çerçevede açıklamak ve bunların Kur'ân'daki yansımalarını uygulamalı olarak incelemektir. Bu doğrultuda Nebe sûresi ayetleri üzerinden cümleler arasındaki ilişkiler değerlendirilerek konunun hem teorik hem de pratik yönlerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Araştırmada nitel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle fasl ve vaslın teorik çerçevesi klasik belâgat kaynakları doğrultusunda ele alınmış, ardından Nebe sûresi ayetleri üzerinde uygulamalı bir inceleme yapılmıştır. Ayetlerdeki cümle yapıları, atıf harfleri ve ifade biçimleri incelenerek fasl ve vaslın kullanım şekilleri tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda fasl ve vaslın Kur'ân-ı Kerîm'de gelişigüzel değil, anlam ve bağlamı güçlendirecek şekilde kullanıldığı görülmüştür. Nebe sûresi özelinde cümleler arasındaki bağın bazen atıf yoluyla sağlandığı, bazen de anlam bütünlüğü gereği fasl tercih edildiği tespit edilmiştir. Bu durumun, anlam derinliğini ve üslup etkisini artırdığı anlaşılmıştır. Sonuç olarak fasl ve vasl, Kur'ân'ın üslup inceliklerini ortaya koyan önemli belâgat unsurlarıdır. Nebe sûresi örneği üzerinden yapılan analiz, bu iki üslup unsurunun anlamı güçlendirme, metin içi insicam sağlama ve hitabın etkisini artırma işlevini açık biçimde göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, Kur'ân'ın i'câzını anlamaya katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fasl/Vasl, Belâgat, Meânî, Kur'ân-ı Kerîm, Nebe Sûresi.

THE USE OF DISJUNCTION (FASL) AND CONJUNCTION (WASL) IN ARABIC RHETORIC IN THE QUR'AN: THE EXAMPLE OF SURAH AN-NABA

Ahmet CAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Istanbul, Turkey, can.ahmet@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0009-0340-9008.

ABSTRACT

This study examines the issue of fasl (disjunction) and wasl (conjunction), which is an important stylistic aspect in Arabic rhetoric, and analyzes its usage in the Qur'an through the example of Surah An-Naba. Fasl and wasl are concerned with whether sentences are connected to each other or left independent, and they play a fundamental role in conveying meaning accurately, clearly, and effectively.

The main aim of the study is to explain the rules of fasl and wasl within a theoretical framework and to examine their reflections in the Qur'an through practical analysis. In this context, the relationships between sentences are evaluated through the verses of Surah An-Naba, aiming to reveal both the theoretical and practical dimensions of the subject. A qualitative analysis method has been employed in the research. First, the theoretical framework of fasl and wasl is discussed based on classical rhetoric sources, and then an applied analysis is conducted on the verses of Surah An-Naba. Sentence structures, conjunction particles, and modes of expression in the verses are examined to determine the forms of fasl and wasl usage. As a result of the analysis, it has been observed that fasl and wasl in the Qur'an are not used randomly, but in a way that strengthens meaning and context. Specifically in Surah An-Naba, it has been identified that the connection between sentences is sometimes established through conjunction, and sometimes fasl is preferred due to the requirements of semantic coherence. This enhances the depth of meaning and the stylistic impact. In conclusion, fasl and wasl are important rhetorical elements that reveal the subtleties of the Qur'anic style. The analysis conducted through the example of Surah An-Naba clearly demonstrates the function of these two stylistic elements in strengthening meaning, ensuring textual coherence, and increasing the effectiveness of discourse. In this respect, the study contributes to understanding the inimitability (i'jaz) of the Qur'an.

Keywords: Fasl/Wasl, Rhetoric, Ma'ani, Qur'an, Surah An-Naba.

استخدام الفصل والوصل في البلاغة العربية في القرآن الكريم: سورة النبأ نموذجًا

أحمد جان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وبلاغتها، إسطنبول، تركيا، can.ahmet@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0009-0340-9008.

ملخص

تناولت هذه الدراسة مسألة الفصل والوصل، وهي من القضايا الأسلوبية المهمة في البلاغة العربية، وتبحث في استعمالها في القرآن الكريم من خلال سورة النبأ نموذجًا. ويُعنى الفصل والوصل بربط الجمل بعضها ببعض أو تركها مستقلة، ولهما دور أساسي في نقل المعنى بصورة صحيحة وواضحة ومؤثرة. وتهدف الدراسة إلى بيان قواعد الفصل والوصل في إطار نظري، ثم تطبيقها على النص القرآني من خلال تحليل سورة النبأ. وفي هذا السياق تمّ تحليل العلاقات بين الجمل في آيات السورة، لإبراز الجانبين النظري والتطبيقي للموضوع. وقد استُخدم في البحث المنهج التحليلي النوعي؛ حيث تم أولًا عرض الإطار النظري للفصل والوصل بالاعتماد على المصادر البلاغية الكلاسيكية، ثم أُجري تحليل تطبيقي على آيات سورة النبأ، من خلال دراسة تراكيب الجمل، وحروف العطف، وأساليب التعبير، لتحديد صور استعمال الفصل والوصل. وقد أظهرت نتائج الدراسة أن الفصل والوصل في القرآن الكريم لا يأتيان اعتباطًا، بل يُستخدمان بما يعزز المعنى والسياق. وفي سورة النبأ على وجه الخصوص، تبيّن أن الربط بين الجمل يتحقق أحيانًا عن طريق العطف، وأحيانًا يُؤثر الفصل مراعاةً للانسجام المعنوي، مما يزيد من عمق الدلالة وقوة التأثير الأسلوبي. وخلاصة القول إن الفصل والوصل من العناصر البلاغية المهمة التي تكشف عن دقة الأسلوب القرآني، وقد بيّنت الدراسة من خلال سورة النبأ دور هذين الأسلوبين في تقوية المعنى، وتحقيق التماسك النصي، وتعزيز أثر الخطاب، وهو ما يسهم في فهم إعجاز القرآن الكريم.

الكلمات المفتاحية: الفصل والوصل، البلاغة، المعاني، القرآن الكريم، سورة النبأ.

GASSÂN KENEFÂNÎ'NİN *ARDU'L-BURTUKÂLİ'L-HAZÎN* VE REFİK HALİT KARAY'IN *ESKİCİ* ADLI ÖYKÜLERİNİN GÖÇ VE AİDİYET DUYGUSU ÜZERİNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Zakire ARMAĞAN OKUDAN

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, zakire.armagan@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2925-308X.

ÖZET

Bu çalışmada Filistin edebiyatından Gassân Kenefânî'nin *Ardu'l-burtukâli'l-hazîn* (*Hüzünlü Portakallar Yurdu*) öyküsü ile Refik Halit Karay'ın *Eskici* hikayesi karşılaştırmalı edebiyat disiplini çerçevesinde göç ve aidiyet kavramları bağlamında incelenmiştir. Çalışmanın amacı, farklı edebi geleneklerden gelen bu iki metinde zorunlu göç ve yabancılaşma unsurlarının benzer ve farklı yönlerini tematik bir yaklaşımla ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri esas alınmış ve veri toplama sürecinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen veriler; göçün yapısal unsurları, aidiyetin zemini, sembollerin işlevi ve travmanın dışavurumu gibi analitik kategoriler üzerinden ele alınmıştır. Bulgular doğrultusunda her iki eserin de göçü sadece fiziki bir yer değişikliği olarak değil, bir "kimlik parçalanması" şeklinde ele aldığı görülmektedir. Benzer yönler açısından her iki eserde de trajedi, bir çocuk kahramanın gözlemleri üzerinden sunulmakta, karakterler vatan kaybını fiziksel tepkimelerle ifade etmekte, Filistin'i simgeleyen "portakal" imgesi kaybedilenlerin hüznünü sembolik olarak ortaya koymaktadır. Göçün nedeni *Hüzünlü Portakallar Yurdu*'nda kolektif ve siyasal bir sürgün iken *Eskici*'de bireysel bir kayıptır. Aidiyet duygusu Kenefânî'de "toprak ve mülkiyet" üzerinde, Karay'da ise "ana dil" üzerinde kurgulanmıştır. Travmanın dışa vurumu *Eskici* hikayesinde çocuğun pasif sessizliğiyle, *Hüzünlü Portakallar Yurdu*'ndaysa baba karakterinin öfkesi ve şiddete meyli olarak farklılık göstermektedir. Sonuç olarak, faklı edebiyat geleneklerinden gelen iki eserde de göç kavramı, mekânsal bir değişim ötesinde ruhsal bir parçalanma olarak değerlendirilmektedir. *Hüzünlü Portakallar Yurdu*'nda "toplumsal ve politik varoluş mücadelesi"; *Eskici* hikayesinde "kültürel ve dil merkezli yalnızlık" ön planda tutulmaktadır. Bu çalışma, farklı coğrafyalarda yaşanan insanlık hallerinin benzer yönlerini ve farklı önceliklerin nasıl inşa edildiğini inceleyerek literatüre katkı sağlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Göç, Aidiyet, Kimlik, Filistin Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF MIGRATION AND THE SENSE OF BELONGING IN GHASSAN KANAFANI'S ARD AI-BURTUQÂL AL-HAZÎN AND REFIK HALIT KARAY'S ESKICI

Zakire ARMAĞAN OKUDAN

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Türkiye, zakire.armagan@hotmail.com, ORCID:0000-0003-2925-308X.

ABSTRACT

This study examines Ghassan Kanafani's *Ard al-Burtuqal al-Hazin* (*Land of Sad Oranges*) from Palestinian literature and Refik Halit Karay's *The Cobbler* (*Eskici*) within the framework of comparative literature, focusing on the concepts of migration and the sense of belonging. The primary aim of the study is to reveal the similarities and differences in the elements of forced migration and alienation in these two texts, which originate from distinct literary traditions, through a thematic approach. The research is based on qualitative methods, and document analysis was employed during the data collection process. The obtained data were analyzed through analytical categories such as the structural components of migration, the foundations of belonging, the function of symbols, and the representation of trauma. The findings indicate that both works approach migration not merely as a physical displacement but also as a "fragmentation of identity." In terms of similarities, in both texts, tragedy is conveyed through the observations of a child protagonist; characters express the loss of homeland through physical reactions; and the image of the "orange," symbolizing Palestine, reflects the sorrow of loss. While the cause of migration in *Land of Sad Oranges* is collective and rooted in political exile, it appears as an individual loss in *The Cobbler*. The sense of belonging is constructed around "land and property" in Kanafani's work, whereas it is centered on the "mother tongue" in Karay's narrative. The expression of trauma differs in that it is manifested through the passive silence of the child in *The Cobbler*, whereas in *Land of Sad Oranges*, it is reflected through the father's anger and inclination toward violence. In conclusion, despite emerging from different literary traditions, both works address migration not only as a spatial displacement but also as a form of psychological fragmentation. While *Land of Sad Oranges* emphasizes a "social and political struggle for existence," *The Cobbler* foregrounds a "cultural and language-centered loneliness." By examining the shared human condition across different geographies and the formation of differing priorities, this study contributes to the existing literature.

Keywords: Migration, Belonging, Identity, Palestinian Literature, Turkish Literature, Comparative Literature.

دراسة مقارنة لمفهموي الهجرة والانتماء في قصة "أرض البرتقال الحزين " لغسان كنفاني وقصة الإسكافي (أسكيجي) لرفيق خالد كراي

ذاكرة ارمغان أوكودان

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا
zakire.armagan@hotmail.com ORCID: , 0000-0003-2925-308X.

الملخص

تتناول هذه الدراسة قصة "أرض البرتقال الحزين" لـ غسان كنفاني من الأدب الفلسطيني، وقصة "الإسكافي" (*Eskici*) لـ رفيق خالِد كراي، وذلك في إطار الأدب المقارن، مع التركيز على مفهومي الهجرة والانتماء. وتهدف الدراسة إلى الكشف عن أوجه التشابه والاختلاف في عناصر الهجرة القسرية والاغتراب في هذين النصين المنتميين إلى تقاليد أدبية مختلفة، من خلال مقاربة موضوعاتية.

تعتمد هذه الدراسة على المنهج النوعي، وقد استُخدم تحليل الوثائق في عملية جمع البيانات. وتم تحليل المعطيات وفق فئات تحليلية مثل البُنى التركيبية للهجرة، وأسس الانتماء، ووظيفة الرموز، وتمثيل الصدمة. تشير النتائج إلى أن كلا العملين لا يتناولان الهجرة بوصفها انتقالًا مكانيًا فحسب، بل أيضًا بوصفها تفككًا في الهوية. ومن حيث أوجه التشابه، تُقدَّم المأساة في كلا النصين من خلال ملاحظات طفل، ويُعبّر الأبطال عن فقدان الوطن عبر ردود أفعال جسدية، كما ترمز البرتقالة بوصفها دالًا على فلسطين إلى حزن الفقدان. وفي حين أن سبب الهجرة في "أرض البرتقال الحزين" جماعيٌّ ومرتبطٌ بالنفي السياسي، فإنه في "الإسكافي" يتمثل في فقدان فردي. ويتشكل الشعور بالانتماء عند كنفاني حول الأرض والملكية، بينما يتمحور عند كراي حول «اللغة الأم». ويختلف التعبير عن الصدمة، إذ يتجلى في «الإسكافي» من خلال صمت الطفل السلبي، في حين يظهر في «أرض البرتقال الحزين» عبر غضب الأب ونزعته إلى العنف. وفي الختام، وعلى الرغم من انتمائهما إلى تقاليد أدبية مختلفة، فإن كلا العملين يتناولان الهجرة لا بوصفها تغييرًا مكانيًا فحسب، بل بوصفها أيضًا تفككًا نفسيًا. فبينما تؤكد "أرض البرتقال الحزين" على الصراع الاجتماعي والسياسي من أجل الوجود، تبرز قصة "الإسكافي" وحدةً ثقافية تتمحور حول اللغة. وتسهم هذه الدراسة في إثراء الأدبيات من خلال تناول أوجه التشابه في التجربة الإنسانية عبر جغرافيات مختلفة، وكيفية تشكّل أولويات متباينة.

الكلمات المفتاحية: الهجرة، الانتماء، الهوية، الأدب الفلسطيني، الأدب التركي، الأدب المقارن.

ABDÜLHAMÎD CÛDE ES-SEHHÂR'IN *EŞ-ŞÂRİ'U'L-CEDÎD* VE REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN *YAPRAK DÖKÜMÜ* ADLI ROMANLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Hafize KURT

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, hfzkrt3437@gmail.com, ORCID: 0009-0005-2826-2920.

ÖZET

Bu çalışma, *eş-Şâri'u'l-Cedîd* ve *Yaprak Dökümü* adlı romanlarda kuşak çatışması temasını karşılaştırmalı bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, geleneksel değerler ile modern anlayışların karşı karşıya gelmesinin aile yapısı üzerindeki etkileri ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Araştırmanın temel amacı, eski ile yeni arasındaki gerilimin bireyler arası ilişkileri nasıl dönüştürdüğünü ve aile içi dinamikleri ne ölçüde etkilediğini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş; veriler belgesel tarama tekniğiyle toplanmış ve karşılaştırmalı analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. İncelenen romanlar metin merkezli bir yaklaşımla ele alınmış; öne çıkan temalar ve tekrar eden kavramlar doğrultusunda çözümlemeler yapılmıştır. Elde edilen bulgular, her iki romanın ana temaları bakımından belirgin bir ortaklık, yan temalar açısından ise dikkat çekici benzerlikler taşıdığını göstermektedir. Her iki eserde de temel izlek kuşak çatışmasıdır. Bununla birlikte, *eş-Şâri'u'l-Cedîd*'de yabancılaşma, batılılaşma, ekonomik çıkarların insan ilişkilerindeki belirleyici rolü ve kadının toplumdaki konumu öne çıkarken; *Yaprak Dökümü*'nde yanlış batılılaşma, yabancılaşma, yalnızlık, ahlaki yozlaşma ve ekonomik faktörlerin birey ve toplum üzerindeki etkileri belirginleşmektedir. Bu tematik örtüşme, iki eserin benzer toplumsal sorunları farklı bağlamlarda ele aldığını göstermektedir. Sonuç olarak, her iki yazarın da tanıklık ettikleri toplumsal dönüşümü benzer bir perspektifle yorumladıkları anlaşılmaktadır. Bu çalışma, Arap ve Türk edebiyatlarında benzer tarihsel dönemleri ve ortak temaları ele alan romanlara yönelik karşılaştırmalı incelemelerin sınırlı olması ve söz konusu eserler üzerine doğrudan bir karşılaştırmanın bulunmaması nedeniyle alandaki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, edebiyat incelemelerinde disiplinlerarası ve karşılaştırmalı yaklaşımlara katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mısır Romanı, Türk Romanı, eş-Şâri'u'l-Cedîd, Yaprak Dökümü, Kuşak Çatışması.

COMPARISON OF ABDULHAMÎD JÛDE AL-SAHHÂR'S *AL-SHÂRIʿ AL-JADÎD* AND RESAT NURI GÜNTEKIN'S *YAPRAK DOKUMU* NOVELS

Hafize KURT

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, hfzkrt3437@gmail.com, 0009-0005-2826-2920.

ABSTRACT

This study aims to examine the theme of generational conflict in the novels al-Shāriʿ al-Jadīd and Yaprak Dökümü from a comparative perspective. The study analyzes in detail the effects of the confrontation between traditional values and modern perspectives on the structure of the family. The primary objective of the research is to reveal how the tension between the old and the new transforms interpersonal relationships and to what extent it affects intra-family dynamics. A qualitative research method was adopted; the data were collected through document analysis and evaluated using a comparative analysis approach. The novels were examined through a text-centered perspective, and analyses were conducted based on prominent themes and recurring concepts. The findings indicate that both novels share a clear commonality in terms of main themes and exhibit notable similarities in sub-themes. In both works, generational conflict emerges as the central theme. However, al-Shāriʿ al-Jadīd, alienation, westernization, the determining role of economic interests in human relationships, and the position of women in society come to the forefront. In Yaprak Dökümü, on the other hand, themes such as misguided westernization, alienation, loneliness, moral degeneration, and the effects of economic factors on individuals and society are emphasized. This thematic overlap demonstrates that the two works address similar social issues within different contexts. In conclusion, it can be understood that both authors interpret the social transformation they witnessed in their respective periods from a similar perspective. This study aims to fill a significant gap in the field, as comparative analyses of novels dealing with similar historical periods and shared themes in Arabic and Turkish literature are limited, and no direct comparison of these particular works has been conducted. In this respect, the study contributes to interdisciplinary and comparative approaches in literary studies.

Keywords: Egyptian Novel, Turkish Novel, al-Shāriʿ al-Jadīd, Yaprak Dökümü, Generational Conflict

مقارنة بين رواية "الشارع الجديد" لعبد الحميد جودة السحّار ورواية "تساقط الأوراق" لرشاد نوري غونتكين

حفيظة كورت

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا،
hfzkrt3437@gmail.com, 0009-0005-2826-2920.

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى تناول موضوع صراع الأجيال في روايتي "الشارع الجديد" و"تساقط الأوراق" من منظور مقارن. وتتناول الدراسة بصورة مفصلة تأثيرات المواجهة بين القيم التقليدية والتصورات الحديثة على بنية الأسرة. ويتمثل الهدف الرئيس للبحث في الكشف عن كيفية إسهام التوتر بين القديم والجديد في إعادة تشكيل العلاقات بين الأفراد، ومدى تأثير ذلك في الديناميات داخل الأسرة. اعتمدت الدراسة المنهج النوعي؛ حيث جُمعت البيانات من خلال تقنية المسح الوثائقي، وتم تحليلها باستخدام المنهج المقارن. وقد جرى تناول الروايتين محل الدراسة وفق مقاربة متمركزة حول النص، مع إجراء التحليلات استنادًا إلى الموضوعات البارزة والمفاهيم المتكررة. وتشير النتائج إلى وجود تقاطع واضح بين الروايتين على مستوى الموضوعات الرئيسة، فضلًا عن أوجه تشابه لافتة في الموضوعات الفرعية. إذ يبرز صراع الأجيال بوصفه الثيمة المركزية في كلتا الروايتين. غير أنّ رواية "الشارع الجديد" تُبرز موضوعات الاغتراب، والتغريب، والدور الحاسم للمصالح الاقتصادية في العلاقات الإنسانية، ومكانة المرأة في المجتمع. في المقابل، تتناول "تساقط الأوراق" موضوعات التغريب الخاطئ، والاغتراب، والوحدة، والانحلال الأخلاقي، وتأثير العوامل الاقتصادية في الفرد والمجتمع. ويكشف هذا التداخل الموضوعي عن تناول العملين لإشكاليات اجتماعية متشابهة ضمن سياقات مختلفة. وفي الختام، يتضح أن كلا الكاتبين قد قاما بتفسير التحولات الاجتماعية التي شهداها من منظور متقارب. وتسعى هذه الدراسة إلى سد فجوة مهمة في هذا المجال، نظرًا لندرة الدراسات المقارنة التي تتناول روايات تنتمي إلى الأدبين العربي والتركي وتعالج فترات تاريخية متقاربة وموضوعات مشتركة، فضلًا عن غياب دراسة تقارن بين هذين العملين على نحو مباشر. ومن هذا المنطلق، تسهم الدراسة في دعم المقاربات البينية والمقارنة في حقل الدراسات الأدبية.

الكلمات المفتاحية: الرواية المصرية، الرواية التركية، الشارع الجديد، تساقط الأوراق، صراع الأجيال.

MERKEZ VE TAŞRA ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA TAYYİB SÂLİH'İN *DÛMETU VED HÂMİD* VE REFİK HALİT KARAY'IN *ŞEFTALİ BAHÇELERİ* ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Abdullah Fuat ŞEKERCİ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye,
asekerci@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-4186-8334.

ÖZET

Bu çalışmada, modernleşme süreçlerinde devlet bürokrasisini temsil eden merkez ile geleneksel yaşamı sürdüren taşra arasındaki sosyokültürel gerilimin edebi metinlere nasıl yansıdığı incelenmiştir. Araştırmanın amacı, Sudanlı yazar et-Tayyib Salih'in *Dûmetu ved Hamid* ve Türk edebiyatından Refik Halit Karay'ın *Şeftali Bahçeleri* adlı öyküleri üzerinden, dışarıdan dayatılan bürokratik aklın yerleşik taşra kültürüyle karşılaşmasını ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış; seçilen her iki öykü, tematik analiz yöntemi ile değerlendirilerek "bürokratik müdahale", "sembolik mekân" ve "savunma mekanizmaları" kavramları etrafında çözümlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, her iki eserde de merkezin, taşranın sosyolojisini ve manevi değerlerini okuyamadığı tespit edilmiştir. Ancak taşranın bu müdahaleye verdiği tepkilerin farklılaştığı görülmüştür. *Dûmetu ved Hamid*'de köy halkı, varoluşlarının sembolü olan kutsal ağacı korumak için doğanın da yardımıyla merkeze karşı aktif bir direniş gösterirken; *Şeftali Bahçeleri*'nde kasaba halkının bürokratik aklı bedensel haz, tembellik ve rehavet dolu bir mekân üzerinden pasif bir şekilde asimile ettiği belirlenmiştir. Sonuç olarak, her iki edebiyat geleneğinde de halkın iç dinamiklerini yok sayan tepeden inmeci modernleşme projelerinin iflas ettiği anlaşılmaktadır. Bu çalışma, iki farklı coğrafyada bürokrasi ve gelenek çatışmasının mekân poetikası üzerinden nasıl kurgulandığını bütüncül bir bakışla sunarak alana katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Merkez-taşra Çatışması, Mekân Poetikası, Arap Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat.

A COMPARISON OF TAYEB SALIH'S *DÛMAT WAD HÂMID* AND REFİK HALİD KARAY'S *SEFTALI BAHCELERI* IN THE CONTEXT OF THE CENTER-PERIPHERY CONFLICT

Abdullah Fuat SEKERCI

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, asekerci@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-4186-8334.

ABSTRACT

This study examines how the sociocultural tension between the center, representing state bureaucracy during modernization processes, and the periphery, sustaining a traditional lifestyle, is reflected in literary texts. The aim of the research is to reveal the encounter of externally imposed bureaucratic rationality with the established peripheral culture through the stories *Dûmat Wad Hâmid* by Sudanese author Tayeb Salih and *Seftali Bahceleri* by Refik Halit Karay from Turkish literature. Document analysis, a qualitative research method, was utilized in the study; both selected stories were evaluated using the thematic analysis method and analyzed around the concepts of "bureaucratic intervention," "symbolic space," and "defense mechanisms." According to the results of the analysis, it was determined that in both works, the center fails to comprehend the sociology and spiritual values of the periphery. However, it was observed that the periphery's reactions to this intervention differ. While the villagers in *Dûmat Wad Hâmid* demonstrate an active resistance against the center with the help of nature to protect the sacred tree, which is the symbol of their existence; in Seftali Bahceleri, it was determined that the townspeople passively assimilate the bureaucratic mind through a space full of physical pleasure, laziness, and lethargy. In conclusion, it is understood that top-down modernization projects that ignore the internal dynamics of the people fail in both literary traditions. This study contributes to the field by presenting a holistic perspective on how the conflict between bureaucracy and tradition in two different geographies is constructed through the poetics of space.

Keywords: Center-periphery conflict, poetics of space, Arabic literature, Turkish literature, comparative literature.

مقارنة بين قصتي "دومة ود حامد" للطيب صالح و"بساتين الخوخ" لرفيق خالد كراي في سياق صراع المركز والهامش

عبد الله فؤاد شكرجي

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا، asekerci@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-4186-8334.

الملخص

تبحث هذه الدراسة في كيفية انعكاس التوتر الاجتماعي والثقافي بين المركز الذي يمثل بيروقراطية الدولة في عمليات التحديث، والهامش (الريف) الذي يحافظ على نمط الحياة التقليدية، على النصوص الأدبية. وتهدف الدراسة إلى إبراز مواجهة العقل البيروقراطي المفروض من الخارج مع ثقافة الهامش الراسخة، وذلك من خلال قصة « دومة ود حامد» للكاتب السوداني الطيب صالح، وقصة « بساتين الخوخ » (Şeftali Bahçeleri) للكاتب رفيق خالد قراي من الأدب التركي. استُخدم في هذا البحث منهج تحليل الوثائق، وهو من مناهج البحث النوعي؛ حيث قُيِّمت كلتا القصتين المختاريتين باستخدام منهج التحليل الموضوعي، وحُلِّلتا في ضوء مفاهيم "التدخل البيروقراطي"، و"المكان الرمزي"، و"آليات الدفاع". ووفقاً لنتائج التحليل، تبيّن أن المركز في كلا العملين قد عجز عن قراءة سوسيولوجيا الهامش وقيمه الروحية. ومع ذلك، لُوحظ أن ردود فعل الهامش تجاه هذا التدخل قد تباينت. ففي قصة «دومة ود حامد»، أظهر سكان القريةٍ مقاومة نشطة ضد المركز، بمساعدة الطبيعة، لحماية الشجرة المقدسة التي تمثل رمزاً لوجودهم؛ بينما في قصة «بساتين الخوخ»، استوعب أهالي البلدة العقل البيروقراطي بشكل سلبي من خلال مكان يفيض باللذة الجسدية والكسل والتراخي. وفي الختام، يتضح في كلا التقليدين الأدبيين إخفاق مشاريع التحديث الفوقية التي تتجاهل الديناميات الداخلية للمجتمع. وتُسهم هذه الدراسة في الحقل المعرفي من خلال تقديم رؤية شمولية لكيفية صياغة الصراع بين البيروقراطية والتقاليد في جغرافيتين مختلفتين عبر شعرية المكان.

الكلمات المفتاحية: صراع المركز والهامش، شعرية المكان، الأدب العربي، الأدب التركي، الأدب المقارن.

GASSAN KENAFÂNÎ'NİN *RİCÂLUN FİŞ-ŞEMS* İLE SABAHATTİN ALİ'NİN *SES* İSİMLİ ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Merve Nur ŞEKERCİ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, mdogan4@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-5460-5360.

ÖZET

Bu çalışmada, modern Arap edebiyatının öncü isimlerinden Gassan Kenefânî'nin *Ricâlun fi'ş-şems* adlı eseri ile Türk edebiyatının toplumcu-gerçekçi kalemi Sabahattin Ali'nin *Ses* adlı öyküsü, karşılaştırmalı edebiyatın imkanları dahilinde ele alınmıştır. Araştırmanın temel amacı, farklı coğrafyalarda ve siyasi iklimlerde şekillenen bu iki metnin, bireyin sistem karşısındaki çaresizliğini, trajik sonunu ve "ses" metaforu üzerinden kurgulanan varlık mücadelesini nasıl işlediğini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış; seçilen her iki metin tematik analiz yöntemi ile "mekânsal hapsedilmişlik", "sınıfsal yabancılaşma" ve "iletişimsizlik" kavramları etrafında çözümlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Kenefânî'de bir su tankerinin metal duvarları arkasında boğulan "sessizlik", kolektif bir siyasi felci ve vatan kaybını simgelerken; Sabahattin Ali'de taşralı Ali'nin "sesinin" modern kurumlar ve şehirli bürokrasi karşısında metalaşarak yitimi, bireysel ve kültürel bir yabancılaşmayı temsil etmektedir. Her iki eserde de kahramanların trajik sonunun, içinde bulundukları sosyo-politik düzenin sağır ve kör duvarlarına çarparak şekillendiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, coğrafi ve türsel farklılıklara rağmen her iki yazarın da insan onurunu ve ezilmişliğini merkeze alarak evrensel bir mağduriyet anlatısı kurdukları görülmektedir. Bu çalışma, Filistin ve Türk edebiyatındaki toplumcu eğilimlerin "ses" imgesi üzerinden nasıl ortak bir poetika oluşturduğunu bütüncül bir bakışla sunarak literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Gassan Kanafani, Sabahattin Ali, Karşılaştırmalı Edebiyat, Arap Edebiyatı, Türk Edebiyatı.

A COMPARISON OF GHASSAN KANAFANI'S *RIJÂLUN FI'S-SHAMS* AND SABAHATTİN ALİ'S *SES*

Merve Nur SEKERCI

İstanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, mdogan4@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-5460-5360.

ABSTRACT

In this study, the work *Rijâlun Fi's-Shams* by Ghassan Kanafani, one of the pioneering figures of modern Arabic literature, and the short story *Ses* by Sabahattin Ali, a prominent social-realist writer in Turkish literature, are examined within the scope of comparative literature. The primary objective of the research is to reveal how these two texts, shaped in different geographies and political climates, process the individual's helplessness against the system, their tragic end, and the struggle for existence constructed through the metaphor of "voice". In the study, document analysis qualitative research method was used; both selected texts were evaluated through thematic analysis centered on the concepts of "spatial entrapment", "class alienation", and "incommunicability". According to the results of the analysis, while the "silence" suffocating behind the metal walls of a water tanker in Kanafani's work symbolizes a collective political paralysis and loss of homeland, the loss of provincial Ali's "voice" through commodification in the face of modern institutions and urban bureaucracy in Sabahattin Ali's work represents an individual and cultural alienation. It has been identified in both works that the tragic end of the protagonists is shaped by crashing into the deaf and blind walls of the socio-political order they inhabit. In conclusion, it is observed that despite geographical and genre differences, both authors establish a universal narrative of victimhood by centering on human dignity and oppression. This study aims to contribute to the literature by providing a holistic perspective on how social tendencies in Palestinian and Turkish literatures create a common poetics through the image of "voice".

Keywords: Ghassan Kanafani, Sabahattin Ali, Comparative Literature, Arabic Literature, Turkish Literature.

مقارنة بين قصة "رجال في الشمس" لغسان كنفاني وقصة "صوت" لصباح الدين علي

مروة نور شكرجي

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا، mdogan4@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-5460-5360.

الملخص

تتناول هذه الدراسة، في إطار الأدب المقارن، رواية "رجال في الشمس" لغسان كنفاني، أحد رواد الأدب العربي الحديث، وقصة "صوت" (*Ses*) لصباح الدين علي، أحد أبرز كتاب الواقعية الاجتماعية في الأدب التركي. تهدف الدراسة بشكل أساسي إلى الكشف عن كيفية معالجة هذين النصين، اللذين تشكلا في جغرافيا ومناخات سياسية مختلفة، لعجز الفرد أمام النظام، ونهايته المأساوية، وصراع الوجود الذي صِيغ من خلال استعارة الصوت. اعتمدت الدراسة على منهج تحليل الوثائق، وهو أحد أساليب البحث النوعي؛ حيث جرى تحليل النصين المختارين باستخدام المنهج الموضوعي حول مفاهيمالحصار المكاني، والاغتراب الطبقي، وانقطاع التواصل. ووفقاً لنتائج التحليل، تبيّن أن الصمت الذي يختنق خلف الجدران المعدنية لخزان المياه عند كنفاني يرمز إلى شلل سياسي جماعي وضياع للوطن، بينما يمثل ضياع صوت علي القروي وسلبه أمام المؤسسات الحديثة والبيروقراطية الحضرية عند صباح الدين علي اغتراباً فردياً وثقافياً. كما كشفت الدراسة أن النهاية المأساوية للأبطال في كلا العملين تشكلت نتيجة الاصطدام بجدران النظام السوسيو-سياسي الصماء والعمياء. وختاماً، يُلاحظ أنه على الرغم من الاختلافات الجغرافية والنوعية، فقد استطاع كلا الكاتبين بناء سردية عالمية للمظلومية من خلال التركيز على كرامة الإنسان واضطهاده. تهدف هذه الدراسة إلى المساهمة في الأدبيات من خلال تقديم رؤية شاملة حول كيفية تشكيل التيارات الاجتماعية في الأدبين الفلسطيني والتركي لبوثيقية مشتركة عبر صورة الصوت.

الكلمات المفتاحية: غسان كنفاني، صباح الدين علي، الأدب المقارن، الأدب العربي، الأدب التركي.

SUÇ, MEKÂN VE KİMLİK: ABDURRAHMAN MUNİF'İN *SUVEYLİH* VE SABAHATTİN ALİ'NİN *KATİL OSMAN* ÖYKÜLERİNDE KATİL KARAKTERİN KARŞILAŞTIRMALI İNŞASI

Sümeyye BAYİR

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, sumeyye.bayir@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-9402-9801.

ÖZET

Bu çalışmada, Sabahattin Ali'nin *Katil Osman* adlı öyküsü ile Abdurrahman Munif'in *Suveylih* adlı öyküsü, suç, mekân ve kimlik kavramları çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Çalışmanın amacı, her iki metinde yer alan katil karakterlerin nasıl kurgulandığını ve bu karakterlerin toplumsal koşullar ile olan ilişkisini ortaya koymaktır. Karşılaştırmalı edebiyat yöntemi esas alınarak gerçekleştirilen bu incelemede, katil figürünün yalnızca bireysel bir suç öznesi olmadığı, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal yapının bir ürünü olarak ele alındığı görülmektedir. *Katil Osman* öyküsünde suç daha çok bireysel bir trajedi ve kader bağlamında değerlendirilirken, *Suveylih* öyküsünde suçun toplumsal ve yapısal boyutu daha belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Her iki metinde de hapishane mekânı, yalnızca fiziksel bir kapatılma alanı değil; aynı zamanda karakterlerin kimliklerinin yeniden şekillendiği ve toplum tarafından tanımlandığı bir alan olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda suç, mekân ve kimlik arasındaki ilişki, bireyin toplum içindeki konumunu anlamada belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak, her iki yazarın katil karakterleri yalnızca suç işleyen bireyler olarak değil, toplum tarafından dışlanan ve toplumsal koşulların etkisiyle şekillenen figürler olarak kurguladığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, Türk ve Arap edebiyatında suç ve kimlik ilişkisinin benzer ve farklı yönlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Mekân, Kimlik, Karşılaştırmalı Edebiyat, Katil Karakter.

CRIME, SPACE, AND IDENTITY: A COMPARATIVE CONSTRUCTION OF THE MURDERER FIGURE IN ABDURRAHMAN MUNIF'S *SUWEILIH* AND SABAHATTİN ALI'S *KATIL OSMAN*

Sumeyye BAYIR

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Turkey, sumeyye.bayir@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-9402-9801.

ABSTRACT

This study comparatively examines Sabahattin Ali's short story *Katil Osman* and Abdurrahman Munif's *Suweilih* within the framework of crime, space, and identity. The aim of the study is to analyze how the murderer figures are constructed in both texts and to reveal their relationship with social conditions. Based on the method of comparative literature, the study demonstrates that the murderer figure is not merely an individual subject of crime, but also a product of the social structure in which they exist. While crime in *Katil Osman* is primarily presented as an individual tragedy shaped by fate, in *Suweilih* the social and structural dimensions of crime become more prominent. In both texts, the prison space functions not only as a physical place of confinement, but also as a space where the identities of the characters are reconstructed and redefined by society. In this respect, the relationship between crime, space, and identity emerges as a crucial element in understanding the individual's position within society. In conclusion, both authors construct the murderer figures not merely as criminals, but as individuals shaped by social conditions and marginalized by society. Thus, this study aims to reveal both the similarities and differences in the representation of crime and identity in Turkish and Arab literature.

Keywords: Crime, Space, Identity, Comparative Literature, Murderer Figure.

الجريمة، والمكان، والهوية: البناء المقارن لشخصية القاتل في قصتي "صويلح" لعبد الرحمن منيف و"عثمان القاتل" لصباح الدين علي

سمية بایر

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وأدبها، إسطنبول، تركيا، sumeyye.bayir@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0005-9402-9801.

الملخص

تتناول هذه الدراسة قصتي "عثمان القاتل" (*Katil Osman*) للكاتب صباح الدين علي و"صويلح" للكاتب عبد الرحمن منيف من منظور مقارن في إطار مفاهيم الجريمة والمكان والهوية. وتهدف الدراسة إلى تحليل كيفية بناء شخصية القاتل في كلا النصين، وبيان علاقتها بالظروف الاجتماعية المحيطة بها. تعتمد الدراسة على منهج الأدب المقارن، وتُظهر أن شخصية القاتل لا تُقدَّم بوصفها فاعلًا فرديًا للجريمة فحسب، بل بوصفها أيضًا نتاجًا للبنية الاجتماعية التي تنتمي إليها. ففي قصة "عثمان القاتل" تُعرض الجريمة في إطار مأساة فردية مرتبطة بالقدر، في حين تبرز في قصة "صويلح" الأبعاد الاجتماعية والبنيوية للجريمة بشكل أوضح. كما يظهر أن فضاء السجن في كلا النصين لا يقتصر على كونه مكانًا ماديًا للاحتجاز، بل يمثل فضاءً يُعاد فيه تشكيل هوية الشخصية وتعريفها من قبل المجتمع. ومن هذا المنطلق، تتجلى العلاقة بين الجريمة والمكان والهوية بوصفها عنصرًا أساسيًا لفهم موقع الفرد داخل المجتمع. وفي الختام، يتبين أن كلا الكاتبين يقدمان شخصية القاتل ليس فقط بوصفها مجرمًا، بل كفرد يتشكل تحت تأثير الظروف الاجتماعية ويتعرض للإقصاء من قبل المجتمع. وعليه، تسعى هذه الدراسة إلى الكشف عن أوجه التشابه والاختلاف في تمثيل الجريمة والهوية في الأدبين التركي والعرب

الكلمات المفتاحية : الجريمة، المكان، الهوية، الأدب المقارن، شخصية القاتل.

ZEKERİYA TÂMİR'İN *EN-NÜMÛR FİʾL-YEVMİʾL-ʿÂŞİR* VE MUSTAFA KUTLU'NUN *YOKSULLUK İÇİMİZDE* ÖYKÜLERİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Rümeysa KELEŞ

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Arap Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, 0304100001@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-5313-3101.

ÖZET

Bu çalışma, Suriyeli öykü yazarı Zekeriya Tamir'in *en-Nümûr fi'l-yevmi'l-ʿâşir* (Onuncu Günde Kaplanlar) öyküsü ile Türk yazar Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* adlı öyküsünü karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel problemi, modern edebiyatta bireyin dönüşüm sürecinin hangi koşullarda "yabancılaşma" ya da "özgürleşme" ile sonuçlandığını ortaya koymaktır. Çalışma, farklı coğrafyada üretilmiş bu iki metin üzerinden "insanın sistemle ilişkisi" ve "özünden uzaklaşma süreci" sorunsalına odaklanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Metinler tematik ve yapısal çözümleme teknikleriyle incelenmiştir. Özellikle muhteva, zaman kurgusu, sembolik unsurlar ve karakter dönüşümü eksenlerinde karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Elde edilen bulgular, her iki eserin de bir "metamorfoz" anlatısı sunduğunu; ancak dönüşümün yönü ve niteliği bakımından ayrıştığını göstermektedir. Tâmir'de kaplanın açlık ve baskı yoluyla kimliğini yitirerek sisteme boyun eğmesi "çöküş" olarak ortaya çıkarken Kutlu'da dönüşüm, bireyin modern tüketim kültüründen uzaklaşarak manevi bir özgürlük kazanması şeklinde "yükseliş" olarak gerçekleşmektedir. Ayrıca Tâmir'de zaman, bireyin direncini kıran doğrusal ve mekanik bir nitelik taşırken Kutlu'da zaman, karakter gelişimini destekleyen döngüsel ve derinlikli bir yapı sunmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, modernite eleştirisinin iki farklı estetik ve ideolojik düzlemde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Tamir, baskıcı sistemlerin birey üzerindeki yıkıcı etkisini vurgularken Kutlu, çözümü bireyin içsel dönüşümünde ve maneviyatta aramaktadır. Bu karşılaştırma, modern edebiyatta özgürlük, irade ve kimlik kavramlarının çok boyutlu yapısına ışık tutarak karşılaştırmalı edebiyat alanına katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Dönüşüm, Özgürlük, Yabancılaşma, Karşılaştırmalı Edebiyat.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF ZAKARIA TAMER'S *AL-NUMÛR FÎ'L-YAWMI AL-'ÂSHIR* AND MUSTAFA KUTLU'S *YOKSULLUK ICIMIZDE*

Rumeysa KELES

Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Arabic Language and Literature, Istanbul, Türkiye, 0304100001@ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-5313-3101

ABSTRACT

This study aims to examine the Syrian short story writer Zakaria Tamer's *Al-Numūr fi'l-yawm Al-'Âshir* (The Tigers on the Tenth Day) and the Turkish writer Mustafa Kutlu's *Yoksulluk Icimizde* (Poverty Is Within Us) from a comparative perspective. The central research problem is to reveal under what conditions the process of individual transformation in modern literature results in either "alienation" or "liberation." Through these two texts produced in different geographies, the study focuses on the problematics of "the individual's relationship with the system" and "the process of estrangement from one's essence." A qualitative research method is adopted in the study. The texts are analyzed using thematic and structural analysis techniques. In particular, a comparative analysis is conducted along the axes of content, temporal structure, symbolic elements, and character transformation. The findings indicate that both works present a narrative of "metamorphosis"; however, they differ in terms of the direction and nature of transformation. In Tamer's story, the tiger loses its identity through hunger and oppression and submits to the system, which appears as a "collapse." In contrast, in Kutlu's work, transformation takes the form of a "rise," where the individual gains spiritual freedom by distancing the individual from modern consumer culture. Moreover, while time in Tamer's work has a linear and mechanical quality that breaks the individual's resistance, in Kutlu's work, time presents a cyclical and profound structure that supports character development. In conclusion, this study reveals how the critique of modernity is shaped on two different aesthetic and ideological planes. While Tamer emphasizes the destructive effects of oppressive systems on the individual, Kutlu seeks the solution in the individual's inner transformation and spirituality. This comparison contributes to the field of comparative literature by shedding light on the multidimensional nature of the concepts of freedom, will, and identity in modern literature.

Keywords: Modernity, Transformation, Freedom, Alienation, Comparative Literature.

مقارنة بين قصتي "النمور في اليوم العاشر" لزكريا تامر و"الفقر في دواخلنا" لمصطفى كوتلو

رميساء كيليش

جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، قسم اللغة العربية وآدابها، إسطنبول، تركيا، .ogr.iu.edu.tr, ORCID: 0009-0001-5313-3101@0304100001

الملخص

تهدف هذه الدراسة إلى فحص قصة الكاتب السوري زكريا تامر "النمور في اليوم العاشر" وقصة الكاتب التركي مصطفى كوتلو "الفقر في دواخلنا" (Yoksulluk İçimizde) من منظور أدبي مقارن. تكمن الإشكالية الرئيسية للبحث في الكشف عن الظروف التي تؤدي إلى تحول الفرد في الأدب الحديث نحو الاغتراب أو التحرر. وتركز الدراسة، من خلال هذين النصين اللذين أُنتجا في جغرافيتين مختلفتين، على إشكالية علاقة الإنسان بالنظام وعملية الابتعاد عن الذات. اعتمد البحث المنهج النوعي، حيث تم تحليل النصوص باستخدام تقنيات التحليل الموضوعاتي والبنيوي. وأُجري تحليل مقارن لا سيما على محاور المحتوى، والبنية الزمنية، والعناصر الرمزية، وتحول الشخصيات. تُظهر النتائج أن كلا العملين يقدمان سردية المسخ أو التحول (metamorphosis) إلا أنهما يختلفان من حيث اتجاه التحول وطبيعته. فبينما يظهر التحول عند تامر كـانهيار من خلال فقدان النمر لهويته وخضوعه للنظام نتيجة الجوع والقمع، يتحقق التحول عند كوتلو كـارتقاء من خلال اكتساب الفرد حرية معنوية بابتعاده عن ثقافة الاستهلاك الحديثة. بالإضافة إلى ذلك، يتسم الزمن عند تامر بطابع خطي وميكانيكي يكسر مقاومة الفرد، بينما يقدم الزمن عند كوتلو بنية دائرية وعميقة تدعم تطور الشخصية. ختاماً، توضح هذه الدراسة كيف يتشكل نقد الحداثة على مستويين جماليين وأيديولوجيين مختلفين؛ فبينما يركز تامر على الآثار التدميرية للأنظمة القمعية على الفرد، يبحث كوتلو عن الحل في التحول الداخلي للفرد وفي الروحانية. وتساهم هذه المقارنة في مجال الأدب المقارن من خلال تسليط الضوء على البنية المتعددة الأبعاد لمفاهيم الحرية والإرادة والهوية في الأدب الحديث.

الكلمات المفتاحية: الحداثة، التحول، الحرية، الاغتراب، الأدب المقارن.

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1453

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
1900
İLAHİYAT FAKÜLTESİ

İstanbul Üniversitesi
Arap Dili ve Edebiyatı

DİL
KÜLTÜR
KULÜBÜ